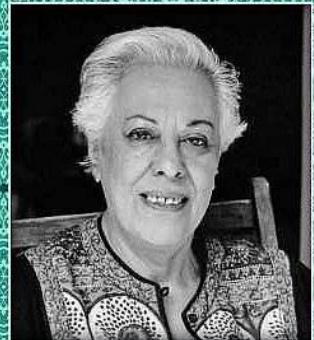

ZNAMENITE IRANKE 20. I 21. VEKA

SADRŽAJ

- 2 Reč urednika
- 3 Reč autora
- 5 Osvrt na status žena u Iranu u 20. i 21. veku
- 14 Malektadž Firuz Nadžmul-Saltane
- 17 Bibi Hatun Astarabadi
- 19 Bibi Marjam Bahtijari
- 23 Parvin Etesami
- 27 Mahlaka Malah
- 30 Efat Tedžaratči
- 32 Alenuš Terijan
- 34 Simin Danešvar
- 38 Roza Montazemi
- 40 Turan Mirhadi
- 45 Badr al-Zaman Garib
- 47 Forug Farohzad
- 52 Parvane Vosug
- 54 Zinat al-Sadat Emami
- 56 Tahere Safarzade
- 59 Sepide Kašani
- 62 Marzije Borumand
- 64 Rahšan Banietemad
- 67 Marjam Kazemzade
- 69 Tahmina Milani
- 71 Marzije Afham
- 72 Masume Abad
- 73 Sejida Zahra Hoseini
- 74 Farangis Hajdarpur
- 76 Kodsí Mohamadi Zijarani
- 77 Dr Fariba Alasvand
- 79 Narges Abjar
- 81 Afsane Hesamifard
- 83 Fateme Hakim al-Sadat
- 85 Marjam Mirzahani
- 88 Asija Hatami
- 90 Farisa Nekumaneš Rad
- 92 Nešat Đahandari
- 93 Marjam Tadžabadi Ebrahimi

ČASOPIS ZA KULTURU I
ISLAMSKJE TEME

Vol. 37• № 85

GODINA 2024.

UDC 008+297 ISSN 1450-555X

www.iran.rs

Glavni i odgovorni urednik

Amir Purpezešk

Urednik

Aleksandar Dragović

nur@iran.rs

Lektura i korektura

Spomenka Tripković

Tehnički i likovni urednik

Mario Lampić

Štampa

Službeni glasnik, Beograd

Časopis izlazi dva puta godišnje
u izdanju Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Mišljenja i gledišta izneta u
objavljenim člancima ovog časopisa
ne moraju da predstavljaju
gledišta Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Objavljivanje članaka i
ilustracija dozvoljeno je sa
obavezanim navođenjem
izvora. NUR toplo dočekuje
mišljenja i gledišta svojih
čitalaca.

Adresa redakcije

Časopis NUR

Poštanski fah 431

11001 Beograd, Srbija

Tel: 011/2660-386; 011/367-2564

Fax: 011/2666-980

E-mail: nur@iran.rs

Reč urednika

Kao u svim zemljama na svetu, žene kao glavni deo iranske populacije tokom istorije su se suočavale sa mnogim usponima i padovima. U savremenoj eri i na početku 20. veka, uloga, prisustvo i uticaj žene u važnim i sudbonosnim periodima Irana ulazi u novo poglavlje koje ima izuzetan značaj.

Ova uloga se može pratiti i istražiti na svim društvenim, političkim i kulturnim poljima. Iako ovo učešće i uloga nisu kvantitativno i kvalitativno uporedivi sa novom erom islamske revolucije od 5. juna 1963, kao početkom islamskog pokreta, do pobeđe Revolucije u februaru 1979. i nakon toga, proučavanje ovog trenda ukazaće na efektivno i aktivno prisustvo žena u novoj eri ove zemlje.

U većini oblasti, kao što su kultura i umetnost, nauka i sport i komercijalne i preduzetničke aktivnosti, Iranke su, posebno nakon Islamske revolucije, u boljoj poziciji od žena iz susednih zemalja i regiona, pa čak i mnogih drugih zemalja u svetu. Iako postoji jaz između trenutnih uslova i željene projekcije, opšte usmerenje pokazuje da postoji nacionalni napor i volja da se krene ka svetloj budućnosti uprkos tome što globalna arogancija i političko-medijska propaganda ignorišu sva dostignuća na ovom polju.

U svemu tome neprocenjiva je uloga pionirki, odlučnih i vrednih Iranke koje su poput sjajnih zvezda postale besmrtni na nebu drevne iranske zemlje i osvetlile put uspeha generacijama posle sebe.

Kulturni centar Islamske Republike Iran u Srbiji ima čast da srpskom čitalaštvu predstavi jedan broj uspešnih Iranke koje su bile prethodnice u različitim oblastima, kao što se trudio da sa svoje strane iranskoj javnosti predstavi uspešne i istaknute Srkinje. Verujemo da znanje, svest i razmena iskustava između naroda mogu produbiti prijateljstvo dva naroda koja imaju istorijske i kulturne veze, a uspešni primeri pružiti obostranu korist.

Koristim priliku da zahvalim gospodinu Aleksandru Dragoviću, autoru i uredniku ove publikacije, i Odeljenju za ženu i porodicu pri Organizaciji za islamsku kulturu i komunikaciju, pod rukovodstvom dr Fateme Ebrahimi, na saradnji.

*Amir Purpežšk, ataše za kulturu
Ambasade IR Iran u Beogradu*

Reč autora

Novi broj časopisa *Nur* posvetili smo istaknutim i uspešnim Iranima 20. i 21. stoleća. Ovaj vremenski okvir koji obuhvata period s kraja 19. veka do danas, za Iran je bio veoma turbulentan – on beleži pad jedne i uspeće druge dinastije, zatim njen krah i 1979. godine uspostavljanje Islamske Republike. U ovom periodu prevrata, protesta, pobuna i revolucija među kojima su najznačajniji ustavni pokret (1905–1911) i Bela revolucija (1963), koja je u konačnom dovela do Islamske revolucije 1979. godine, započeo je u Iranu i proces formiranja ženskog identiteta i sve većeg prisustva žena na javnoj sceni. U ovim društvenim procesima Iranke imaju zapaženu ulogu ne samo kao društveni, već i kao politički akteri, koji često snažno utiču na ishod samih događaja. One se pojavljuju kao borci za nezavisnost, vojni komandanti, prosvetiteljke, društvene aktivistkinje, koje osnivaju škole i bolnice i zalažu se za očuvanje životne sredine. U vreme Islamske revolucije i osmogodišnjeg rata sa Irakom (1980–1988), žene takođe imaju ključnu ulogu; učestvuju u marševima i demonstracijama, služe kao bolničarke i negovateljice i učestvuju u gerilskim aktivnostima.

Ženski aktivizam i društvena uloga žena najviše dolaze do izražaja u periodu nakon Islamske revolucije, kada je sve veći broj žena prisutan na javnoj sceni, u diplomatiji, političkom životu, umetnosti, nauci, preduzetništvu, kulturi i sportu. Ovaj temat posvećen je onim damama koje su ostavile trag u svim ovim epohama; na njegovim stranicama nalaze se i ugledne književnice i pesnikinje, svetski priznate filmske rediteljke i naučnice, lekarke, alpinistkinje i preduzetnice. Nadam se da smo ovim brojem časopisa *Nur* pružili makar mali uvid u značaj, položaj i ulogu žena u Iranu.

Aleksandar Dragović

فهرست مطالب

نشریه نور شماره ۸۵

۱۴۰۲

۲ / مقدمه	۵ / مروری بر جایگاه زن در ایران در قرن ۲۰ و ۲۱
۶۴ / رخشان بنی‌اعتماد	۱۴ / ملک‌تاج فیروز نجم‌السلطنه
۶۷ / مریم کاظم زاده	۱۷ / بی بی خانم استرآبادی
۶۹ / تهمینه میلانی	۱۹ / بی‌بی مریم بختیاری
۷۱ / مرضیه افخم	۲۳ / پروین اعتصامی
۷۲ / معصومه آباد	۲۷ / مه‌لقا ملّاح
۷۳ / سیده زهرا حسینی	۳۰ / عفت تجارت‌چی
۷۴ / فرنگیس حیدرپور	۳۲ / آلنوش طریان
۷۶ / قدسی محمدی زیارانی	۳۴ / سیمین دانشور
۷۷ / فریبا علاسوند	۳۸ / رزا منتظمی
۷۹ / نرگس آبیاری	۴۰ / توران میرهادی
۸۱ / افسانه حسامی فرد	۴۵ / بدرالزمان قریب
۸۳ / فاطمه حقیر السادات	۵۲ / پروانه وثوق
۸۵ / مریم میرزاخانی	۵۴ / زینت سادات امامی
۸۸ / آسیه حاتمی	۵۶ / طاهره صفّارزاده
۹۰ / فریسا نیکومنش راد	۵۹ / سپیده کاشانی
۹۲ / نشاط جهان‌داری	۶۲ / مرضیه برومند
۹۳ / مریم تاج آبادی ابراهیمی	

نشریه فرهنگی، اسلامی نور

• مدیر مسئول: امیرپورپزشک، رایزن فرهنگی سفارت ج.ا. ایران در بلغراد • سردبیر: آکساندر دراگوویچ •
ویراستار: اسپومینکا تریپکوویچ • صفحه‌بندی و آماده‌سازی برای چاپ: ماریو لامپیچ • چاپخانه: اسلوژینی گلاسینیک
• مطالب نشریه نور لزوماً نظر‌نمایندگی فرهنگی ج.ا. ایران در بلغراد نیست • اقتباس مقاله‌ها و تصاویر با ذکر منبع
مجاز می‌باشد • آدرس: صربستان، بلغراد، خیابان نزنوگ یوناکا ۸ • تلفن: ۳۶۷۲۵۶۴ و ۳۸۶۰۲۶۶۰-۱۱-۳۸۱ • نماير:
۲۶۶۶۹۸۰-۱۱-۳۸۱+ • پست الکترونیکی: nur@iran.rs

Osvrt na status žena u Iranu u 20. i 21. veku

Sve do kraja kadžarskog perioda, u Iranu se nije govorilo o ženskim pravima i slobodama. U periodu vladavine dinastije Kadžar (1785–1925), žena je živela izolovano, u porodičnom okruženju. Smatralo se da mora da bude apsolutno poslušna kad je reč o naredbama muža; devojke su vaspitavane tako da nakon udaje svoju ličnost podrede muževljevoj i da obaveze kao što su rađanje, izdržavanje i vaspitanje dece prihvate kao svoju versku i glavnu dužnost. Društveni aktivizam je bio rezervisan samo za muškarce, žene nikada nisu učestvovalе u ovim aktivnostima i bile su prisutne samo u obavljanju nezaobilaznih poslova, kao što su rad u ženskom kupati-

lu, pripremanje nevesta za udaju, kuping kod žena, devojaka i mlađih dečaka, akušerstvo, nega bolesnih žena i dojenje dece.

Međutim, treba priznati da su Iranke krajem ovog perioda bile aktivne u događajima kao što su duvanski protest i ustavna revolucija, iako ovo učešće nije dovelo do toga da ostvare svoja primarna prava. Opšte je prihvaćeno da je ustavni pokret, ili Persijska konstitucionalna revolucija (1905–1911), označio novi početak ženskog aktivizma u iranskom društvu. Međutim, čak i pre konstitucionalizma žene su bile aktivno prisutne u društvenim procesima. Jedan od najranijih bio je za vreme takozvanog *duvanskog protesta* 1890. godine,

Žene u duvanskom protestu

izazvanog time što je persijski monarh Naserudin-šah koncesije nad rastom, prodajom i izvozom duvana dao jednoj engleskoj kompaniji. Žene su tada, zajedno sa muškarcima, izašle na ulice i protestovale, a njihova energičnost je naterala vlasti da povuku koncesije. U protestima koji su se proširili i po drugim gradovima, Tabrizu i Širazu, žene su, takođe, bile aktivne. Iako su se istakle tokom duvanskog protesta, međutim, opšteprihvaćeni društveni mentalitet tog perioda onemogućavao je žene da svoje aktivnosti preusmere u svoju korist.

Iranke su aktivno učestvovalе u ustavnoj revoluciji, pokretu koji je doveo do donošenja prvog ustava i ograničenja apsolutne vlasti monarha (Muzaferudin-šah). Početkom 20. veka dolazi do većih društvenih previranja kada žene formiraju prve ženske organizacije (oko 1906) i uče-

stvaju u svim dešavanjima kao deo velikog nacionalnog pokreta Irana čiji je cilj nezavisnost zemlje i donošenje i sprovođenje ustava. One u ovim političkim događajima prvo učestvuju spontano, pokretane novim nacionalističkim osećanjima i željom da budu priznate. Ubrzo se pojavljuju raznovrsne i mnogobrojne ženske organizacije čiji je cilj da odbrane ustavnu revoluciju i pravo na jednakost i eliminaciju. Takođe se organizuju kroz privatna udruženja i tajne organizacije koje učestvuju u demonstracijama, pa čak i u oružanim borbama i nenasilnim akcijama za konstitucionalizam. Posle oružanih borbi između pristalica i protivnika ustava u Azerbejdžanu pronađena su tela 20 žena u muškoj odeći. Godine 1912, kada se pročulo da su neki poslanici popustili pred zahtevima Rusa, oko 300 žena je otišlo u parlament sa pištoljima da ih natera da

Udruženje žena Irana (1932, Teheran)

„čuvaju slobodu i teritorijalni integritet zemlje“. Zej nab Paša, Iranka, na početku ustavne revolucije predvodila je grupu žena u ustanku u gradu Tabrizu tako što je napadala bogate trgovce. Mnoge žene su tajno učestvovala u borbama u muškoj odeći, a neke od njih, želeći da sakriju svoj identitet, odbijale su bolničko lečenje.

Ženska udruženja su, takođe, preduzela mnoge nenasilne akcije u odbrani konstitucionalizma i u primoravanju Engleske i Rusije da napuste Iran, uključujući prodaju nakita i kupovinu akcija od vlade tokom osnivanja Narodne banke od strane parlamenta. Žene su bile pioniri bojkota strane robe, pokušavajući da ubede kafeterije da se zatvore i smanje potrošnju uvoznog šećera, i održale su velike mitinge u nacionalnom pokretu iz 1912. za uklanjanje Britanije i Rusije iz Irana. Sadike Dolatabadi (1883–1961), novinarka i aktivistkinja ustavne revolucije i ženskog pokreta i jedna od osnivačica konstitucionalističkog udruženja „Vatan“, i Bibi Fateme Bahtijari (1874–1937), poznata kao jedna od najvećih borkinja svog vremena protiv kolonijalne politike kadžarskog dvora i vatrena zagovornica pohoda na Teheran, neke su od istaknutih aktivistkinja iz ovog perioda.

U vreme kada je objavljena zabrana uvozne robe, žene su najavile podršku domaćoj industriji. Formiranjem Narodne skupštine, ustavotvorci su zatražili njihovu podršku, a kao odgovor na ovaj poziv žene su u nekim gradovima, uključujući Tabriz i Teheran, formirale udruženja za promociju nacionalnog tekstila i bojkot uvozne robe.

Jedno od dostignuća ustavne revolucije bilo je osnivanje ženskih škola i pristup obrazovanju za devojke i žene. Teheran i nekoliko drugih gradova dobili su devojačke škole uprkos mnogim finansijskim problemima i poremećajima obrazovnog sistema. Godine 1911. samo u Teheranu je

radilo pedeset sedam ženskih škola koje su redovno kontaktirale sa ženskim udruženjima, a veliki deo ciljeva i programa poluformalnih ženskih udruženja, kojima je koordinirao centralni komitet, sprovodile su ove škole i njihove učenice. Žene su mogle da izraze svoje stavove kroz novine naklonjene ustavnom pokretu, koje su bile najvažnije sredstvo informisanja. Nakon osvajanja Teherana, kada su se društvenopolitičke aktivnosti žena povećale, postalo je neophodno izdavanje novina, a žene su prvi put ušle u oblast novinarstva. Od 1910. godine do početka prvog Pahlavi perioda izlazilo je sedam časopisa i novina posvećenih ženama („Znanje“, „Cvet“, „Ženski jezik“, „Žensko ime“, „Ženski svet“ i „Ženska patriotska populacija Irana“), a kasnije ih je bilo sve više.

Ustavna revolucija otkriva značajne informacije o životima žena, o njihovim perspektivama, nacionalnooslobodilačkim borbama i težnjama za napretkom. Žene pod velom koje su imale malo ili nimalo iskustva preko noći su postale učiteljice, novinarke, govornice o političkim temama i ostvarile ono za šta su ženskom pokretu na Zapadu trebali vekovi. Uprkos izolovanosti i rodnoj neravnopravnosti, žene su uspele da napuste svoje domove, da organizuju udruženja i da predvode ustavnu revoluciju. Rasterane i uhvaćene između sveta tradicije i burnog sveta promena, neke žene su se podigle protiv patrijarhalnog poretka i društva. Žene su htele ustav, obrazovanje i pravo glasa.

Iranke su iskazale svoj protest i tokom ruskog ultimatumu Iranu (1911). U Teheranu je oko 50.000 ljudi izašlo na ulice, među njima i veliki broje žena, spremnih za borbu i odbranu otadžbine. Tokom Prvog svetskog rata, žene su se usprotivile iranskoj politici neutralnosti u ratu. Protest su videle kao priliku za proterivanje Rusije i Englesku iz zemlje. Kroz članke u novinama „Šokufe“ borile su se

za spas zemlje, a aktivistkinje koje su pratile vesti o ratnim sukobima upoređivale su se sa položajem evropskih žena i njihovom ulogom u ratu.

Žene su bile predvodnice i u vreme velike gladi i bolesti (1917–1919) pod vlašću dinastije Kadžar tokom Prvog svet-skog rata. Glad se dogodila na teritoriji Irana, koji su, uprkos proglašenju neutralnosti, okupirale snage Britanije, Ruskog i Osmanskog carstva, što je doprinelo gladi. Najvažniji uzrok nestašice hleba bilo to što su državnici i imućni ljudi gomilali žito i prodavali ga po previsokim cenama. Da bi probudile savest državnika, žene su opsedale strane ambasade i čak su jednom dve grupe žena otišle u rusku i britansku ambasadu da zamole predstavnike ovih zemalja da razgovaraju o problemu sa iranskim šahom. Postupci ovih žena ponekad su bili praćeni i nasiljem.

Period vladavine dinastije Pahlavi

Na početku vladavine ove dinastije kriza ženskih prava, generacijama skrivana, postala je važno pitanje; konfrontacija između modernizma i tradicionalizma prvi put i veoma oštro manifestovala se na pitanju ženskih prava, a Iranke su postale istinsko obeležje ove konfrontacije. Iranski monarh Reza-šah (vladao od 1925. do 1941) preduzeo je mnoge mere, od kojih su neke bile protiv institucija i posebno protiv vere, ali nijedna od njih nije izazvala takve društvene reakcije kao promena statusa žene. Osmog januara 1936. izdao je dekret o zabrani nošenja islamskog vela, koji je brzo i snažno sproveden. U nastojanju da promovišu izgradnju nacije u zemlji sa mnogo plemenskih, regionalnih, verskih i klasnih varijacija u odeći, zabranio je hidžab i podsticao Iranke da usvoje evropsku odeću. Da bi sprovela ovu uredbu, policiji je naređeno da fizički skine hidžab sa svake žene koja ga nosi u

javnosti. Žene koje su to odbile prebijane su, marame i čadori su im pocepani, a kuće su nasilno pretresane. Politika Reza-šaha bila je da poveća učešće žena u društvu u procesu modernizacije zemlje, u skladu sa primerom tadašnje Turske. Reformama koje su omogućile učiteljicama i studentkinjama da ne nose veo, kao i da uče zajedno sa muškarcima, usprotivio se verujući narod i sveštenstvo.

Proces uvođenja evropskog obrazovnog sistema koji je počeo još u eri Kadžara, nastavio se i proširio i u vreme Reze-šaha, a to je značilo i širenje obrazovanja među ženama. Teheranski univerzitet je od samog osnivanja 1931. godine primao žene pod istim uslovima kao i muškarce, i na taj način se pojavila nova generacija obrazovanih žena koje su preuzele značajnije uloge u ekonomskom i kulturnom životu zemlje. To je vreme kada osnivanje centara za obuku nastavnika dobija u ubrzanju: 1919. godine u Teheranu je osnovana srednjoškolska ustanova („Darul-e-Mulamat”), a slična škola osnovana je u Tabrizu 1927. i u Isfahanu 1930. godine. Godine 1935, kada je Narodna skupština usvojila zakon o osnivanju univerziteta, i visoke škole su uključene u potkategoriju univerziteta. Na taj način obrazovanje devojaka na univerzitetima usklađeno je sa kulturnom politikom vlade i sa socijalno-kulturnim reformama. U ovoj eri žene dobijaju mogućnost da obavljaju nove poslove – kao što su bolničarke i učiteljice.

U to vreme, slično kao u vreme nakon ustavne revolucije, žene su bile lišene političkih prava, jer u jednoj takvoj opresivnoj atmosferi one nisu ni mogle da se bore za njih na principima demokratije, koja zahteva postojanje nezavisnih političkih organizacija i civilnog društva. U nedostatku potonjeg one nisu stekle neophodna iskustva za traženje prava i za organizovane aktivnosti. Do abdikacije Reze-šaha 1941. godine, mnoge žene su

jednostavno odlučile da ne napuštaju svoje kuće kako bi izbegle sukobe, a nekoliko njih je čak izvršilo samoubistvo kako bi izbegle skidanje hidžaba. Većina Iranke koje nisu prihvatile pomenutu politiku odbila je da učestvuje u političkim, društvenim i ekonomskim dešavanjima, čime je postignuta njihova socijalna izolacija.

Period Mohameda Reze-šaha

Mere Reze-šaha da promeni društveni status Iranke pokazale su društvene protivrečnosti, koje su se najpre očitovale u nametanju modernizma tradiciji i običajnom pravu, što je, na kraju, poprimilo nasilne oblike. Ovaj proces se nastavio i u periodu Mohameda Reze-šaha, a mala populacija žena koje su dostigle visoke položaje i preuzele odgovornosti, možda zbog svoje pripadnosti dvoru, nije mogla predstavljati širok spektar žena. Iako za vreme sledećeg vladara Mohameda Reze Pahlavija nošenje hidžaba ili čadora više nije predstavljalo uvredu, a žene su mogle da se oblače kako žele, čador je postao značajna prepreka za uspon na društvenoj lestvici jer se smatrao znakom zaostalosti i pokazateljem pripadnosti nižoj klasi. Diskriminacija žena koje nose marame ili čador i dalje se dešavala, pri čemu su javne institucije aktivno stimulisale njihovu upotrebu, a čak su i neki restorani odbijali da prime žene koje su ih nosile. Ovaj period karakteriše dihotomija između manjine koja smatra da je nošenje hidžaba znak zaostalosti i većine koja smatra da nije.

Period Islamske revolucije i osmogodišnjeg rata

Od svog osnivanja 1979. godine, Islamska Republika Iran posvetila je posebnu pažnju unapređenju ženskih pitanja i poboljšanju njihovih prava i statusa. Jedno

od najznačajnijih je formiranje identiteta iranskih muslimanki, koje je dovelo do opšteg napretka žena u Iranu. Ustav Islamske Republike Iran posebnu pažnju je posvetio pravima žena, pružajući im više mogućnosti da pred zakonom učestvuju u društvenim aktivnostima i izjednačavajući ih u pravima s muškarcima, a sve „u skladu sa islamskim načelima“. U članu 14 treći stav, „obezbeđivanje sveobuhvatnih prava muškaraca i žena i stvaranje pravne bezbednosti za sve i opšte jednakosti pred zakonom“ spada u opšte dužnosti islamske države. U članu 21 stoji: „Vlada je dužna da garantuje prava žena u svakom pogledu u skladu sa islamskim načelima...“ Kad je reč o ovom principu, država je dužna da uradi sledeće: da stvori povoljne uslove za razvoj ličnosti žene i za obnavljanje njenih materijalnih i duhovnih prava; da podrži majke, posebno tokom trudnoće i starateljstva nad decom, i decu bez roditelja; da uspostavi sud nadležan za očuvanje integriteta i opstanka porodice; da uspostavi posebno osiguranje za starije žene i žene bez staratelja; u slučaju odsustva verskog staratelja da starateljstvo nad decom dodeli dostojnim majkama. Ustav najpre ističe ulogu žene u porodici kao osnovno zanimanje, a zatim, kao uslove za ostvarivanje socijalne pravde i unapređenja društva, navodi zapošljavanje žena na kulturnim, društvenim, ekonomskim i administrativnim poslovima.

Žene su takođe imale ključnu ulogu u Revoluciji: učestvovala su u marševima i demonstracijama, služile su kao bolničarke i negovateljice i učestvovala u gerilskim aktivnostima.

Osmogodišnji period svete odbrane ostavio je mnoga briljantna sećanja na

Žene u revoluciji 1979. godine

epsko učesće Iranki u iransko-iračkom ratu. Žene su činile veliki deo domaće radne snage zamenjujući muškarce koji su bili na frontu, a na svakog muškarca na ratištu dolazila je najmanje jedna žena, a vrlo verovatno dve, tri ili četiri žene koje su mu pomogle da se bori brinući o porodicama. Veliki broj ljudi morao je da migrira iz ratnih zona i da pronađe utočište u novom društvenom okruženju, ne računajući teške uslove ratne ekonomije pogoršane ostrim ekonomskim sankcijama koje je međunarodna zajednica uvela Iranu. Oko 25.000 Iranki tokom svete odbrane obavljalo je poslove lekara i medicinskih sestara, najmanje 500 je nosilo oružje i borilo se, a najmanje 170 je zarobljeno od strane Iraka. Iranke su bile aktivne iza borbenih linija u pružanju ključne logističke podrške na domaćem frontu, prikupljale su obaveštajne podatke, operisale ranjene, brinule o povređenima, sahranjivale mrtve, čuvale skladišta municije i kuvale hranu za vojnike. Bilo je i onih koje su pale za slobodu kao muče-

nice, ostale invalidi, veliki je broj majki čiji se sinovi nisu vratili sa ratišta.

Stopa pismenosti žena u zemlji među najboljima je na svetu; prema statističkim podacima iz 2020. godine, ukupna stopa pismenosti žena u zemlji bila je 85,5 odsto, što je više nego kod muškaraca (80,8 odsto). Godine 1977. samo 17 odsto ženskog stanovništva u ruralnim sredinama bilo je pismeno. Žene su postigle relativnu ravnopravnost sa muškarcima u različitim oblastima studija, a u nekima ih čak i pretekle. Skoro 60 procenata svih studenata u Iranu danas su žene; procenat žena u visokom obrazovanju porastao je skoro 21 put od 1979. godine, a početkom 2007. godine skoro 70 odsto iranskih studenata nauke i inženjerstva bile su žene. U 2012. godini, prema podacima UNESCO-a, preko dva miliona od četiri miliona studenata tercijarnog obrazovanja u Iranu bile su žene, što je predstavljalo peti najveći broj upisanih žena nakon Kine, Indije, SAD i Brazila. U inženjerskim oblastima, Iranke su bile na prvom, a u naučnim oblastima

na drugom mestu u svetu, iza SAD. Iran-
ske naučnice su, takođe, dale doprinos
napretku nauke, budući da se 345 istraži-
vačica iz Irana nalazi na svetskoj listi
visoko citiranih istraživača.

Tokom poslednje 44 godine, broj pro-
fesorki na univerzitetima porastao je više
od 17 puta. Udeo žena na fakultetima po-
većan je za 33,3 odsto, a na fakultetima
medicinskih nauka za 34 odsto. Pre revo-
lucije, samo 1,4 odsto nastavnog osoblja
činile su žene, a sada taj broj iznosi preko
24 odsto u visokom obrazovanju. Deseto-
struko povećanje broja lekarki moglo se
videti između 1979. i 2012. godine, prema
nekim podacima, a skoro 40 odsto svih
lekara specijalista u Iranu danas su žene.

Poslednjih decenija iranske književni-
ce i pesnikinje imale su zapaženu ulogu.
Iransko društvo u vreme ustavne revolu-
cije, koje se polako udaljavalo od svojih
starih tradicija, nije bilo spremno za pri-
sustvo žena u društvenoj sferi. Broj knji-

ževnica u ovom periodu bio je mali jer
nisu postojali društveni uslovi za njihovo
veće prisustvo. Dela napisana na početu-
ku 1950-ih nisu uživala veliku književnu
vrednost; bila su važna samo u pogledu
književne istorije. Relevantni dokumenti
između 1961. i 1971. pokazuju da se žen-
sko pisanje poboljšalo na takav način da
je prvi put odražavalo ženska pitanja i
probleme. U tom periodu pojavila se gru-
pa književnica, poput Simin Danešvar, či-
je su se knjige bavile životima običnih
Iranaca, posebno žena, opisanih kroz pri-
zmu političkih i društvenih dešavanja ta-
dašnjeg Irana. Njen prvi roman „Savušun“
(1966) postao je bestseller. Trend popula-
rizacije ženskog pisma koji je započeo
šezdesetih godina prošlog veka nastavljen
je i u periodu između 1971. i 1979.

Iranke su igrale važnu ulogu u sticanju
međunarodnog priznanja iranske umet-
nosti, a posebno kinematografije. Kinema-
tografija je bila jedna od oblasti koje su

Iranke na glasanju

Žene na stadionu Širudi u Teheranu u znak podrške nošenju marama (2022)

mnoge umetnice, zbog dominantno vulgarnog i neprikladnog narativa koji je u njoj postojao u vreme dinastije Pahlavi, izbegavale. U godinama nakon Revolucije u svet filma ušle su obrazovane žene sa drugačijim i novim gledištima i shvatanjima koje su postepeno počele da pronalaze svoje mesto trudeći se da prevaziđu marginalne uloge. Žena postepeno počinje da se udaljava od uobičajenog obrasca majke i žene sa marginalizovanom ulogom i postaje jedan od glavnih filmskih aktera. U poslednje dve decenije, procenat filmskih režiserki u Iranu premašio je procenat filmskih režiserki u većini zapadnih zemalja. Pored žena koje pišu scenarije i snimaju filmove, pažnju filmskih kritičara privlače i mnogobrojne nagrađivane iranske glumice. Nakon uspona iranskog novog talasa pojavio se rekordan broj filmskih škola u Iranu na kojima svake godine više od 20 novih reditelja snimi svoje debitantske filmove, od kojih su mnoge žene.

Islamska Republika Iran, takođe, kao pravo i dužnost prepoznala je političko učešće žena na pozicijama donošenja odluka. I Dokument nacionalne vizije – 20 godina i Povelja o pravima i odgovorno-

stima žena, doneti 2004. godine, priznaju ženama pravo da učestvuju u kreiranju politike i u odlučivanju, da budu na rukovodećim pozicijama u obrazovnim i naučnim upravama, i pozivaju ih da budu svesne, da učestvuju i igraju ulogu u određivanju osnovnih zakona zemlje.

Poslednjih godina preduzete su mere za povećanje kvaliteta ženskog sporta u Iranu, uključujući – ali ne ograničavajući se na formiranje ogranaka vezanih za žene u sportskim savezima – dodelu javnih sportskih objekata ženama u svim pokrajinama zemlje i izdvajanje sredstava za ženski sport, što je rezultiralo uspesima ženskih timova na globalnom nivou (Olimpijske i Paraolimpijske igre, Azijske sportske igre).

Jedan od strateških ciljeva Islamske Republike Iran u razvojnim programima jeste iskorenjivanje siromaštva, posebno kod žena, pružanje socijalne sigurnosti, finansijske podrške, preduzetništva i podrške zadrugama. Različite institucije, uključujući Fondaciju za pomoć imama Homeinija i Državnu organizaciju blagostanja (SVO) pružaju podršku i usluge osnaživanja ženama i devojkama bez

starateljstva. U Iranu postoje 2733 aktivne ženske nevladine organizacije koje deluju na različitim društvenim, političkim, kulturnim, industrijskim, uslužnim, obrazovnim i dobrotvornim poljima.

Žene su dobile podršku i u razvojnim programima Islamske Republike Iran, kao što je Zakon o šestom petogodišnjem razvojnem, ekonomskom, socijalnom i kulturnom planu. Pored opštih zakona, odobreno je i nekoliko posebnih propisa kako bi se zaštita žena udvostručila. Nacionalni dokument za bezbednost žena u društvenim odnosima i Nacionalni dokument za bezbednost dece sastavljeni su da podrže i promovišu prava žena i dece u različitim fizičkim, mentalnim, socijalnim i emocionalnim aspektima.

Iranke su ostvarile značajna dostignuća u upravljanju startupovima i akceleratorima, radnim grupama i kompanijama aktivnim u poljoprivredi, industriji, arhitekturi, farmaceutskim i ekonomskim sektorima, preduzetništvu, biznisu i menadžmentu. Izveštaj Svetske banke pokazuje da je broj žena članica odbora u različitim organizacijama povećan trostruko, sa 11 odsto pre Revolucije (1970), na 30 procenata u 2016. godini. Nakon Revolucije, žene su preuzele mnoge izvršne odgovornosti (Islamska konsultativna skupština, gradska i seoska veća). Sa 27,1 odsto ministarki u vladi Iran je bio među prve 23 zemlje početkom 2000-ih koje su imale najveći broj ministarki, a takođe 2,8–4,9 odsto iranskih parlamentaraca u poslednjih 15 godina takođe su bile žene.

Iranska ženska rvačka reprezentacija osvajač prvog mesta na Azijskom prvenstvu u Kirgistanu 2022. u disciplini ališ

Malektadž Firuz Nadžmul-Saltane

(1853–1932)

Osnivačica prve moderne bolnice u Iranu

Malektadž Firuz Nadžmul-Saltane pamti se iz dva razloga: po tome što je osnovala prvu modernu bolnicu u Teheranu i po tome što je bila majka dr Mohameda Mosadeka, iranskog premijera od 1951. do 1953. godine.

Nadžmul-Saltane, kadžarska princeza, donirala je sopstvenu imovinu i bogatstvo za osnivanje bolnice *Nadžmije* 1928 godine. Godinu dana kasnije, bolnica je dodeljena siromašnim stanovnicima grada. U njoj je i njen sin proveo svoje poslednje sate.

Rođena je 1854. godine i, kako je to bio običaj u tadašnjim plemićkim porodicama, školovala se u porodičnom okruženju, imala je privatnog učitelja. Iako su prve ženske škole već bile osnovane u Iranu, uključujući školu *Dušizegan* koju je vodila spisateljica Bibi Hanum Astarabadi, devojčicama iz verskih porodica i dalje nije bilo dozvoljeno da pohađaju ove javne škole.

Bila je unuka kadžarskog prestolonaslednika Abasa Mirze i ćerka kadžarskog princa Firuza Mirze Nosratul-Doule. Njen brat Mozafarudin bio je šah od 1896. do svoje smrti 1907. godine, a njen drugi brat, kadžarski princ Abdol Hosein Mirza Farmanfarma, bio je uticajan političar ranih 1900-ih.

„Da ste je videli, voleli biste je i, kao i drugi, nazvali biste je draga princeza“, napisala je o svojoj baki Mosadekova ćerka Mansur u svojim memoarima.

Malektadž Firuz udala se za Mortezu Goli Han Nuriya, ministra, čoveka kojeg pre toga nije poznavala, kad je imala 16 godina, postavši jedna od njegovih mnogobrojnih žena. Brak je ugovorio njen otac, koji je u to vreme bio ministar rata. Han Nuri je vladao pokrajinom Kerman i prošao je vojnu obuku u Rusiji. Posle venčanja, poslata je u Kerman u pratnji većeg broja slugu. Tokom boravka u Kermanu rodila je dve ćerke, Ešratul-Doule i Šoukatul-Doule. Taj period podudara se sa zaduživanjem njenog muža usled velike suše. Porezi koje su stanovnici plaćali bili su dovoljni samo za održavanje grada i nisu stizali do centralne vlasti. Teška eko-

nomaska situacija zahvatila je celu regiju, a pošto su radnici i gladni počeli da se bune, rasla je i cena hleba i žita. Kako je glad postajala sve teža, tekstilni radnici su pljačkali kuće trgovaca u Kermanu. Vrhovne vlasti su naredile da se radnici koji pljačkaju privedu pravdi i disciplini, ali je njen suprug to odbio, insistirajući na tome da je pljačku izvršila izolovana grupa koju je na to navela ekstremna glad. Dao je ostavku i otišao u Teheran, gde je ubrzo umro. Nadžmul-Saltane je ostala mlada udovica.

Ubrzo nakon toga, 1881. godine udala se za drugog člana kraljevske porodice, Mirzu Hedajatolaha, čija je porodica dugi niz godina bila zadužena za finansije dinastije Kadžar. Brak između Nadžmul-Saltane i Mirze Hedajatolaha pamti se u istoriji zbog sina Mohameda Mosadeka, čoveka koji je promenio tok istorije Irana.

Kada je Mirza Hedajatolah umro od kolere u 76. godini, Nadžmul-Saltane, koja je tada imala 40 godina, oplakivala je njegovu smrt dve godine.

Nadžmul-Saltane se ponovo udala, ovog puta za Fazlolaha Hana koji je dugo bio izaslanik u Sankt Peterburgu, u Rusiji, i ministar poverljivih poslova na dvoru Muzafarudin-šaha.

Fazlolah Han je umro u 57. godini, ostavljajući Nadžmul-Saltani i njihovom sinu Abolhasanu Dibu vrednu imovinu u Teheranu. Jedna od zgrada koje joj je ostavio kasnije je postala bolnica *Nadžmije* u Teheranu. Bolnica je 2003. godine upisana na iransku listu nacionalnih spomenika, a ime Malektadž Firuz Nadžmul-Saltane ovekovečeno je na listi žena filantropa u iranskoj istoriji. Zgrada je trenutno podružnica Univerziteta medicinskih nauka *Bakijatulah*.

Bolnica *Nadžmije* je otvorena 1928. godine i bila je prva moderna privatna bolnica u Teheranu sa posebnim fondom namenjenim za negu siromašnih pacijenata.

U vreme izgradnje, bolnica *Nadžmije* smatrana je za moderan i jedinstven medicinski centar, a njen u to vreme inovativni pristup zahtevao je značajna finansijska sredstva. Rešena da obezbedi nastavak rada bolnice i služenja zajednici, Nadžmul-Saltane je prodala imovinu koju su joj ostavila njena tri preminula muža i otac kako bi kupila neophodnu opremu za bolnicu i obezbedila njeno održavanje. Od otvaranja bolnice do svoje smrti 1932. godine, živela je u maloj kući nadomak bolničkog kompleksa i zajedno sa svojim ćerkama lično nadgledala svakodnevni proces izgradnje bolnice i kasnije njeno poslovanje i zarade zaposlenog medicinskog osoblja i radnika. Zalagala se za besplatnu zdravstvenu zaštitu, pozivajući odeljenje za prijem da besplatno leči pacijente koji to ne mogu da priušte.

Svog sina Mosadeka i njegove potomke postavila je za staratelje bolnice, s tim da će starateljstvo pripasti njenom drugom sinu Abu'l-Kasanu ako ne bude drugih potomaka. Mohamad Mosadek je bio staratelj bolnice, a ta odgovornost je posle njegove smrti preneti na njegovog sina Golam-Hosaina, a kasnije na Mahmuda Mosadeka. Nadžmul-Saltane je, takođe, preduzela korak bez presedana tako što je svoju najstariju ćerku postavila za nadzornicu bolnice, da bi je nakon toga nasledile njene druge ćerke.

Nećaka Nadžmul-Saltane, Merjam Firuz, ovako je opisala svoju tetku: „Mala žena koja je odgovorila na naš naklon tako što je pomerila glavu i brzo preminula. Belo-ružičasto lice sa blistavim zelenkastim očima. Njen nos je bio tanak i zakrivljen. Imala je bistar um i oštar i pomalo grub jezik. U svojoj 80. godini lično je nadgledala bolnicu *Nadžmije*. Moj otac ju je veoma voleo i poštovao.”

Mohamed Mosadek je više puta ponavljao da sve što ima duguje svojoj majci i načinu na koji ga je odgajala. „Majka mi je

Bolnica Nadžmije

objasnila da je važnost pojedinca u društvu jednaka patnji koju oni čine zarad naroda", napisao je on.

Velika zagovornica ženskih i dečijih prava i žestoka zagovornica zdravstvene zaštite, umrla je 1932. godine ne dočekavši da vidi kako joj sin 1951. godine postaje premijer, niti da bude svedok njegovog kasnijeg zatvaranja i izgnanstva nakon državnog udara sprovedenog protiv njega 1953. godine.

Bolnica funkcioniše i danas i predstavlja trajnu počast i sećanje na nju. Na njenoj istočnoj strani stoji bakarna ploča u znak sećanja na njen život i rad, a ugravirane reči izražavaju filozofiju koja ju je inspirisala tokom čitavog života: „Žanji ono što poseješ.”

Ostaće upamćena po doprinosu savremenom Iranu, po svojoj nepokolebljivoj otpornosti, iskrenosti i velikom čovekoljublju.

Bibi Hatun Astarabadi

(1858/59–1921)

Osnivačica prve devojačke škole u Iranu

Bibi Hanum Astarabadi bila je istaknuta iranska spisateljica, satiričarka i jedna od pionirskih figura ženskog pokreta u Iranu. Najpoznatija je po tome što je otvorila prvu modernu školu za devojke u Iranu.

Njena majka je bila obrazovana žena. Bila je zadužena za obrazovanje dece na šahovom dvoru i pratilac supruge kadžarskog monarha Naserudina-šaha. Sa 22 godine Bibi Hatun se udala za Musu Hana Vazirija, visokog zvaničnika u Persijskoj kozačkoj brigadi koju su vodili ruski oficiri. Imali su sedmoro dece, od kojih je većina stekla ime u iranskoj umetnosti i kulturi: između ostalih, osnivačica i direktorka iranskog Ženskog društva protiv zagađenja životne sredine (osnovanog 1992. godine da edukuje decu i majke, kao i državne zvaničnike o opasnostima od zagađenja životne sredine) dr Mahlaka Mala bila je po majci unuka Bibi Hatun Astarabadi.

Bibi Hatun je bila jedna od ključnih ličnosti tokom iranske ustavne revolucije s kraja 19. i početkom 20. veka. Napisala je mnogobrojne članke u odbranu prava devojaka na univerzalno obrazovanje. Takođe je napisala knjigu pod nazivom „Nedostaci muškaraca“, kao kritički odgovor na pamflet „Disciplinovanje žena“ anonimnog autora. Knjiga je objavljena 1895, jedanaest godina pre inauguracije iranskog sistema ustavne monarhije 1906. godine dekretom Muzaferdina-šaha i ne-

Slika Bibi Hatun koju je na osnovu opisa naslikala njena unuka, Mehrangiz Mala

ki je smatraju prvom deklaracijom o pravima žena u novijoj istoriji Irana.

Kada je krajem 19. veka na vlast došao Muzaferudin-šah, peti vladar kadžarske dinastije, u Iranu su uvedene moderne škole za dečake. To je inspirisalo Bibi Hatun

Početne strane knjige
„Nedostaci muškaraca“

Bibi Hatun bila je jedna od ključnih ličnosti tokom iranske ustavne revolucije s kraja 19. i početkom 20. века. Njena knjiga „Nedostaci muškaraca“ smatra se prvom deklaracijom o pravima žena u novijoj historiji Irana.

da učini isto za devojčice. Do 1875. godine jedine ženske škole pripadale su američkim hrišćanskim misionarima u Teheranu, Tabrizu i Urmiji, ali muslimankama nije bilo dozvoljeno da ih pohađaju. Kada su slične škole osnovane u drugim gradovima, kao što su Rašt, Hamedan i Mašhad, imućne porodice odlučile su da u njih pošalju svoje ćerke. Konačno, 1906. godine, dok je ustavna revolucija dovodila u pitanje dugotrajna verovanja i institucije u Iranu, Bibi Hanum je uspjela da dobije dozvolu vlasti i da otvori svoju školu. Osnovana je 1907. godine u njenoj kući u Teheranu.

Jednostavno nazvana Škola za devojčice, u nju se upisao određeni broj devojčica između osam i dvanaest godina. „Ova škola se sastoji od velikog dvorišta i mnogobrojnih prostorija opremljenih svom potrebnom školskom opremom“, pisalo je u oglasu koji se pojavio u listu *Madles* 28. marta 1907. godine. U oglasu je dalje pisalo da pet učiteljica predaje osnovne predmete, kao što su: čitanje, pisanje i kaligrafija, istorija Irana, kuvanje, pravo, religija, geografija i aritmetika, i da je „odabrana lokacija za podučavanje rukotvorinama kao

što su pletenje, zlatovez, svileni vez, šivenje itd.“ „Svi ovi učitelji su žene i sa izuzetkom starog portira, nijedan drugi muškarac neće biti prisutan u njoj“, pisalo je u oglasu.

Zbog protivljenja sveštenstva škola je ubrzo zatvorena. Astarabadi, međutim, nije odustajala i razgovarala je sa ministrom prosvete, što je rezultiralo time da joj je vlada dozvolila da ponovo otvori školu pod dva uslova: da sa table škole izbriše reč „devojčice“ i da ograniči uzrast na učenice između četiri godine i sedam godina. Nakon ponovnog otvaranja, škola je postala neka vrsta vrtića ili predškolske ustanove. Kasnije je osnovala sirotište za devojčice i pisala novinske članke u znak podrške ženskim pravima.

Značaj ove škole nije promakao ser Čarlsu Mareju Marlingu, britanskom ambasadoru u Teheranu, koji je u pismu britanskom ministru spoljnih poslova ser Edvardu Greju pohvalio Bibi Hanum za osnivanje škole. „Za razliku od drugih u njenoj klasi [ona] je dobro obrazovana“, napisao je.

Bibi Hanum je umrla 1920. ili 1921. godine.

Bibi Marjam Bahtijari

(1874–1937)

Heroina iranske istorije

Bibi Marjam Bahtijari jedna je od najhrabrijih žena u čitavoj istoriji Irana. Bila je pripadnica iranskog plemena Lor Bahtijari, revolucionarka i aktivistkinja tokom iranske ustavne revolucije. Kao vojni komandant, odigrala je istaknutu ulogu tokom revolucionarnih dešavanja 1909. godine kada su snage koje su činili pripadnici plemena Bahtijari, pomoću modernog oružja dobijenog iz Nemačkog carstva, uspešno zauzele Teheran sa namerom da tadašnju vlas primoraju da uspostavi demokratske reforme.

Rođena je 1874. godine u ogranku Čaharlang plemena Bahtijari. Imala je samo četrdeset dana kada je ugovoren njen brak sa jednim od viđenih ljudi tog plemena. Sa 15 godina preselila se u porodičnu kuću svog muža. Nakon muževljeve smrti sama je odgajala decu. Jedno od njih bio je Alimardan Han. Kasnije se udala za svog rođaka Fatulaha Hana Zaima al-Saltanea. Odrastajući sa Bahtijarima usavršavala je veštine streljaštva i jahanja. Komandovala je nekim grupama jahača.

Njena društvena uloga i značaj dolaze do izražaja 1906. godine kada je kadžarski monarh Muzaferudin-šah potpisao kraljevski dekret koji je pozvao na izbor Ustavotvorne skupštine (poznat kao Dan ustava u savremenom Iranu). Klan Bahtijari i Marjamina braća, posebno Ali Koli Han, podržavali su ustavni pokret koji se zalagao za okončanje apsolutne monarhije u Iranu i za uspostavljanje ustavne monar-

hije sa parlamentom. I Marjam je podržala uspostavljanje ustava i podstakla Sardara Asada Bahtijarija da zauzme Teheran. U pismu koje mu je uputila tim povodom stoji:

„Budući da ste se obavezali na hrabrost u ovome, čak i ako svi hrabri muškarci iz plemena Bahtijari postanu mučenici, onda okupite sve žene, čeličite se, uzmite oružje i marširajte prema tiranskom gnezdu [Teheranu] da porazite neprijatelja. Nadam se da ćeš svojim razumom, dubokim razmišljanjem i snagom ognjenih mačeva hrabre iranske omladine poseći korene ove trule tiranije.”

Poster koji prikazuje osvajanja Teherana u julu 1909. od strane Bahtijari plemena

Marjamina kuća u Isfahanu služila je kao mesto za okupljanje boraca. Ona lično je slala pisma i telegrame vođama različitih plemena, držeći strastvene i zadivljujuće govore kako bi inspirisala pripadnike plemena da ustanu protiv ugnjetavanja kadžarskog režima. Pre osvajanja Teherana, Bibi Marjam je potajno ušla u grad sa nekoliko konjanika i nastanila se u jednoj od kuća. Čim je konjica Bahtijarija pod ko-

Bibi Marjam poznata je kao jedan od najvećih boraca svog vremena protiv kolonijalne politike kadžarskog dvora i vatrena zagovornica pohoda na Teheran

mandom Alija Kolija Hana Sardara Asada napala Teheran, Bibi Marjam se sa svojim ljudima zabarikadirala u kući i sa njenog krova, koji je gledao na gradski trg, s leđa napala kozački odred koji se borio na strani Muhameda Ali Šaha. Njena uloga u osvajanju Teherana povećala joj je popularnost u plemenu i nakon toga je počastvovana titulom vojskovođa (*sardari*).

Međutim, njena nepokolebljiva posvećenost slobodi nije prestala ni nakon pada Teherana. Njena rezidencija postala je utočište mnogim borcima za slobodu tokom ustavne ere i prvih dana dinastije Pahlavi. Pod njenom zaštitom potražile su utočište ličnosti kao što su Malik al-Šoara Bahar, Vahid Horasani i Dehkhoda. Bez njene podrške, moguće je da Dehkhoda ne bi preživeo.

Hrabrost, odvažnost i harizmatičnu ličnost Bibi Marjam, heroine i borca za slobodu, opevali su mnogi savremeni pesnici, mislioci i istoričari.

*I ja sam pobegao iz Isfahana
u planine i ravnice Bahtijara.*

*Video sam na hiljade iseljenih,
poznata i nepoznata lica, reke izbeglica.*

*Gostiju mnogo, nigde domaćina,
puno prestrašenih ptica, nigde gnezda.*

*Puno vođa i predvodnika
od kojih više štete nego koristi.*

*Jedan je prodavao Isusa,
drugi razmišljao kako da ubije Mariju.*

*Izbegli su se spasli neprijatelja
od čoveka posta dvoje – jedno muško i jedna žena.*

*Svet joj nadenu ime Marjam
Hrist joj je podario askezu i mudrost.*

*Velika dama kraljica uspeha
svetiljka ponosa Bahtijara.*

*Pod velom dostojanstva i kulture
dostojna stočarstva i trona.*

*Njen karakter i priroda dopadljivi hiljadama
jedna od stotinu hiljada sa ovakvim crtama.*

*Hiljadama raseljenih ljudi poput mene
njena svetost postala je sigurno utočište.*

*Različiti ljudi, domaći i stranci
iz Irana i Turske, Nemačke i Austrije*

*na trpezi njenog blagorodnog gostoljublja
potražili su sigurnost i utočište.*

(Hasan Vahid Dastgerd)

Tokom boravka u Marjaminjoj kući, vizionar, tvorac najvećeg persijskog rečnika, Dehkhoda, osmislio je ideju za ovo monumentalno delo, sa početnom inspiracijom koja je potekla od ove izvanredne žene.

Tokom Prvog svetskog rata, zajedno sa grupom žena iz Isfahana, Marjam je odlučila da podrži Nemce. Kada su Isfahan kasnije zauzeli Rusi, nemački diplomata Fan Kardef potražio je utočište u njenoj kući, gde se krio tri i po meseca. Nakon toga, ruske i britanske snage krenule su u potragu za nemačkom vojskom i političkim predstavnicima u okolini Isfahana. Marjam se stavila na čelo snaga u oblastima Tiran i Kron protiv združenih britansko-ruskih snaga, gde je nakon žestokih borbi spasla nemačku legiju koju je potom dopratila do svoje baze u Suršejanu u regionu Bahtijarija gde im je pružila utočište. Na kraju, Bahtijari su Nemcima omogućili siguran odlazak iz Irana preko osmanske teritorije. U znak zahvalnosti za njenu podršku, nemački car Vilhelm II odlikovao ju je dijamantskom značkom i gvozdenim krstom, najvećim odlikovanjem Nemačkog carstva.

Otpor Bibi Marjam Britancima nastavljen je i u vreme Anglo-persijskog sporazuma 1919. godine po kojem je Iran trebalo da dozvoli Britancima slobodan pristup svojim naftnim rezervama, koji je iranski narod doživeo kao nametanje britanskog protektorata, zbog čega je ovaj sporazum odbačen u iranskom parlamentu. Takođe, i u vreme vojnog udara 1921.

godine, Mohamedu Mosadeku, smenjenom guverneru pokrajine Fars, koji se sklonio u oblast pod kontrolom plemena Bahtijari, pružila je utočište.

Ova izuzetna žena, pored aktivnog učesća u političkim dešavanjima i borbama, uprkos svom ograničenom obrazovanju, prkosila je ograničenjima patrijarhalnog društva. Hrabro je osporila običaje kao što su prinudni brakovi, nejednaka prava na nasledstvo, nedostatak prava na razvod i uskraćivanje pristupa obrazovanju.

Rođena u patrijarhalnom društvu, i sama je doživela gorko iskustvo neželjenog braka i lišavanja nasledstva. Protestovala je zbog nejednakosti i kršenja ženskih prava. U svojim memoarima patnju žena pripisala je njihovom neznanju.

Godine 1934, Marjamin sin Ali Mardan Han Bahtijari, nepokolebljivi protivnik politike šaha Reze i progona nomadskih plemena, uhapšen je i potom obešen u zatvoru Kasr. Ovo se dogodilo pet godina nakon borbe protiv centralne vlasti. Marjam je sa velikim strpljenjem oplakivala gubitak svog sina, a njeno tugovanje postalo je simbol tuge za druge majke koje su izgubile decu. Pogubljenje njenog sina snažno je odjeknulo među iranskim plemenima.

Bibi Marjam Bahtijari preminula je 1937. godine u Isfahanu u kome je i sahranjena. Njeno ime, sinonim za hrabrost i otpor, dalo joj je oreol neustrašivog vođe bez vojnog čina, koji je sa oružjem u ruci ustao protiv ugnjetavanja njegove zemlje i plemena.

Parvin Etesami

(1907–1938)

Sjajni dragulj persijske poezije

Parvin Etesami je jedna od najpoznatijih iranskih pesnikinja 20. veka. Rođena je 1907. godine u Tabrizu na severozapadu Irana u porodici intelektualaca. Njen otac Jusuf Etesami al-Mulk bio je jedan od najistaknutijih naučnika i prevodilaca svoga vremena, veliki zaljubljenik u poeziju i nauku, a njegova kuća bila je stecište velikih pesnika i mislilaca. U njegovoj kući rado viđeni gosti bili su i Malaku-l Šuara Bahar i Alame Dehkroda.

Sa osnovama persijske i arapske književnosti upoznao ju je otac, a pisani dokumenti svedoče da je poeziju počela da piše još u detinjstvu. U izgradnji njenog nepresušnog poetskog talenta važnu ulogu je imao upravo njen otac, koji je poznao i najskrivenije tajne i vrednosti poezije i pisane reči. Po završetku osnovnog i srednjeg obrazovanja, Parvin je jedno vreme radila kao učiteljica u osnovnim školama. Upravo u tom periodu ponuđen joj je i angažman na dvoru dinastije Pahlavi, koji je ona, svesna dubine svojih uverenja, ali i nezdrave situacije na dvoru, odbila.

Parvinin pesnički talenat primećen je veoma rano, kad je imala samo 7 ili 8 godina. Njena najranija poznata kolekcija od 11 pesama štampana je između 1921. i 1922. godine u mesečnom časopisu koji je uređivao njen otac. Prvo izdanje celovite pesničke zbirke koje se sastoji od 156 pesama pojavilo se 1935. godine, a uvod za nju takođe je napisao njen otac. Drugo izdanje, koje je uredio njen brat Abul-Fath

Etesami, pojavilo se ubrzo nakon njene smrti, 1941. godine. Očeva smrt u zimu 1934. godine lišila je Parvin njegove podrške i praktično dovela do izolacije od spoljnog sveta. Umrla je tri godine nakon očeve smrti. Njena iznenadna smrt šokirala je zemlju. Sahranjena je pored oca u gradu Komu.

Parvinina poezija sledi tradicionalne pesničke obrasce i po formi i sadržajno. U zaštitničkoj povučенosti porodičnog života ostala je izvan uticaja, ili ih čak nije bila svesna, aktuelnih reformističkih trendova u persijskoj poeziji. U njenoj pesničkoj zbirci (*Divan*) objavljenoj 1932. godine nalaze se 42 neimenovane kaside, uglavnom didaktičkog i filozofskog narativa,

koje podsećaju na strogi ton Nasera Hossroa i Sanaija. Postoji nekoliko drugih kaside raštrkanih po celoj zbirci, posebno one u kojima se govori o prirodi, a koje se u velikoj meri oslanjaju na Manučehrija.

Parvinin „Divan“, odlikuje se
jednostavnošću stila; njen
vokabular je uvek bogat i graciozan.
Jezik kroz celu zbirku prefinjen je,
blag, mekan i šarmantan.

Parvin se nije upuštala u liriku. Stidljiva po prirodi i izolovana tradicionalnim normama ponašanja, nikada nije izražavala inhibirana osećanja ljubavi i čežnje. U njenom *Divanu* nalazi se mali broj gazela. Ipak, nekoliko pesama, uključujući pet pod naslovom „Arzuha“ (Čežnje), savršeni su primeri lirike. „Safare ask“ (Putovanje suze) ubraja se među najbolje tekstove ikada napisane na perzijskom.

Nije pevala o sebi, o svojim željama, strastima, ili o svojim ženskim osobenostima; nije poznavala filozofske pravce niti je težila tome da ih predstavlja i propagira. Iznela je sasvim nove i netaknute misli i svoj poetski talenat koristila isključivo u procesu moralne i socijalne reforme. Međutim, njen veliki umetnički uspeh krije se u korišćenju klasičnih pesničkih formi za iznošenje aktuelnih i savremenih pitanja. Njene pesme odišu radošću koja u čitaocu budi sasvim novo osećanje dobra, prosvetljenja. Izgradila je vlastiti, nezavisan, stil i uspela je da uspostavi vezu između mudroslovlja, morala i mistike, i na taj način ponudila nešto sasvim novo u pesništvu. Uprkos činjenici da klasične pesničke forme iziskuju i jezgrovit jezik koji je teško shvatljiv širim narodnim masama, Parvinina poezija se odlikuje jezi-

Statua Parvin Etesami u Tabrizu

čkom jednostavnošću i razumljivošću. Njenu poeziju krasi fantastične slike prirode i pojašnjenja religijskih uverenja ondanšnjeg stanovništva.

Iako je živela u vremenu strahovlade Reze-šaha nakon 1920. godine, Etesamijeva je dizala glas protiv nepravde, ugnjetavanja i zuluma postavši poznata kao iskrena pesnikinja koja voli svoju domovinu i narod. U tom periodu je spevala najviše saveta i preporuka upućenih svim članovima društva.

U svojim različitim pesmama Parvin ukazuje na probleme žena, od kojih su neke i jasno naslovljene po njima. Jedna od njih, „Žena u Iranu“, nastala je 1935. povodom naloga kojim je ženama naređeno da skinu veo, dok druga, „Ljudski anđeo“,

bez sumnje spada u njena remek-dela. Ni jednoj drugoj ženi nije pošlo za rukom da govori o ženama, o njihovim ciljevima i vrlinama u meri u kojoj je ona uspjela u ovom delu. Parvin često govori o potrebi za sticanjem znanja. U završnom delu pesme „Ljudski anđeo“ ona kaže:

*Ženskom vratu i ruci najbolje pristaju
znanja dragulji, a ne nakit šareni.*

*Pre ovoga žena u Iranu kao da nije bila Iranka,
sve čime se bavila bile su samo nesreća i muka.*

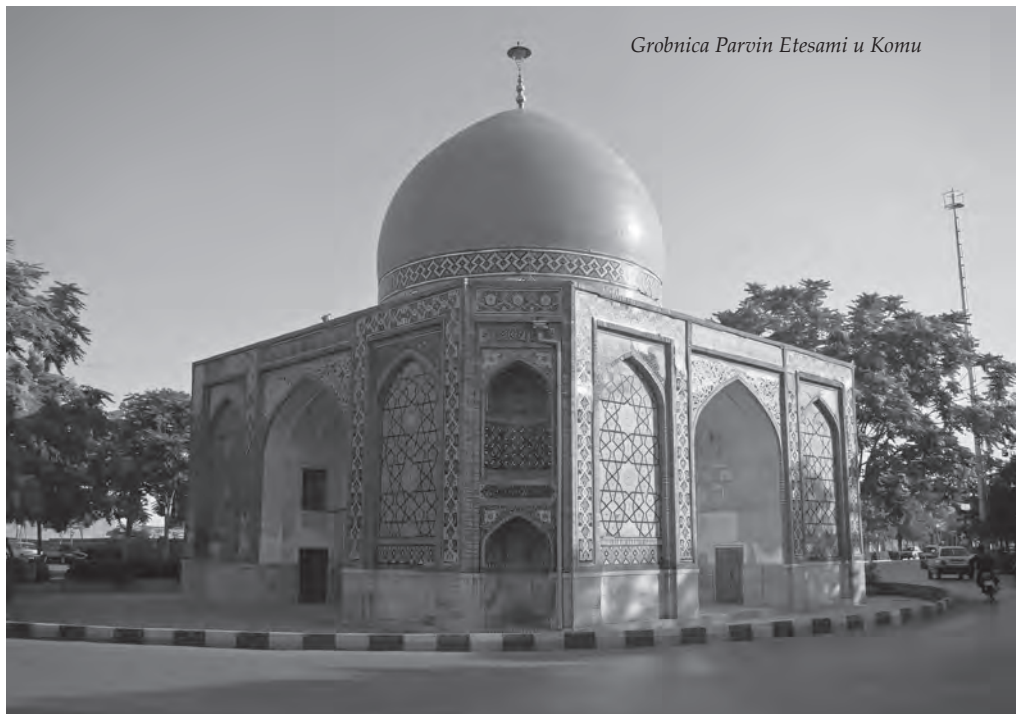
*U bezmernom polju života ženu je čekala
samo sudbina uskog i ograničenog delokruga.*

*Na bazaru znanja prodavalo se razno voće,
ali žena nikada nije imala udela u takvom obilju.*

*Zašto se žena ne bavi svojim pravima,
zašto je ona iz svake knjige izostavljena?*

U istoriji persijske književnosti, Parvin Etesami je veličanstven primer pesnikinje koja pleni svakom svojom rečju. Ona se na pesničkoj lestvici nalazi iznad velikog broja pesnika.

U svom kratkom životu postigla je veliku slavu među Irancima. Sa ove vremenske distance gledano, Etesamijeva je jedina pesnikinja među svojim savremenikima koja je svoje književno delovanje ograničila na pedagoški aspekt. Njena kuća u Tabrizu registrovana je kao nacionalni spomenik Irana i pretvorena u muzej Parvin Etesami, u kojem se čuvaju njene lične stvari i knjige. Umrula je od tifusa 5. aprila, a 1941. godine i sahranjena pored svog oca u porodičnoj grobnici u svetilištu Fatime Masume u Komu.

Grobnica Parvin Etesami u Komu

Skriveni cvet

*Cvet pod list beše sakrio lice, videvši ga slavuj reče:
„Zašto se skrivaš, ti koji si radost za moje srce?“*

*„Za ljubavlju tvojom čitav život gorim,
ne daj da u odvojenosti od tebe izgorim.“*

*„Osami mojoj nemoj se čuditi“, cvet odgovori,
„jer oči zle mogu mi nauditi...“*

„Onaj ko je lakomislen svoju vrednost umanjuje,

*Koketiranje čežnjivog gledaoca traje dan ili dva,
a nama je dovoljno uvažavanje baštovana.“*

Suza siročeta

*Jednog dana prođe car kroz nekakvo naselje,
i namah ulicu i balkone ispuniše radost i veselje.*

*Iz gomile neko dete, siroto, upita:
„Šta je ono što na carskoj kruni blista?“*

*Neko odgovori: „Kako da znamo to šta je,
a da je sve carsko vredno – to svima znano je.“*

*Priđe baka jedna, pogurena cela, te kaza:
„To je moja suza i krvca vaših suza!“*

*Ruhom i štapom pastirskim nas je obmanuo,
ovaj vuk već mnogo leta ovo stado poznaje.*

*Onaj pobožnjak što sela i zemlju kupuje – razbojnik je,
onaj car što imetak svojih podanika jede – prosjak je!*

*Pogledajte suzu ovog sirotana,
videćete odakle je sjaj tog kamena!“*

*O, Parvino! Kakva je korist pokvarenjaku istinu saopštiti?
Zbog istinite reči takva sorta neće se pokajati!*

Mahlaka Malah

(1917–2021)

Pionirka zaštite životne sredine Irana

Mahlaka Malah je bila iranska ekološka aktivistkinja i bibliotekarka, koja je osnovala Žensko društvo protiv zagađenja životne sredine. Njena baka Bibi Hanom Astarabadi osnovala je 1906. godine prvu žensku školu u Iranu. Malahova je, inspirisana životima svoje majke i bake, postala prva ženska aktivistkinja za zaštitu životne sredine u Iranu i postala poznata kao „majka iranske životne sredine“.

Rođena je 1917. godine u karavan-saraju pored Nokandea dok su njeni roditelji putovali iz Teherana u severoistočni grad Mašhad. Njen otac, Aga Bozorg Malah, bio je državni činovnik čiji je posao zahtevao česte selidbe. Majka, Hadidža Afzal-Vaziri, bavila se ekologijom, a baka, Bibi Hanom Astarabadi, osnovala je prvu žensku školu. Sa 17 godina udala se za Hoseina Abolhasanija, zaposlenog u Ministarstvu obrazovanja. Da bi nastavila studije, Malahova je otišla da živi kod svoje tetke u Teheranu jer provincijski gradovi devojkama nisu nudili obrazovanje dalje od osnovnog nivoa.

Studirala je filozofiju, društvene nauke i sociologiju na Teheranskom univerzitetu gde je 1958. godine stekla titulu magistra društvenih nauka. Godine 1966. dobila je stipendiju za doktorat na Univerzitetu *Sorbona* u Parizu koji je odbranila 1968. godine. Tokom boravka u Parizu završila je u Francuskoj nacionalnoj biblioteci i kurs iz bibliotečkog menadžmenta. Vratila se u Iran nakon što je doktorirala so-

ciologiju. Po povratku se zaposlila u biblioteci Instituta za psihologiju Teheranskog univerziteta, koja je za samo nekoliko godina postala jedna od najboljih u Iranu.

U to vreme su Mala i njen muž započeli svoje ekološke aktivnosti. Jednog dana, dok je radila u biblioteci, naišla je na knjigu o zagađenju životne sredine. „Knjige za biblioteku morali smo da naručujemo iz inostranstva“, rekla je ona. „Da bih pronašla knjige sa novim temama za fakultet, listala sam kataloge iz drugih zemalja. Naručila sam dve knjige čije su teme bile

toliko nove i zanimljive da sam ih pročitala čim su stigle. Tematika jedne bila je opasnost od zagađenja životne sredine izazvanog ljudskim delovanjem. Knjiga me je impresionirala i navela na razmišljanje o tome da se i sama angažujem na očuvanju životne sredine i upoznam ljude sa opasnostima od njenog zagađenja." Naučila je sve što je moglo da se nauči o životnoj sredini, a onda je sve to prenela svojoj porodici. Nakon odlaska u penziju, osnovala je Žensko društvo protiv zagađenja životne sredine.

Radeći na istraživačkim projektima koji su se fokusirali na zagađenje vazduha i vode u Teheranu, postajala je posvećenija borbi protiv zagađenja životne sredine, čineći to svojom životnom misijom.

Važan faktor u njenoj težnji za očuvanje životne sredine bilo je iskustvo njene porodice. „Moja majka je bila ekološka aktivistkinja pre mene, i koliko se sećam, naša kuća nije proizvodila smeće. Svako u porodici morao je da pronađe rešenje za svoje smeće. Kuvali smo tek toliko da naša porodica ima da pojede, ostatke smo davali komšijama, a sve što je ostalo kozi koju smo držali. Ponekad bismo ostacima hranili i kokoške. Koristili smo vrlo malo plastike ili kartona.”

Ubrzo nakon što se zainteresovala za pitanje životne sredine, Mahlaka je počela da sarađuje sa šefom novoformiranog Instituta za zaštitu životne sredine Irana. Nakon penzionisanja 1977. godine, radila je na istraživačkim projektima koji su se fokusirali na zagađenje vazduha i vode u Teheranu. Što je više otkrivala, postajala je posvećenija borbi protiv zagađenja ži-

votne sredine, čineći to svojom životnom misijom.

Njen rad je poremetio rat između Irana i Iraka 1980-ih, ali je nakon osmogodišnjeg sukoba nastavila sa svojim aktivnostima. 30. aprila 1995. godine, kada su ona i njen muž bili u sedamdesetim godinama, Mahlaka je objavila osnivanje Ženskog društva protiv zagađenja životne sredine. Ova nevladina organizacija sada ima ogranke u više od 14 gradova i omogućila je proces recikliranja za više od 25.000 porodica. Bila je i glavna urednica časopisa *Plač zemlje* i mesečnika *Žene, Zemlja i životna sredina*.

Žensko društvo protiv zagađenja životne sredine hiljadama porodica u Teheranu i drugim gradovima dalo je obuku o recikliranju otpada i pružilo korisne informacije o životnoj sredini i važnosti zdrave vode za piće. Ovo društvo je, takođe, pokrenulo program za mlade, Društvo ljubi-

Plakat za dokumentarni film o životu Mahlake Malah, „Sve moje drveće”, iz 2015. godine, u režiji Rahšan Banietamad

Detalj sa snimanja dokumentarnog filma „Sve moje drveće“

telja Zemlje, koje pruža ekološko obrazovanje u školama i vrtićima.

U 2009. godini, Društvo je objavilo izveštaj pod naslovom „Prava na vodu“ i naglasilo hitnu potrebu za očuvanjem močvarnih staništa u Iranu. Ovo uključuje rad u regionu Zajande Rud. Poslednjih godina života, uprkos tome što je bila vezana za invalidska kolica, ostala je aktivna u

zaštiti životne sredine. Nazvana je eko-feministkinjom jer je verovala u važnost učesća žena u zaštiti životne sredine.

Njena životna priča prikazana je u dokumentarnom film *Sve moje drveće* iz 2015. godine, u režiji Rahšan Banietemad. Umrula je 8. novembra 2021. u 104. godini. „Zaštita životne sredine počinje sa svakim od nas“, bio je njen moto.

Efat Tedžaratči

(1917–1999)

Prva iranska avijatičarka

Efat Tedžaratči je bila prva Irananka koja je upravljala avionom. Rođena je 1917. godine u Teheranu, završila je srednju školu 1934. godine i radila kao prevodilac za francuski, prvo za Narodnu banku, a zatim za biblioteku Medicinskog fakulteta u Teheranu. Otac ju je ohrabrivao da se bavi letenjem u vreme kada su samo muškarci imali privilegiju da budu avijatičari.

Od detinjstva je gajila strast prema letenju koje je bilo njen najveći san. Želela je da jednog dana postane pilot. „Sećam se da sam jednog dana u osnovnoj školi otišla u bioskop da pogledam film u kome je pilot aviona pao u more, zatim su neki ljudi pritrčali da mu pomognu i nekako ga izvukli iz kabine. Kada je pilot skinuo kapu, shvatili su da je žena. Žena pilot! Ovaj film dao mi je nadu i naterao me da verujem da i ja jednog dana mogu postati pilot.”

Kada je 1939. godine osnovan Iranski aero-klub (danas Tehnološki fakultet civilnog vazduhoplovstva), Efat je, u dobi od 22 godine, bila među prvima koji su se pridružili klubu i tu je prošla program za obuku pilota. Bila je u grupi od devet žena. Postala je prva Irananka koja je 1940. godine dobila pilotsku dozvolu. Obučavala se na aparatu „De Heviland DH.82 Tajger Mot”, dvokrilnom dvosedu namenjenom za osnovnu letačku obuku pilota. Tedžaratčijeva je u svojim memoarima ovako opisala kako je postala pilot. „Sedmog novembra 1939. godine dnevne novine su

objavile oglas iz kluba kojim su pozivali buduće pilote. Videvši oglas, odmah sam otišla u kancelarije kluba da se prijavim. Kada sam saznala da to nije uradila nijedna žena pre mene, uplašila sam se i vratila kući. Tamo sam ispričala ocu šta se dogodilo, a on me je upitao: 'Zašto se nisi prijavila?', a ja sam odgovorila: 'Zato što se nijedna žena nije prijavila'. 'Šta nije u redu s tim da postaneš prva iranska žena pilot?' – rekao je on.”

De Havilland DH.82 Tajger Mot, školski avion Iranskog kraljevskog vazduhoplovstva na kojem je Efat Tedžaratči stekla osnovnu letačku obuku pilota

Od dvadeset dve volonterke koje su se prijavile primljeno je sedam, a samo tri su ispunile uslove do pohađaju kurs letenja. Pored Tedžaratijeve to su bilei Kodsije Farohzad Naraki i Ajna Ušid, koje se smatraju prvim iranskim ženama pilotima.

Na njegov podsticaj sledećeg dana je ponovo otišla u klub i prijavila se. „Kada su zvaničnici kluba videli da se dobrovoljno javljam da postanem pilot, bili su zadivljeni i pohvalili su me“, napisala je.

Njen entuzijazam i prirodni talenat učinili su je prvom koja se kvalifikovala za solo let, koji je održan 18. novembra 1940. Sama je pilotirala popularnim školskim

avionom „DH-82 Tiger Moth“. „Bila sam u vazduhu 15 minuta“, napisala je. „Lete-la sam oko aerodroma i sletela tamo odakle sam poletela. Svi prisutni su bili zainteresovani da vide kako sam poletela i kako kontrolišem avion, a posebno moji instruktori koji su me opsesivno posmatrali da vide rezultate obuke. Na sreću, njihov trud je urodio plodom i ja sam položila test uzdignute glave.“ U to vreme imala je samo 23 godine.

Njen napredak prekinuo je Drugi svetski rat. Po završetku rata, vratila se letenju. Iransko kraljevsko vazduhoplovstvo angažovalo ju je kao oficira leta i sve do pre Islamske revolucije 1979. godine bila je direktorka Aero-kluba. Nakon penzionisanja bavila se pisanjem poezije i memoara. Umrla je 1999. u 82. godini i sahranjena je na teheranskom groblju *Behešti-Zahra*.

Alenuš Terijan

(1920–2011)

Majka moderne iranske astronomije

Alenuš Terijan je rođena 1920. godine u jermenskoj porodici u Teheranu. Oboje roditelja su joj bili intelektualci: otac Arto Terijan i majka Varto Terijan bili su poznate ličnosti u gradskom jermenskom pozorištu. Arto je imao dramsku radionicu, studirao je pozorište i glumio u Moskvi, a osim toga, preveo je delove *Šahname* (remek-delo velikog iranskog pesnika Ferdusija) na jermenski jezik; Varto je diplomirala književnost u Švajcarskoj i jedna je od prvih Iranki koja je režirala neku pozorišnu predstavu.

Alenuš je do prve godine srednje škole išla u Jermensku školu u Teheranu, a zatim se upisala u srednju školu *Anuširvan Dadgar*, koja je bila rezervisana za zoroastrijance. Visoke ocene pomogle su joj da se upiše na fiziku na Teheranskom univerzitetu, koju je diplomirala 1947. godine, da bi ubrzo bila primljena da radi u laboratoriji za fiziku Prirodno-matematičkog fakulteta ovog univerziteta. Dve godine kasnije Terijan je primljena na studije fizičke meteorologije na *Sorboni*. Posle sedam godina doktorirala je i vratila se u Iran. Tokom studija je upoznala Irenu Žolio-Kiri, ćerku Marije Kiri, dobitnice dve Nobelove nagrade. „Rad u laboratoriji sa ćerkom Marije Kiri za mene je bila velika čast, čak i za tako kratko vreme“, izjavila je Terijan.

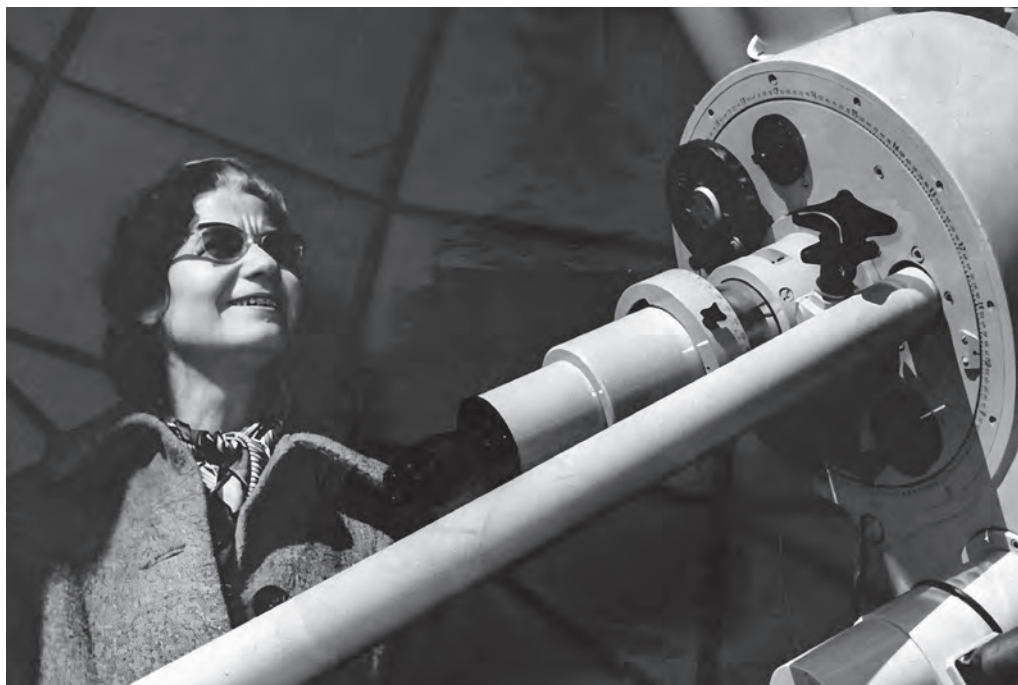
Po povratku u Iran, Terijan je počela na Univerzitetu u Teheranu da predaje astrofiziku, koja se pre toga nije izučavala. U

to vreme u Teheranu se predavala samo astronomija, i to samo za studente matematike. Prvi put su studenti fizike mogli da izučavaju ovaj predmet.

Na *Sorboni* joj je ponuđeno mesto profesora koje je odbila s obrazloženjem da je u Francusku došla da studira samo kako bi mogla bolje da služi svojoj zemlji i narodu.

Godine 1959. Teheranskom univerzitetu su dodeljena dodatna sredstva od vlade Zapadne Nemačke. Pošto je Terijan tako osnivala solarnu opservatoriju za fizi-

Alenuš Terijan za vreme studija na Sorboni

ku, ponuđena joj je stipendija. Tri godine nakon odlaska u Nemačku, postala je prva žena profesor fizike u Iranu.

Kao dete često sam slušala da ljudi govore da matematika nije za devojke, što me je nerviralo. Htela sam da dokažem da nije važno da li si devojčica ili dečak, i da čovek, ako ima dovoljno talenta i uporan je, može sve. I dokazala sam.

Terijanova je mnogim studentima prenela znanja o astronomiji i o tome kako da koriste teleskope i druge instrumente. Godine 1966. postala je članica Geofizičkog fakulteta Teheranskog univerziteta i imala je značajnu ulogu u osnivanju prve solarne opservatorije za fiziku u Iranu. Godine 1969. dobila je zadatak da predvodi istraživačku grupu za solarnu fiziku

na Institutu za geofiziku Teheranskog univerziteta, gde je radila sve do penzionisanja 1979. godine.

Smatra se za prvu profesorku astrofizike u Iranu. Tečno je govorila francuski, persijski i jermenski, a znala je i turski i engleski. Terijan, koja se nikada nije udavala i nije imala dece, bila je toliko oduševljena nebeskim telima da je jednom prilikom svojim učenicima rekla: „Imam ćerku po imenu Mesec i sina po imenu Sunce“. Mnogi njeni studenti ispričali su tu anegdotu tokom posebne ceremonije održane u njenu čast 2010. godine. Svoju kuću je zaveštala jermenskoj zajednici u Džolfi i studentima koji nemaju odgovarajući smeštaj. Poslednje godine života provela je u staračkom domu. Dana 9. novembra 2010. godine Kulturno-sportski klub *Ararat* iz Teherana i Institut za prevođenje i istraživanje *Hur* organizovali su proslavu njenog 90. rođendana. Preminula je 4. marta 2011. godine.

Simin Danešvar

(1921–2012)

Prva velika iranska autorka romana

Simin Danešvar, iranski akademik, spisateljica i prevoditeljka, smatra se prvom velikim iranskom autorkom romana. Rođena je 1921. godine u Širazu, u porodici intelektualaca. Otac Mohamad Ali Danešvar bio je lekar, a majka slikarka. Pohađala je britansku misionarsku školu u Širazu u kojoj je savladala engleski jezik na visokom nivou u vreme kada to nije bilo uobičajeno čak ni za bogate Irance. Spisateljsku karijeru je započela 1935. godine, još kao učenica osmog razreda. Njen prvi članak „Zima nije drugačija od našeg života” objavljen je u lokalnim novinama u Širazu. Upisala se na Teheranski univerzitet i diplomirala persijsku književnost. Kada joj je 1941. godine umro otac, Simin je bila prinuđena da nađe posao jer je jedini izvor prihoda porodice bila očeva plata. Zaposlila se na Radio-Teheranu, gde je pisala za niz emisija pod naslovom „Nepoznati Širaz”, za šta je primala oskudnu platu. U akutnoj potrebi za novcem pisala je čak i članke o kuvanju. Na kraju joj je tečno poznavanje engleskog jezika omogućilo da postane pomoćnica direktora stranih vesti. Ali ubrzo je postala nezadovoljna rutinskom prirodom ovog posla i prešla u novine *Iran*, za koje je pisala članke i prevodila.

Prvu zbirku kratkih priča, *Ugašena vatra*, objavila je 1948. godine, ali je kasnije odbila da je ponovo objavi shvativši da je njen pripovedački stil u to vreme bio nezreo. To je bila prva zbirka kratkih priča

koju je objavila žena u Iranu i stoga joj je donela slavu u nekoj meri. Tipično za pisce iz 1940-ih, Danešvar se bavi aktuelnim pitanjima tadašnjeg iranskog društva. Ona piše o suprotstavljenim vrednostima, kao što su ispravno i pogrešno, siromaštvo i bogatstvo, bezbrižan život bogatih i beznađe siromašnih i iz moralnih razloga osuđuje jedno i hvali drugo. Naredne godine, nakon objavljivanja zbirke *Ugašene vatre*, Danešvar je doktorirala persijsku književnost na Teheranskom univerzitetu. Kasni-

je je upoznala Džalala Ale Ahmada, poznatog savremenog pisca i društvenog kritičara. Venčali su se 1950. Dve godine kasnije Današvar je dobila Fulbrajtovu stipendiju i otišla na Univerzitet *Stanford* na dve godine. Za to vreme je u časopisu *The Pacific Spectator* objavila dve kratke priče na engleskom.

Po povratku u Iran, primljena je na Teheranski univerzitet kao vanredna profesorka istorije umetnosti, koju je predavala narednih dvadeset godina. Današvar nikada nije dobila profesuru, ne zbog nedostatka akreditiva, već zbog uticaja SAVAKA (šahove tajne policije), kako će kasnije saznati od predsednika Univerziteta. Kao predavač je bila otvorena i sposobna verujući da je u njenom pozivu primarna odgovornost prema studentima, zbog čega je tokom svih godina provedenih na univerzitetu imala mnogo sukoba sa SAVAK-om.

Svoju drugu zbirku kratkih priča, *Grad kao raj*, Današvar je objavila 1961. godine. U međuvremenu, njeni prevodi Čehova, Šoa, Hotorna, Šniclera i Sarojana obogatili su opus dela strane književnosti dostupnih na persijskom jeziku. U *Gradu kao raju* prozni stil Simin Danešvar znatno je sazreo, približivši se narodnom jeziku, više ne tako formalan kao u *Ugašenoj vatri*. Umesto toga, razvila je kratku, jasnu i konciznu strukturu rečenice. Simin Danešvar je u zbirci *Grad kao raj* potvrdila svoju posvećenost pisanju o položaju žena u iranskom društvu. Ona se ovde više ne zadržava na opštim karakteristikama žena, već zauzima neutralan stav i izbegava da ih osuđuje; ona samo prikazuje žene i njihove živote onako kako ih je videla. Njeni likovi su u stanju da govore sami za sebe i da pokažu gde leže njihove glavne prednosti i slabosti.

Simin Danešvar je takođe prilično uspešna u kreiranju stvarnih, ali i imaginarnih svetova svojih likova. U *Bibi Šahr-Banu* ona

vešto prikazuje stvarne živote svojih likova koji su suprotstavljeni onima koje su želeli da imaju. U *Igraonici*, njeno postupanje sa likom Sijaha i s njegovom tajnom ljubavlju prema devojci suptilno je, ali dalekosežno. U prikazu devojke kao žrtve društva i sopstvenog neznanja, Danešvar prevazilazi sve svoje prethodne priče. U vreme objavljivanja zbirke *Grad kao raj*, Simin Danešvar je još uvek bila u senci svog supruga Ale Ahmada, koji je bio impozantna figura u teheranskim književnim krugovima. Ale Ahmad je počeo da piše još 1945. godine, a do 1961. objavio je sedam romana i zbirki kratkih priča, afirmišući se kao značajan pisac i kritičar. Tek nakon objavljivanja svog remek-dela *Savušun*, 1969. godine, Simin Danešvar je stekla priznanje kao nezaobilazna spisateljica moderne persijske književnosti, nadmašujući po književnom značaju čak i Ale Ahmada.

Njeni dobro osmišljeni likovi reprezentativni su za svoje vreme i mesto predstavljajući živopisan pogled na iransku etnopsihologiju. Ovaj kvalitet u njenom pisanju potvrđuje vernost njenog dela kao pravog ogledala društva.

Radnja *Suvašuna* je smeštena u Širaz, u poslednje godine Drugog svetskog rata, nakon invazije savezničkih trupa i okupacije južnog Irana od strane britanske vojske. U 23 poglavlja romana opisan je život jedne zemljoposedičke porodice srednje klase u ovom periodu, kada je svakodnevni život bio uzdrman prisustvom okupatorskih trupa i pritiskom koji su izvršili na ekonomsko i socijalno tkivo društva, uz rastuće cene hrane koje doprinose tenzijama i sukobima u lokalnoj zajednici.

Snaga romana „Savušun” leži u vešto ispletenim anegdotama i fragmentima koji se sabiraju u deskriptivnu celinu.

Pre romana *Savušun* Simin Danešvar je već objavila dve zbirke pripovedaka i nekoliko eseja o estetici i klasičnoj persijskoj književnosti, ali tek objavljivanjem ovog romana postigla je status slavne ličnosti i etablirala se kao poseban književni glas. Metaforičke aluzije romana posebno su pogodile savremene političke disidente i intelektualce. Knjiga je, takođe, postigla uspeh i postala popularna. Mnogi čitaoci su bili privučeni okruženjem, jezikom i narativnim tehnikama romana, a mnogi su bili oduševljeni time kako je Simin Da-

nešvar prikazala Zari, glavnu junakinju romana, koja se iz domaćice koja izdržava svoju decu i porodicu pretvara u prkosnu ženu sposobnu za hrabre odluke, koja se zavetuje da će se boriti protiv nepravde. Pored toga što je važan književni dokument o istorijskim događajima, *Savušun* je i (uspešan) pokušaj da se ispituju višestruki aspekti iranske ženstvenosti u periodu velikih društvenih i političkih preokreta. Simin Danešvar u njemu nudi fascinantno detaljan pogled na ono što zapadnim očima izgleda kao komplikovan i redak uvid u svet iranske kulture. Ona živopisno i precizno prikazuje persijski karakter i duh i tradicionalni način života u vremenima prevrata. Ova izuzetno dirljiva priča takođe je i snažna optužnica protiv koruptivnih efekata kolonizacije. *Savušun* je doprineo oblikovanju ideja i stavova jedne generacije u otkrivanju faktora koji su doveli do Islamske revolucije 1979. godine. Glavni protagonisti romana vešto odražavaju različite persijske stavove tog vremena, stavove koji su na kraju postali podrška Islamskoj revoluciji ili, alternativno, korumpiranoj vesternizaciji koju je sprovodio šahov režim.

Muž Simin Danešvar umro je nekoliko meseci pre objavljivanja *Savušuna*. Nakon smrti Ale Ahmada, ona je nastavila da se bavi aktivnostima koje su bile važne za njenog muža. Preuzela je vodeću ulogu u Udruženju pisaca, čije je osnivanje pomogao Ale Ahmad, ohrabrujući mlade pisce u njihovim naporima. Na svoj nedovoljno iskazan, ali odlučan način, pružila je moralnu podršku intelektualcima i disidentima koji su se suprotstavljali režimu dinastije Pahlavi. Posebno se fokusirala na finansijsku i akademsku pomoć svojim studentima. Kada se u svojim spisima osvrće na politička pitanja, to je u širokom kontekstu nepravednih političkih sistema, jer Simin Danešvar se nikada nije pridržavala određene političke ideologije.

Korica romana „Savušun”

Poštanska marka izdata u znak sećanja na
Simin Danešvar i Džalala Ale Ahmada

Simin Danešvar se 1979. povukla sa svoje dužnosti na Univerzitetu, a sledeće godine objavila je *Kome mogu da kažem zdravo?* Godine 1981. završila je monografiju o Ale Ahmadi pod nazivom *Gorub-e Džalal* (Gubitak Džalala). Ovo je najdirljivije delo koje je napisala, kao i najbolji rad o ličnosti jedne od vodećih figura iranske književnosti. Svoje poslednje dane sa Ale Ahmadom opisuju sa puno de-

talja i s emotivnim razumevanjem. Takođe je napisala niz kratkih priča od kojih je nekolicina objavljeno u raznim časopisima i sabrana u zbirku objavljenu 1980. godine.

Dela su joj prevedana na engleski, španski, nemački, hindu, norveški, poljski, japanski, ruski, kineski i turski jezik. Umrula je 2012. i sahranjena na teheranskom groblju *Beheshti-Zahra*.

Roza Montazemi

(1922–2009)

Autorka prvog iranskog kuvara

Fateme Bahreni, poznata kao Roza Montazemi, jedna je od najpoznatijih iranskih učiteljica kuvanja i autorka najprodavanije kulinarske knjige u Iranu.

Njena knjiga *O umetnosti kuvanja* smatra se za jedan od najpopularnijih kuvara u Iranu. U njoj je sačuvala od zaborava mnoge tradicionalne recepte, pa se i danas smatra relevantnim izvorom za upoznavanje s iranskom kuhinjom.

Roza Montazemi je rođena 1921. godine u gradu Nadžaf Abad u pokrajini Isfahan. Odrasla je u porodici u kojoj se cenilo kuvanje i hrana, pa je u ranoj mladosti razvila interesovanje za kulinarstvo. Stu-

„O umetnosti kuvanja”, jedna od najprodavanijih knjiga svih vremena u Iranu

dirala je kućnu ekonomiju i kasnije radila kao učiteljica. Svoje znanje i strast prema kuvanju uvek je delila sa drugima.

Knjiga *O umetnosti kuvanja* objavljena je 1965. godine i u prvom izdanju sadržala je 600 recepata. Doživela je više od 50 izdanja za života autorke i prodana u tiražu od skoro milion primeraka. Mnogi je smatraju najprodavanijom knjigom u Iranu. Veći deo života Montazemijeva se izdržavala isključivo prodajom svog kuvara. Sama je bila izdavač knjige i često su kupci dolazili u njenu kuću da je kupe. Tokom 1959. godine ljudi su čekali u redovima da pohađaju redovne časove kuvanja i pečenja koje je držala. Potražnja za knjigom

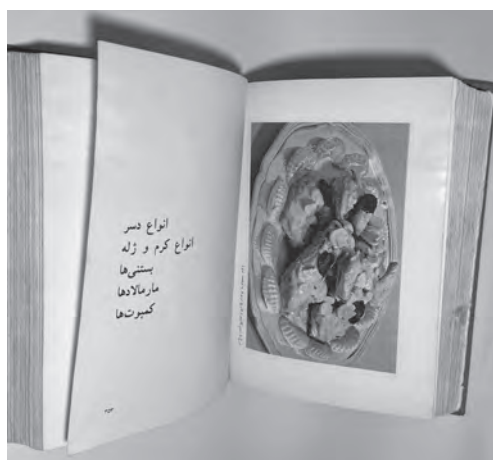
„O umetnosti kuvanja” je jedna od najprodavanijih knjiga koja se može naći u domovima većine ljudi srednje klase u Iranu.

bila je velika, čak i tokom rata i pored nedostatka papira i problema sa štampanjem. U poslednjih nekoliko decenija, ovaj kuvar može se naći u domovima većine ljudi srednje klase u Iranu i uobičajen je poklon za mlade parove. Sadrži širok spektar recepata, uključujući tradicional-

na iranska jela kao što su ćevapi, gulaši i jela od pirinča, kao i recepte iz drugih kuhinja kao što su italijanska i francuska. Knjiga je takođe poznata po svojim detaljnim uputstvima i korisnim savetima o tehnikama kuvanja.

Najnovije izdanje *O umetnosti kuvanja* objavljeno je u dva toma i obuhvata više od 1700 iranskih i stranih jela.

Roza Montazemi bila je poznata i po svom radu na promociji i očuvanju tradicionalne iranske kuhinje i njenog kulturnog nasleđa. Preminula je u Teheranu 2009. u 92. godini, ali njeno nasleđe kao kuvarice i autorke kuvara i dalje živi.

Stranice iz „O umetnosti kuvanja”

Persijski puding od šafrana i pirinča po receptu Roze Montazemi

---

Turan Mirhadi

(1927–2016)

Pionirka modernog iranskog obrazovanja

Turan Mirhadi je bila učiteljica, autor-ka i istraživačica. Osnovala je školu *Farhad*, progresivni vrtić i osnovnu školu u Teheranu, koja je bila izvor mnogih pedagoških inovacija. Takođe je bila suosnivačica Saveta za dečiju knjigu Irana i Enciklopedije za mlade.

Rođena je 1927. godine u Teheranu, kao četvrto od petoro dece iz braka Fazlollaha Mirhadija i Grete Ditrih, Nemice koju je njen otac upoznao za vreme studija mašinstva u Nemačkoj. Fazlolah je bio u grupi prvog talasa Iranaca koji su nakon iranske ustavne revolucije odlazili na studije u inostranstvo. Uprkos Gretinom strogom katoličkom vaspitanju i prigovorima njenih roditelja, njih dvoje su se venčali i 1919. godine se vratili u Iran. Greta je odgajala svoju decu kao Irance, ali je obezbedila da ostanu povezana sa Evropom tako što ih je podučavala nemačkom i francuskom jeziku, evropskoj istoriji, umetnosti i kulturi.

U jesen 1946. godine, u nemirnim danima koji su usledili nakon Drugog svetskog rata, Turan je napustila studije na Teheranskom univerzitetu i, uprkos očevom negodovanju, otišla u Pariz da studira dečju psihologiju i predškolsko obrazovanje na Univerzitetu *Sorbona*. U to vreme, Pariz je bio centar inovacija u dečjoj psihologiji i obrazovanju. Turan je imala priliku da se usavršava sa dve vodeće ličnosti u ovoj oblasti, Žanom Pijažom i Anrijem Valonom. Takođe je bila pod uticajem filozofije Džona Djuija i Marije Montesori.

Mirhadi tokom studija na Sorboni

Škola *Farhad*

Zapažanja, studije i iskustva koja je Mirhadijeva stekla tokom studiranja u Evropi pomogla su joj da identifikuje svoje ciljeve i aspiracije u karijeri. Ona je, takođe, imala iskustvo studiranja u Iranu i dobro je poznavala obrazovni sistem svoje zemlje. Sve ovo joj je pomoglo da bolje razume njegove nedostatke. Stoga je odlučila da voli decu svoje zemlje onoliko koliko je volela svog pokojnog brata *Farhada* i da posveti sve što je imala da poboljša njihove živote. Počevši od tada, posvetila je svoj život unapređenju obrazovanja dece, smatrajući da je ono ključni faktor u poboljšanju života. Svojim radom želela je da dokaže da će najbolji obrazovni sistem proizvesti prosvetlene pojedince, a ne robove. Mirhadijeva je zaista verovala da sva iranska deca imaju visok mentalni potencijal i da se odgovarajuće obrazovanje može iskoristiti za poboljšanje njihovih talenata i za napredovanje u društvu. Ova spoznaja je bila početak inovativnog obrazovnog sistema koji su Mirhadijeva i drugi vaspitači pokrenuli u školi *Farhad* od 1955. do 1979. godine. Osnovala je školu koja nije imala klasičan sistem ocenjivanja, koji podrazumeva počasti ili rangiranje, školu u kojoj nije postojala konkurencija i čija je biblioteka uvek bila puna učenika i nastavnika. U njoj su nastavnici i učenici zajedno pisali udžbenike, podsticano je

Škola „*Farhad*” je bila divno okruženje za svu decu, nastavnike i porodice. „Jednog dana bila je poplava na jugu Teherana i svaki od ‘*Farhadovih*’ školaraca sa sobom je poneo doručak. Skupili su doručak na jedno mesto i zajedno, u grupama od tri do četiri, otišli do poplavnog područja. Tako su naši đaci obezbedili doručak za decu pogođenu poplavom.”

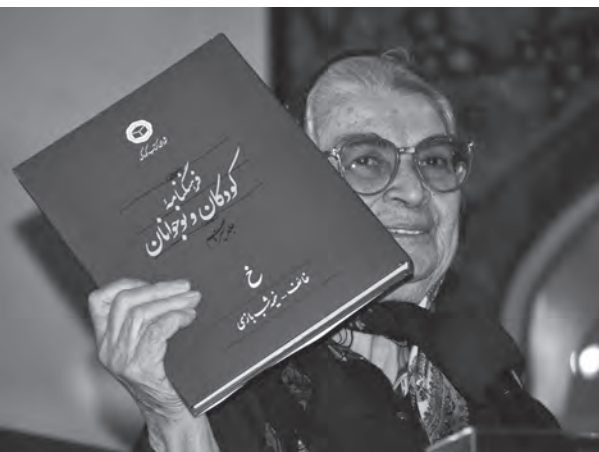
posmatranje i otkrivanje, a umetnost je imala ključnu ulogu u pospešivanju kreativnosti među decom.

Većim delom šezdesetih i sedamdesetih godina škola je bila inkubator istraživanja i inovacija u obrazovanju koje su kasnije ugrađene u nacionalni nastavni plan i program i sisteme obrazovanja.

Obrazovni sistem škole *Farhad* bio je jedinstven za svoje vreme. Tokom njenog životnog ciklusa mnogo vremena je uloženo u istraživanje inovacija samog sistema. Zakone u školi pisali su učenici, a ocene nisu bile jedini kriterijum za napredovanje. Pristup Mirhadijeve zasnivao se na podučavanju koje se u velikoj meri razlikovalo od uobičajene pedagogije tog vremena. Slično Montesorijevoj, i Mirhadijeva je smatrala da svako dete poseduje jedinstven svet koji ne treba porediti sa svetom druge dece, stoga je, kao i Montesorijeva, mislila da njihovo znanje ne treba međusobno upoređivati. Uspostavila je saradnički, a ne takmičarski rad, jer takmičenje ubija dečija osećanja i znanje. Osmislila je sistem u kome nije postojao vrhovni autoritet. Nastavnici *Farhada* su eliminisali bodovni sistem i sistem zasnovan na takmičenju kao i poziciju valediktorijana (studenta generacije). Njihova jedina briga bio je opšti napredak dece i međusobna saradnja. Deca su postavljala školska pravila, a Mirhadijeva i njene kolege su ih sledile. Deca su sama, kao savet učenika, sprovodila ove zakone.

Enciklopedija za mlade

Projekat izrade Enciklopedije za decu predstavlja vrhunski doprinos Mirhadijeve u služenju svojoj zajednici i obrazovanju.

Turan Mirhadi sa Enciklopedijom za mlade

Još dok je bila angažovana u školi *Farhad*, Mirhadijeva je osetila potrebu za kreiranjem opšte enciklopedije namenjene mladima. Ideja za sastavljanje enciklopedije predstavljena je 1964. godine, rad na njenom prikupljanju i uređivanju započeli su 1978, a prvi tom je objavljen 1992.

Deklaracija o pravima deteta u Iranu

Krunski dragulj karijere Turan Mirhadi bila je njena uloga u sprovođenju Deklaracije o pravima deteta u Iranu. Deklaracija je odobrena Svetskom poveljom o zaštiti dece 26. novembra 1924. godine, kao prva izjava o pravima deteta ove vrste u svetu. Kao rezultat ove deklaracije, u drugoj polovini 20. veka i posle Drugog svetskog rata, svetska perspektiva prema deci i mlađoj generaciji znatno se promenila.

Postepeno, deca su počela da se smatraju pouzdanim i talentovanim građanima čiji će rast, obrazovanje, sticanje znanja i veština obezbediti bolju budućnost zemlji i svetu. Bila je jedna od prvih osoba u Iranu koje su ustale u odbranu dečijih prava i stabilizovanja položaja dece u društvu.

Nagrade i priznanja

Mirhadijeva je bila nominovana za nekoliko nagrada vezanih za književnost za decu, kao što je nominacije za Memorijalnu nagradu *Astrid Lindgren* (2013. i 2015); četiri puta je bila članica žirija za Međunarodnu nagradu *Hans Kristijan Andersen* i dva puta članica međunarodnog žirija Bratislavljskih ilustratora. Osim toga, bila je jedna od sedam ličnosti pozvanih da govori na Međunarodnom kongresu književnosti za decu u Japanu 1986. godine i među dvadeset svetskih stručnjaka koji su učestvovali na desetogodišnjem planiranju UNICEF-a (2001–2010).

Mirhadijeva je odigrala ključnu ulogu u poboljšanju obrazovnog sistema u Iranu. Bez njenog doprinosa obrazovanje u Iranu ne bi bilo tamo gde je danas. Zahvaljujući ulozi u obrazovanju dece i promenama koje je unela u oblast dečije književnosti smatra se jednim od pionira modernog obrazovanja u Iranu. Zbog svoje iskrene službe iranskom društvu, s ljubavlju je prozvana „baka progresivnog obrazovanja u Iranu“. Preminula je 8. novembra 2016. godine u 89. godini života.

Badr al-Zaman Garib

(1929–2020)

Jedina stalna članica Akademije za persijski jezik i književnost

Badr al-Zaman Garib bila je iranska lingvistkinja, jedina stalna članica Akademije za persijski jezik i književnost, članica Dvorane slavnih iranske nauke i kulture i savetnica šefa ove akademije.

Rođena je 1929. godine u Teheranu gde je završila osnovno i srednje obrazovanje sa diplomom prirodnih nauka. Nakon završene srednje škole zainteresovala se za persijsku književnost. Godine 1954. primljena je na Fakultet književnosti i humanističkih nauka Teheranskog univerziteta, na kome je 1957. diplomirala persijski jezik i književnost. Sledeće godine, kao stipendistkinja Univerziteta u Pensilvaniji, odlazi u Sjedinjene Američke Države na studije drevnih iranskih jezika. Magistrirala je na Odseku za lingvistiku i orijentalistiku Univerziteta u Pensilvaniji, gde joj je predavao Mark Drezden. Godinu dana je pohađala kurseve fonetike i morfologije na Univerzitetu u Mičigenu kod Džordža Kamerona. Na ovom kursu je pored sanskrita učila i indoeuropeistiku. Godine 1961. upisala se na *Berkli* gde joj je na doktorskim studijama (Analiza glagolskog sistema u sogdijskom jeziku) mentor bio Volter Bruno Hening.

Po povratku u Iran Garibova je u zvanju docenta četiri i po godine predavala drevni, srednjopersijski i persijski jezik na Univerzitetu u Širazu. Nakon toga ponovo odlazi u Sjedinjene Države gde je kao

gostujuća profesorka na Univerzitetu *Juta* predavala persijski jezik i, takođe, provela jedan semestar kao istraživačica na Univerzitetu *Harvard*. Ponovo se vratila na Univerzitet u Širazu, da bi 1971. godine prešla na Teheranski univerzitet.

Badr al-Zaman Garib izabrana je 1998. godine za stalnu članicu Akademije za persijski jezik i književnost, a 1999. godine izabrana je za šeficu Odseka za dijalektologiju ove akademije. Godine 2013. postala je upravnica Odeljenja za persijski jezik na Akademiji. Više od dve decenije

bila je članica Naučnog saveta Velike islamske enciklopedije.

Godine 1998. primljena je u Kuću slav-nih iranske nauke i kulture. Njene dve knjige *Tihi jezici* (1986) i *Sogdijanska kultura* (1995) dobile su nagradu Knjiga godine koju dodeljuje Ministarstvo kulture i islamske orijentacije. U decembru 2012. godine dodeljena joj je nagrada „Svileni tepih” Zadužbine Mahmuda Afšara. Izdavačka kuća *Tahori Publications* objavila je knjigu *U slavu Badr al-Zamana Garib*.

Napisala je sledeća dela: *Analiza glagolske strukture u sogdijskom jeziku* (na engleskom), *Priča o Budinom rođenju, Sogdijska kultura* (sogdijsko-persijski-engleski), *Pahlavi natpisi u Kini, Istorija dijalektologije u Iranu, Sogdianologija* (zbornik članaka), *Istraživanja starog i srednjeg Irana, Katuf al-Rabi* (principi jurisprudencije u arapskoj poeziji).

Umrla je 2020. u 90. godini života.

Sogdijski rečnik

Proslava 90. rođendana Badr al-Zaman Garib na Akademiji za persijski jezik i književnost

---

Turan Šahrijari

(1931)

Ugledna patriotska pesnikinja i jedna od osnivačica Udruženja iranskih advokatica

Turan Šahrijari (Bahrami) istaknuta je iranska pesnikinja. Najveći deo slave duguje svojim nacionalnim i patriotskim pesmama. Jedna je od osnivačica Udruženja iranskih advokatica i prva žena iz redova verskih manjina (zoroastranske konfesije) koja je postala članica upravnog odbora Iranske advokatske komore.

Rođena je u zoroastranskoj porodici u Kermanu. Njen otac Šahrijar Mirza bio je poznati gradski trgovac, a deda Mirza Bahram imućan čovek i poznati dobrotvor. Osnovno i srednje obrazovanje završila je u rodnom gradu. Školovanje nastavlja u Teheranu gde 1955. godine diplomira na Pravnom fakultetu, u vreme kada je u celom Iranu postojao samo jedan univerzitet. Godine 1963. od Iranske advokatske komore stiče advokatsku licencu. U to vreme je bila peta Iranka koja je dobila ovu licencu. Istovremeno nastavlja studije i magistrira na Pravnom fakultetu Nacionalnog univerziteta (današnji Univerzitet Šahid Behešti).

„U poslednjoj godini srednje škole direktor gimnazije me je zamolio da napišem pesmu povodom nacionalizacije naftne industrije koja bi bila posvećena dr Mosadeku. Napisala sam je i pročitala u prisustvu dr Mosadeka“, priseća se ona.

Poeziju počinje da piše 1953. godine, od kada je, sve do danas, aktivno prisutna u društvenim, kulturnim i književnim dešavanjima. Između ostalog, bila je članica Teheranskog zoroastranskog udruženja i Upravnog odbora Udruženja zoroastranskih žena.

Godine 1963, pod vođstvom dr Manučehrijan (prva studentkinja Teheranskog univerziteta, prva profesorka univerziteta u zemlji i prva iranska pravica), osnovala je Savez iranskih advokatica pri Međunarodnom sindikatu žena pravnica u Teheranu. Istovremeno, sa praksom rada u advokaturi dugom preko 41 godinu, 2006. godine, od strane Iranske advokatske komore izabrana je za jednog od 17 članova Upravnog odbora ove organizacije. Bila je prvi pripadnik jedne verske manjine koji je postao

član ovog upravnog odbora, a ujedno i jedina žena pripadnica verskih manjina koju je Kancelarija za ženska pitanja pri Kancelariji predsednika Irana uvrstila među 60 istaknutih žena u Iranu, i tim povodom od ministra kulture primila plaketu časti.

„Jedna od počasti mog života jeste to što sam prvi put kao verska manjina (zoroastranka) ušla u advokatsku komoru i što su me kolege muslimani postavili za članicu Upravnog odbora ovog udruženja”.

Poeziju Turan Šahrijar, koju piše od 1953. godine, odlikuju upečatljiv izraz i tečni jezik koji razumeju pripadnici svih slojeva. Njene precizno izabrane teme uglavnom su moralne, kulturne, društvene i patriotske prirode. Jedna je od retkih iranskih pesnikinja koja je napisala najbolje nacionalne i patriotske pesme o Iranu i drevnoj kulturi ove zemlje. Čitav njen poetski opus nastao je iz njene duboke ljubavi prema Iranu i briljantnoj kulturi ove zemlje. Ona promovise i jača duh patriotizma i oživljava drevne običaje i tradicije Iranaca prisjećajući se onih koji su u prošlosti proslavili ovu zemlju.

Prvo objavljeno delo Šahrijarijeve bila je zbirka *Gohar* (1967), koja je drugo izdanje doživela u Americi. *Negar-e Zan* (1974, u izdanju Međunarodne ženske organizacije) jeste zbirka od četrdeset osam katre na kojima je opevano četrdeset osam Iran-ki iz različitih perioda iranske istorije. Njeno najpoznatije delo *Divan* pesnička je zbirka, objavljena 2001, sadrži više od 500 pesama napisanih u različitim formama. U Italiji je objavljena knjiga *Svetski oda-brani pesnici* na jezicima svake zemlje, u kojoj su predstavljena i četiri savremena pesnika iz Irana: Malik al-Šoara Bahar, Parvin Etesami, Ferejdun Moširi i Turan Šahrijari.

Zaratustra

Sa nama će ostati njihova imena
sve dok ima svetla i tame, Zaratustra.

Tvoje dopadljive i zanosne reči svete
dostojne su da ukrase sveto mesto tvoje,
Zaratustra.

Sa svoja tri principa koja si proslavio
u visine si se uzdigao, Zaratustra.

Tvoj sjaj poput sunca obasjava svet,
ti si izvor persijskog ponosa, Zaratustra.

Večna svetlost tvoga ognja
razvedri nam vid, Zaratustra.

Tvoje Gate, sveobuhvatne i univerzalne,
ostaće besmrtnne, čiste i čestite,
Zaratustra.

Mudrost koju si nazvao najvećim darom
božjim
omogućava čoveku da istražuje
najudaljenije sfere, Zaratustra.

Neka nikad ne prestane dug čovečanstva
prema tebi
sve dok traje borba između dobra i zla,
Zaratustra.

Sve postoji u skladnom redu i istini,
iza toga stoji Gospod, sa Svojom snagom,
Zaratustra.

Pod uticajem tvojih reči, Platon i Pitagora
upoznali su zapadni svet sa konceptom
božanstva, Zaratustra.

I ne znajući, učenici zapadne misli
kroz tebe su utolili svoju žeđ, plemeniti
Zaratustra.

Vođa ljudskog roda, pokazao si im
najkraći put do Boga i sve što je ispravno,
Zaratustra.

Forug Farohzad

(1934–1967)

Najpoznatija iranska modernistička lirska pesnikinja

Rođena je 27. decembra 1934. u Teheranu, u porodici više srednje klase sa sedmoro dece. Zapamćena kao razdragano dete, Forug je pohađala osnovnu školu *Soruš* i srednju školu *Havar* do devetog razreda, a nakon toga je skoro godinu dana studirala šivenje i slikanje u tehničkoj školi *Banuvan*. Ali nikada nije dobila diplomu srednje škole. Njen otac, strogi oficir, oženio se po drugi put kada je ona imala četrnaest godina, smestivši svoju novu ženu u obližnju kuću. U svojim ranim tinejdžerskim godinama, Forug Farohzad je navodno postala potištena i dva puta je pokušala samoubistvo.

Njen muž Parviz Šapur (1924–1999) bio je komšija i daleki rođak u koga se Forug zaljubila kad joj je bilo šesnaest godina i za koga je insistirala da se uda. Uprkos primedbama porodice, venčali su se 1950. i preselili se u Ahvaz, gde se Šapur, dobivši fakultetsku diplomu, zaposlio u kancelariji Ministarstva finansija. Godinu dana kasnije, Forug i Šapur su se nakratko razdvojili, a zatim pomirili. Njihovo jedino dete, dečak po imenu Kamjar, rođeno je 1952. godine.

Prve objavljene pesme Forug Farohzad pojavile su se otprilike u isto vreme. Godine 1955, nakon tri godine braka, odlučila je da napusti muža, uprkos neizbežnim psihološkim, finansijskim i socijalnim poteškoćama koje su usledile. Ocu je,

prema zakonu, dodeljeno puno starateljstvo nad detetom. Majci je uskraćeno čak i pravo na sporadične posete. Bol izazvan ovim prinudnim razdvajanjem nikada je nije napustio. U septembru 1955. Forug Farohzad je doživela nervni slom i odvedena je na psihijatrijsku kliniku, gde je ostala mesec dana. Ipak, rođeni borac, sa mnogo talenta i energije, brzo se oporavila i razvila nova interesovanja: za kinematografiju, glumu i produkciju. Godine 1956. prvi put je putovala u Evropu (Italiju i Nemačku). Putovanje, koje je trajalo devet

meseci, omogućilo joj je izvestan predah od persijske književne scene sa koje je želela da pobegne, možda zbog osećanja zatvorenosti i nepripadanja, možda zbog dugotrajnih glasina koje je izazvala. Usledilo je nekoliko drugih putovanja, kako unutar tako i van Persije. Ova putovanja od jednog do drugog grada, čak i zemlje, od jednog do drugog univerzuma definicija i značenja, karakterišu život i umetnost Forug Farohzad u naredne dve decenije. S jedne strane, pokazuju vrtoglavu, zaslepljujuću pokretljivost, odbijanje da se svede unutar poznatih granica, izvesnosti i normi. S druge strane, prikazuju osećanje beskućništva, stalnog lutanja, izgnanstva.

Godine 1958. Forug Farohzad je počela da radi kao asistentkinja u filmskom studiju *Golestan*. Njena kasnija veza sa vlasnikom studija, Ebrahimom Golestanom, piscem i filmskim rediteljem i oženjenim muškarcem, pokrenula je još jedan skandal koji se brzo proširio u persijskim književnim krugovima. Godine 1960, pritisnuta sumnjom u sebe, odvojenošću od sina, porodičnim problemima i finansijskom nesigurnošću, Farohzad je pokušala samoubistvo. Navodno je progutala gomilu tableta za spavanje i morala je da se leči u bolnici.

Poslednja decenija Farohzadinog života bio je period intenzivnog i izuzetnog stvaralaštva; ušla je u uzbudljiv period produktivnosti kao modernistička pesnikinja sa prepoznatljivim glasom, poput vodećih modernističkih pesnika kao što su Nima Jušid (1897?–1960) i Mahdi Ahavan-e Sales (1929–1990), i rastućim priznanjem; glumi u Pirandelovom komadu *Šest lica traži pisca* u režiji Pari Saberi (1963/4) i u Golestanovom filmu pod nazivom *More* (1962), koji nikada nije završen, i uporedo s tim razvija veštine snimanja i filmske montaže i režira veoma hvaljen 22-minutni dokumentarni film o životu u kolo-

niji gubavaca u Tabrizu pod nazivom *Kuća je crna* (1962), i živi sa ljubavlju svog života.

„Poezija je za mene kao prijatelj kome mogu slobodno da rasteretim svoje srce... To je drug koji me upotpunjuje, zadovoljava... Poezija je za mene ozbiljan posao. To je odgovornost koju osećam prema sopstvenom biću. To je neka vrsta odgovora koju sam primorana da dam sopstvenom životu... Ne tražim ništa u svojim pesmama, nego u sopstvenim pesmama pronalazim sebe.”

Njena prva poetska zbirka pod nazivom *Zarobljena*, koja sadrži četrdeset četiri pesme, nastala između zime 1953/4. i leta 1955. godine, pojavila se krajem 1955. Zbirka sadrži četrdeset četiri pesme i priča priču o ženi koja se oseća frustrirano i ograničeno. Sam naziv zbirke ukazuje na osećanja zatvorenosti i očaja. Pesnička ličnost zbirke je zbunjena mlada žena koja teško gradi identitet. Ona se nemilosrdno opire restriktivnim kodeksima ženskog ponašanja, ali je na milost i nemilost internalizovanim kulturnim očekivanjima i zahtevima. Ne može sebi uskratiti nezavisnost i slobodu od kulturnih konvencija, niti se može osloboditi normi koje njeno društvo propisuje kao preduslov za samopoštovanje i moral. Oseća se zarobljena.

*Razmišljam o tome, a ipak znam
nikada neću moći da napustim ovaj kavez
čak i ako me upravnik pusti / izgubila sam
snagu da odletim*

(naslovna pesma, str. 34).

Godine 1956. pojavila se druga zbirka Forug Farohzad pod nazivom *Zid*. Posvećena njenom bivšem mužu, sadržala je

dvadeset pet pesama nastalih između 1954. i 1956. Prva u zbirci bila je pesma „Greh“, o kojoj se još uvek mnogo raspravlja.

„Poezija je za mene kao prozor koji se automatski otvara kad god idem ka njemu, sednem, gledam, pevam, vrištim, plačem, stapam se sa slikom drveća, i znam da je na drugoj strani prozora prostor i neko čuje, neko ko možda postoji 200 godina ili ko je možda postojao pre 300 godina – nije važno – to je sredstvo povezivanja i komunikacije sa postojanjem, sa bićem u njegovom širem smislu.“

Nakon boravka u psihijatrijskoj bolnici, Forug Farohzad je pronašla predah od pritisaka života u Teheranu u devetomesečnom putovanju u Evropu 1956–7, koje je njen bivši muž delimično finansirao, nakon čega je objavila izveštaje o putovanjima u nedeljnom časopisu *Ferdousi*. Iz ovog perioda datira i serija od šest kratkih priča koje su se, takođe, pojavile u časopisu *Ferdousi* krajem 1957. i početkom 1958. godine. Kritika ih je okarakterisala kao utemeljene na usamljenosti, ljubavnoj strasti, odvojenosti i osećanju otuđenja, od kojih se svaka bavi osetljivim pojedincem, biografski različitim od Forug Farohzad i od kojih samo jedna ima takozvani srećan kraj.

Godine 1958. objavljena joj je treća zbirka poezije. Nazvana *Pobuna*, sadržala je sedamnaest pesama nastalih u Rimu, Minhenu i Teheranu između 1956. i 1958. godine, među kojima se izdvaja „Pesma za tebe“, sa trinaest strofa napisanih u formi katrene, koja se obraća njenom tada šestogodišnjem sinu i beleži njenu razdvojenost od njega, kojeg je, u skladu sa uslovima razvoda, odgajala porodica njenog bivšeg muža. U pesmama ove dve zbirke, ukupno četrdeset i dve, primećuje se mnogo jače i trajnije osećanje pesnikinje auto-

nomije. Godinama kasnije, Forug Farohzad je opisala obe knjige kao „očajnički napor između dve različite faze života; poslednje dahtanje pred nekom vrstom oslobođenja“. Zaista, ubrzo se preokupacije menjaju i razvija se druga vrsta poezije.

Sredinom 1958. Forug Farohzad, koja je navodno upravo prekinula jednogodišnju romantičnu vezu koja je skoro kulminirala brakom, pronašla je posao u *Golestan filmu*, studiju specijalizovanom za dokumentarne filmove. Njegov osnivač i direktor Ibrahim Golestan počeo je kao reporter, prevodilac, fotograf i pisac kratkih priča, a zatim, od 1949. do sredine 1950-ih, bio je zaposlenik naftne kompanije i član naftnog konzorcijuma. Uspesha u produkciji serije dokumentarnih filmova uglavnom za Pahlavijevu vladu (Farohzad je učestvovala u nekoliko njih), Golestan je producirao i režirao dva komercijalno neuspešna igrana filma i napisao jedan roman. Za nekoliko meseci, Forug Farohzad i Golestan započeli su vezu kao kontroverzan par u blisko povezanim teheranskim umetničkim i književnim krugovima zbog njene reputacije i njegovog bračnog i roditeljskog statusa. Njihova skandalozna veza verovatno je doprinela stresu koji je Farohzadovu pratio tokom celog života i povećanom poniženju sa kojim se suočila u nekim krugovima, jer će poslednjih osam godina života provesti kao „druga žena“, suočavajući se sa neprijateljima svog otvorenog i egocentričnog ljubavnika, kao i sa sopstvenim.

Krajem 1958. ili početkom 1959. godine, Forug Farohzad je objavila pesmu od 97 stihova pod nazivom „Ti dani“, koja počinje stihovima:

*Ti dani su prošli
ti dobri dani
ti zdravi i ispunjeni dani,*

i nastavlja nostalgичno da opisuje dane detinjstva i mladosti, pa zaključuje:

*Prošli su ti dani
i ona devojka koja je svoje obraze obojila
laticama geranijuma, o,
sada je usamljena žena
sada je usamljena žena.*

Period posle zbirke *Pobuna* doneo je Forug Farohzad fizičke i psihičke uspone i padove. Golestan tvrdi da je bila podvrgnuta rinoplastici, koristila heroin, patila od depresije i u više navrata pokušala samoubistvo, jednom krajem 1962. godine, nakon premijere filma *Kuća je crna* i nakon što je počela da koristi kuću koju je on izgradio ili kupio za nju. Golestan kaže da je jednog kasnog popodneva došao u kuću i zatekao je gotovo onesvešćenu i pored nje praznu bocu sa tabletama za spavanje. Odvezao ju je u dom Pari Saberi (r. 1932), čiji ju je muž lekar uspešno lečio.

„*Drugo rođenje*” je bila naslovna pesma četvrte zbirke Forug Farohzad, koja sadrži 35 pesama nastalih između 1959. i 1963. godine. Taj naslov i nove forme naveli su neke čitaoc da pretpostave da naslovi četiri zbirke pesama Forug Farohzad koje su objavljene tokom njenog života sugerišu četiri faze u njenom ličnom razvoju – od stanja kad se osećala sputanom i ograničenom (*Zarobljena*), do fokusiranja na ono zbog čega se osećala zatvorenom (*Zid*) na njen odgovor na svoje okolnosti (*Pobuna*) i, konačno, na osećanje da se ponovo rađa kao ličnost i kao pesnikinja (*Drugo rođenje*). Izgleda da se to ponovno rođenje odražava u kasnijim pesmama u kojima se čini da sadržaj i raspoloženje utiču na formu više nego u ranijim pesmama u nizu katrena, što ih čini modernističkim po formi, kao što su skoro sve njene pesme u smislu sadržaja, sa njihovom neviđenom iskrenošću

i otvorenošću žene koja govori persijski jezik.

Između sredine 1965. i početka 1967. godine, Forug Farohzad je objavila pregršt pesama koje su se posthumno pojavile u njenoj petoj i poslednjoj zbirci stihova *Poverujmo u početak hladne sezone*. Prva od njih, naslovna, počinje stihovima:

*A ovo sam ja
žena sama
na pragu hladne sezone
na početku razumevanja
zagađeno postojanje zemlje
i prosti ti tužni pesimizam zemlje.*

Njene kasnije pesme, iako se značajno razlikuju od ranijih, ne predstavljaju nagli prekid. Umesto toga, one predstavljaju prirodnu kulminaciju, rezultat evolucije koja postepeno prevazilazi tradicionalna prozodijska pravila. U svojim ranim spisima Forug Farohzad je pokazivala prezir prema istrošenim, konvencionalnim temama, stanovištima i retoričkim sredstvima. Kroz razvoj lirske ličnosti i kroz godine šegrtovanja svom zanatu, pesnikinja se oslobađa pravila klasične versifikacije. Ona dostiže tačku gde njeni poetski impulsi više ne mogu biti sadržani u tradicionalnim granicama. Širina sadržaja u njenoj poeziji zahteva nove reči, nove slike, nove perspektive i dobro razvijen osećaj za ironiju.

Dela Forug Farohzad retko ostavljaju persijskog čitaoca nepristrasnim. Ona izazivaju snažnu privlačnost ili oštru odbojnost, preterano neprijateljstvo ili uzvišenu pohvalu. Dok je jedni smatraju promiskuitetnom ženom, opasnom u svom zalaganju i praksi izbora u ljubavi i umetnosti, drugi je vide kao kulturnu heroinu, buntovnicu u potrazi za više prostora za disanje. Bez obzira na to kako je kategorisana, njena figura proizlazi koliko iz kritike njenih klevetnika, tako i iz dodvora-

vanja njenih obožavalaca. U stvari, ona je postala dvostruka metafora. Za svoje obožavaoce, ona odražava hrabrost, pobunu i nezavisnost. Za svoje klevetnike, ona personifikuje promiskuitet, gubitak tradicionalnih vrednosti i kaos. Njena popularnost je, međutim, stalno rasla, posebno nakon njene smrti. Mnogobrojna preštapavanja njenih pet zbirki poezije, kontinuirano pojavljivanje članaka i knjiga o njenom životu i njenoj poeziji, snimci njenog glasa kako čita sopstvene pesme ili odgovara na pitanja, godišnja nagrada „Farohzad“, dodeljivana istaknutim persijskim piscima i umetnicima pre revolucija 1978–79, i različiti prevodi njenih dela, ukazuju na ogromnu popularnost Forug Farohzad u Iranu i izvan njega. Bez ikakve sumnje,

Forug Farohzad je među najdarovitijim ženama Irana 20. veka.

Poginula je u saobraćajnoj nesreći 14. februara 1967. i bila je sahranjena, kako je predvidela, ispod snega koji pada:

*Možda je istina bio ovaj mladi par ruku
ovaj mladi par ruku zakopan ispod snega
i sledeće godine, kada se proleće
spari sa nebom iza prozora
i iz njenog tela izbiju stabljike
procvetaće fontane krhkih zelenih stabljika,
o ljubavi moja,
o ljubavi moja najdraža jedina*

(naslovna pesma
„Poverujmo u početak zime“, str. 30).

Drugo rođenje

*Celo moje postojanje je mračni stih
koji će te, ponavljajući te u meni,
odvesti do zore večnog cvetanja i rasta.*

*U ovom stihu
tebe sam uzdahnula
u ovom stihu
nakalemila sam te na drvo, na vodu, na vatru...*

*Život možda
je duga ulica kojom svaki dan prolazi žena sa
korpom
Život je možda
konopac kojim se čovek obesi o granu.*

*Život je možda paljenje cigarete
u narkotičkoj pauzi između dva vođenja
ljubavi*

*ili zbunjeni pogled prolaznika
koji skida kapu sa glave i drugom prolazniku
uz besmislen osmeh kaže dobro jutro.*

*Život je možda taj zatvoreni trenutak
kad se moj pogled skrši u zenici tvojih očiju
i u ovom osećanju
koje ću pomešati sa opažanjem meseca
i prihvatanjem tame.*

*U sobi velikoj kao samoća
Moje srce
veliko kao ljubav
traži proste izgovore za svoju sreću
u lepom truljenju cveća u vazi
izdancima koje si posadio u bašti naše kuće
pesmi kanarinaca veličine jednog prozora
Ah...*

Parvane Vosug

(1935–2013)

Iranska „majka Tereza“

Godinama su stanovnici Ulice Zafar u Teheranu i ljudi koji žive pored bolnice *Mahak* bili naviknuti na zvuk i izgled Folksvagenove „bube“ doktorke Parvane Vosug. Ljubazna i posvećena doktorica nekoliko puta dnevno se vozila od svoje klinike u Palestinskoj ulici do bolnice da poseti decu obolelu od raka i ulepša im dan nudeći im šarene slatkiše.

Ime profesorke Vosug stoji veoma visoko na lestvici iranskih lekara koji su napravili značajnu razliku u životima ljudi. Mogla je da radi u najboljim bolnicama na svetu, ali je svoj život posvetila lečenju iranske dece obolele od raka i do poslednjeg dana života nikada nije zanemarila svoje pacijente.

Rođena je 1935. godine u gradu Tafraš u današnjoj pokrajini Markazi. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu Teheranskog univerziteta 1963. godine, a već sledeće 1964. godine otišla je u Sjedinjene Države kako bi nastavila studije medicine. Studirala je na Univerzitetu *Kembridž* u Masačusetsu i u medicinskim školama Ilinoisa i Vašingtona, specijalizujući pedijatriju, onkologiju i hematologiju. Vratila se u Iran 1971. godine i započela svoju medicinsku praksu u dečjoj bolnici *Mofid* i Dečjem medicinskom centru. Upravni odbor dečje bolnice *Šahr Azad* pozvao je dr Vosug da uspostavi odeljenje za onkologiju i hematologiju. Sa dr Vosug na čelu, ova bolnica, medicinska dobrotvorna organizacija osnovana 1964. godine, postala

je jedan od najvažnijih pedijatrijskih centara u Iranu.

Više od pola veka svog života s ljubavlju je posvetila deci oboleloj od raka. Nije se udavala i nije imala svoju decu. Prema rečima njenih kolega i prijatelja, živela je od plate iz bolnice i od poseta svojoj klinici i nikada nije tražila niti prihvatala dodatne honorare za svoj rad.

Kada je 1991. godine osnovan Institut za podršku deci oboleloj od raka (*Mahak*), dr Vosug je bila jedna od prvih lekara koji su u njemu volontirali i kasnije je u njemu osnovala Hematološko odeljenje. Izabrana je za predsednicu Upravnog odbora Instituta i do poslednjih dana svog života

Profesorka Vosug na radnom mestu

bila je aktivna na ovoj funkciji. Istovremeno je predavala u Medicinskoj školi u Teheranu, i za sve to vreme nikad nije prestajala da leči decu obolelu od raka.

Provodila je sate u bolnici sa decom i nikada nije zaboravila da im donese slatkiše, čokolade i lutke koje je sama isplela. Ako je porodica bolesnog deteta imala poteškoća da plati lečenje, dr Vosug je činila sve što je bilo u njenoj moći da im pomogne. To je verovatno razlog što je mnogi ljudi nazivaju „iranskom majkom Terezom“ i „anđelom za decu obolelu od raka“. Najteži su joj bili sati kada bi shvatala da ne može više da učini za svoje pacijente i često je viđana kako plaće zajedno

sa roditeljima umiruće dece. Rekla je jednom da se nikad nije navikla da ih gubi.

Njene kolege kažu da su joj medicinski centri u Evropi i Americi nudili dobro plaćene poslove, koje je ona redovno odbijala. Odabrala je da do kraja ostane u Iranu i pomaže deci koja se bore sa rakom.

Uprkos napornim obavezama predavača i lekara, dr Vosug je uspeła da napiše više od 100 knjiga i radova o bolestima krvi i o raku dece. Bila je aktivna u međunarodnim medicinskim udruženjima i specijalizovanim programima, uključujući Međunarodno društvo za pedijatrijsku onkologiju (SIOP), Međunarodnu mrežu za istraživanje i lečenje raka (INCTR) i Bliiskoistočnu alijansu za rak dece (MECCA).

Umrła je 20. maja 2013. u 78. godini života. Medicinska zajednica i deca koja su zahvaljujući njenom nesebičnom radu izrasla u zdrave muškarce i žene prisustvovali su impresivnoj sahrani na teheranskom groblju *Behešti-Zahra*.

Nakon njene smrti, po nalogu Upravnog odbora bolnice *Mahak*, Gradsko veće Teherana po njoj je nazvalo ulicu u kojoj je provodila većinu vremena sa svojim mladim pacijentima

Više od pola veka života s ljubavlju je posvetila deci oboleloj od raka. Nije se udavala i nije imala svoju decu.

Prema rečima njenih kolega i prijatelja, živela je od plate iz bolnice i od poseta svojoj klinici i nikada nije tražila niti prihvatila dodatne honorare za svoj rad

Zinat al-Sadat Emami

(1955)

Nastavljačica slavne umetničke tradicije safavidskog pravca slikarstva

Sakina al-Sadat Emami, poznata kao Zinat al-Sadat Emami, rođena je 1935. godine u Isfahanu u porodici istaknutih umetnika u kojoj su se generacijama unazad odgajali vrhunski majstori minijature, iluminacije i pozlate. Slikarstvom je počela da se bavi u ranoj mladosti, kao petnaestogodišnjakinja, a prva znanja u ovoj i drugim oblastima tradicionalne islamske umetnosti ukrašavanja i dekoracije naučila je od svog oca, velikog majstora, pod čijim nadzorom sa 18 godina počinje da izučava kaligrafiju safavidskog stila i tradicionalne motive (ptica i cvet) i arabske kadžarskog stila i iluminaciju. Zatim uči tehnike pozlate i *tašir*¹ u safavidskom stilu od majstora Hoseina Hataei, jednog od istaknutih očevih učenika, kod koga je, takođe, savladala i tehniku iluminacije rukopisa. Pirografiju (pirogravuru) uči od majstora Age Tagi Kolbasija, takođe učenika svog oca. Izuzetna motivacija da stekne više veština odvela ju je u Teheran, u nadi da će iskoristiti prisustvo slavnog majstora Hoseina Behzada, koji je prihvata za učenicu. Zatim se vraća u Isfahan, gde neko vreme uči pod nadzorom Hadža Mosavarul-Maklija, zatim se kod

majstora Takija Kalbasija usvršava u pirografiji. U međuvremenu je od majke i bake savladala tehniku pozlate listićima zlata.

Iz ruku ove izuzetne umetnice potekle su raskošne minijature i mozaici, očaravajuće iluminacije i motivi ptice i cveta, prefinjene pozlate i mistične pirogravure. Njeno najpoznatije delo je „Poslanikovo noćno uspeće“, čijoj izradi je posvetila 30 godina predanog rada. Sa šest decenija zalaganja i kreativnog angažovanja, Emamijeva je dostojna naslednica bogate i slavne umetničke tradicije koja je svoj vr-

¹ Tehnika nanošenja mustre jednom bojom ili dvema bojama koja se primenjuje na marginama i naslovima knjiga, zidovima, zavesama i slikama. Ima primenu i u izradi korica, pernica, graviranju metala i kaligrafiji.

hunac dostigla u Isfahanu. Njene minijature i pozlate imaju dubok koren i snažnu

vezu sa slavnim prošlošću izvorne islamske iranske umetnosti.

Lejla i Medžnun, minijatura sa pozlatom, safavidski stil, rad majstora Zinat al-Sadat Emami

---

Tahere Safarzade

(1936–1999)

Pesnikinja, spisateljica, prevoditeljka i istaknuta univerzitetska profesorka

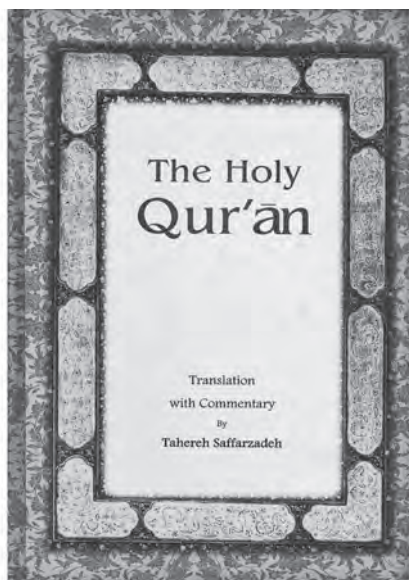
Tahere Safarzade je bila iranska pesnikinja, spisateljica, prevoditeljka i istaknuta univerzitetska profesorka. Rođena je 18. novembar 1933. godine u gradu Sirdžanu, u pokrajini Kerman. Godine 1960. diplomirala je engleski jezik i književnost. Nekoliko godina kasnije napustila je Iran i otišla u Englesku, a zatim u Sjedinjene Američke Države. Pored toga što je primljena na Međunarodni program za pisanje, upisala se i na magistarske studije lepih umetnosti, namenjene osposobljavanju pisaca, pesnika, slikara itd. za prenošenje znanja vezanih za njihovu oblast umetnosti kroz praktične radionice i teorijske kurseve na univerzitetskom nivou. Pohađala je i studije savremene svetske književnosti sa posebnim fokusom na praktičnu književnu kritiku i prevodilačke radionice.

Tahere Safarzade je objavila četrnaest knjiga pesama, a takođe je i autorka deset knjiga o principima prevođenja književnih, naučnih i kuranskih tekstova. U pogledu efektivnosti prevodilačke nauke, Tahere Safarzade je iznela nekoliko teorija od kojih je najznačajnija „naučni napredak preko prevođenja”. U knjizi *Prevođenje fundamentalnih značenja Kurana Časnog* (1999), autentičnoj studiji engleskih i persijskih prevoda *Kurana*, uspela je da ukaže na glavne mane i nedostatke prevođenja i time je stvorila novi pristup u nalaženju

ekvivalenata u domenu prevođenja *Kurana*. Kao rezultat toga, 2001. godine je objavila konceptualni bilingvalni prevod *Kurana* na persijski i engleski jezik. U pitanju je prvi bilingvalni prevod *Kurana* i prvi prevod *Kurana* na engleski koji je uradila jedna žena.

Njena poezija u vremenu pre Revolucije, kada je počela da se bavi književnošću, imala je prizvuke revolucionarne, socijalne i verske tematike koju je u svojim delima odražavala do kraja života.

Prevod Kurana sa komentarom

Organizacija afro-azijskih pisaca dodelila joj je 2005. godine nagradu za Istaknutu ženu islamskog sveta. Prilikom njene dodele, bivši egipatski ministar kulture i informisanja Muhamed Magdi Margan, predsedavajući ove organizacije, rekao je:

„Sa željom da ukažemo čast vodećim književnicama, za najistaknutiju ženu u islamskom svetu i na internacionalnoj sceni u 2005. godini izabrali smo međunarodno priznatu iransku pesnikinju Tahere Sa-

farzade sa čijim dugogodišnjim naporima je upoznata globalna islamska zajednica.”

Prema navodima Organizacije afro-azijskih pisaca:

„Tahere Safarzade je istaknuta iranska pesnikinja i spisateljica i izvrstan primer muslimanske vernice čiji status uvažavaju svi muslimani. Zbog njene političke borbe i ogromnog znanja, ove godine je Organizacija izabrala da njoj oda ovu čast.”

Tahere Safarzade je jedan od protagonista pesničkog pravca zvanog *nimaji* i jedan od osnivača Organizacije za islamsku umetnost. Njena privrženost veri nije ograničena samo na sferu poezije, već i na društvene i političke aktivnosti, tako da se na početku islamskog pokreta uz pomoć istaknutih i muslimanskih pisaca založila za osnivanje Kulturnog centra islamskog pokreta. Tokom njenog angažovanja u predrevolucionarnom periodu obučeno je skoro 300 studenata u različitim disciplinama, koji su nakon Revolucije postali najistaknutije ličnosti u umetnosti i kulturi. Posle Forugine smrti, svet se suočio sa ozbiljnim nedostatkom ženstvenosti u savremenoj iranskoj poeziji sve do dana kada je Tahere Safarzade, kao pesnikinja koja nije odgajana u tom vremenu, po povratku iz Amerike, počela da menja poeziju tako da je delimično ispunila tu prazninu.

*Tahere Safarzade
u radnom ambijentu*

Plavi autobus

*Stojimo na stanici
i planina Damavand
stoji pred našim očima,
i na toj belo-sivoj masi pitanje uvek visi
njegov zmaj i zver su uvek tu:
Gde mu je zatvor?*

*Stojimo
na prolazu dima
na degradaciji umetnosti,
U slavi magije,
i bolesnim uznemirenim mozgovima,
bolu
Statua Zahaka.*

*Mnogo godina čekamo naše odredište,
Očekujući kretanje i autobus,
Na istorijskoj raskrsnici avenija,
duž Kirove avenije,
Konačno se završava u Persepolisu,
U ovoj dugoj liniji vremena,
Stari Kave,
zeva
sa nama,
pored nas.*

*Možda Ferejdunov brzi konj,
njegov čelični konj,
može da siđe sa neba,
i odvede nas do odredišta,
Avaj
Plavi autobus za Šemiran
Još nije stigao.*

Oduvek te čekam

*Oduvek te čekam
bez zastoja
neko kao ja
uvek sam na putu
uvek u pokretu
uvek suprotstavljena.*

*Ti si kao mesec
zvezda
sunce
ti uvek jesi
ti blistaš od Bedra
i iz Kabe stižeš
i otvaraš Zulfikara
i prekidaš zulum
oduvek te čekam.*

*O pravdo i obećanje dato
u ovom sokaku
ovoj ulici
ovom datumu
postoji red koji čeka na tebe
i umoran je.*

*Ti si posmatrač
ti znaš
pojavi se
pojavi se jer te čekam.
Oduvek te čekam.*

Sepide Kašani

(1936–1992)

Majka revolucionarne poezije

Sepide Kašani (pravo ime Sarvar Azam Bakuči) bila je ugledna pesnikinja, najpoznatija po pisanju ratne poezije, zbog čega je dobila titulu „majka revolucionarne poezije“. Pisala je poeziju i u klasičnoj i u modernoj formi, a njene pesme objavljene su posthumno u dve knjige: *Poznati govor* i *Hiljadu sukanja ruže*.

Rođena je 1936. godine u Kašanu. Saradnju sa književnim magazinima započela je 1969. godine. Sa 16 godina, prešlivši se u Teheran, ušla je u svet iranske poezije. Prva poetska zbirka *Noćni leptiri* objavljena joj je 1969. godine. Pesme ove zbirke uglavnom opisuju mračnu atmosferu tiranske ere, pritiske i neslobode tog doba, odražavaju i pesničku hrabrost i pronicljivost u prikazu tadašnjeg društvenog ambijenta.

Posle pobeđe Islamske revolucije, Sepide Kašani je počela da radi u medijima. Bila je članica umetničkog sektora Organizacije za islamsku propagandu, Radio-televizije i Saveta za poeziju Ministarstva prosvete. Njena druga zbirka *Bliski govor* objavljena je posthumno 1994. godine. Iste godine, Umetničko odeljenje Organizacije za islamsku propagandu objavilo je antologiju ratne poezije pod imenom *Hiljadu sukanja crvenog cveća*. U njenom opusu nalaze se i beleške o dva putovanja na jug tokom osmogodišnjeg nametnutog rata. Zapisi o prvom putovanju počinju od noći ašure 1980. godine iz Horamšahra, a beleške o drugom putovanju odnose se

na operaciju poznatu kao „Fath al-Mubin“. Kašanijeva je obišla južni i zapadni front i na ovom opasnom putovanju, zajedno s drugim pesnicima, nakon operacija „Fath al-Mubin“, iz neposredne blizine je videla spaljena tela mučenika o čemu je kasnije napisala nekoliko epskih pesama i ostavila druge pisane materijale. Nakon njene smrti prikupljane su i objavljivane zbirke u kojima se nalaze različite pesme sa društvenom tematikom. Među njima, komad „Nevino dete“ u znak sećanja na masakr palestinske dece, „Vaskrsnuće zvezda“ koja opisuje pobeđu revolucije, zatim „Zdravo, Abadan“ itd. Njene pesme su tokom rata imale veliku ulogu u buđenju duha borbe i mučeništva među omladinom. Godine 1980. njena pesma

„Zemlja slobodnih“ pročitana je na državnom radiju, i kasnije uvrštena u udžbenik persijskog jezika.

Svoje poruke izražava uobičajenim pesničkim jezikom koji nije opterećen simbolima. Na taj način, njena poezija pretvara se u izvor istorijskih informacija i osećanja vremena i prostora i ispunjava primaoca poruke, odnosno čitaoca.

Preminula je 1992. godine.

Sepide Kašani je jedna od pesnikinja koje su odigrale veliku ulogu u jačanju i bogatstvu književnosti otpora. Njena poezija odražava hrabrost i odvažnost boraca, jača duh mučeništva i stvara motivaciju za odbranu otadžbine. Pre Revolucije koristila je svoju poeziju kao delotvorno oružje pevajući pesme buđenja u odbranu vrednosti revolucije. Kada je počeo rat, napadala je svetsku aroganciju pevanjem epskih pesama, pa čak i direktnim boravkom na frontu. Stvorila je pesme od kojih su neke u sećanju iranskog naroda postale besmrtnne kao borbene i revolucionarne himne. Tokom osmogodišnjeg nametnutog rata, Sepide Kašani je epskim jezikom pevala o neravnopravnoj borbi i u narodu podsticala duh borbe, otpora i hrabrosti. U svojim pesmama je bodrila ljude da izađu iz svojih kuća i krenu u rat protiv osvajača, i hvalila njihov otpor. Tema zavičaja i otadžbine u poeziji Sepide Kašani veoma je učestala i obuhvata i druge pojmove kao što su pobeda Islamske revolucije, otpor i istrajnost u teškoćama, ljubav prema domovini i slobodi. Neke pesme govore o pobedi Revolucije i oslobođenju otadžbine od carske vlasti, a druge o ratu i njegovim posledicama. Njen najpoznatiji

Korica poetske zbirke „Noćni leptiri“

gazel, lirska pesma, na temu otpora, „Proleće je, sezona branja cveća“, napisan je na početku Revolucije. U narednim stihovima ona prenosi slična osećanja:

*O zemljo na kojoj rastu lale, na grudima
strpljenja
pobuna reke samožrtvovanja je na vrhuncu
testa.*

*Uzmi pregršt zemlje, zemlje sa ovog tla,
da osetiš miris ove zemlje, miris koji ti je
poznat.*

Sepide Kašani je bila ratna pesnikinja, živela je u vreme rata, izbliza videla front i otuda njene pesme obiluju temama kao što su ranjenici, nestali, zarobljenici, ratni veterani, mučenici, ratne operacije, oružje, borci, nada u pobedu.

*Tebi hrabrom prinosimo naše molitve
od čije istrajnosti i planina može da se postidi.*

*

*Ranjena su im krila i grudi,
od bodljivakvih žica.*

*

*Iz dubina zatvora dopirao je vapaj
zarobljenika,
rekao si: Brate, čuo sam tvoj bolni glas!*

*

*Molio sam se sa grudima punim mirisa,
oslobodio sam poplavu od svake vizije.*

*

*Proleće je, proleće je, domovina je kao polje
lala,
ko bi mogao sve da ih izbroji, njih bezbroj?*

*

*U trenutku vaznesenja ostao je njihov pepeo,
to je bio znak poruke mučenika.*

*

*Pogledaj u pustinju, pogledaj u preriju, na
obalu reke Karun,
svuda se govori o tom starcu, vrlinama
njegovim.*

*U pesmi „Ovo smo mi, a ovo je istorija”,
s jedne strane, Sepide Kašani je tužna zbog
stanja u društvu i mučeništva mladih Iranaca,
a sa druge strane, želi mir i prijateljstvo.*

O, čoveče, cveće rasipaj!

Cveće umesto metaka

Prijateljstvo je dar kroz spasenje

Sa vilom ljubavi kreni put prestola božijeg

Neprijateljstvo i zloba samo mržnju porađaju

*Rezultat tog cveta patnje, u prašnjavom
vazduhu*

*Neprijatelju, o, moj dušmanine, na koga si
gnevan?*

*Međutim, Sepide Kašani je više pažnje
posvetila temama kao što su strpljenje i
istrajnost žena, posebno majke mučenice:*

Majke, strpljivice ovog vremena

posule su cvećem baštu,

Strpi se, majko, i moltvu čini

doći će tvoja deca, naručje im sprem

poškropiće ružu krolju i doći

i u tvom krilu raspetljati čvor srca.

*U pesmi pod nazivom „Mleko iranskih
žena”, koju posvećuje „hrabrim ženama
islamske domovine”, kaže:*

*Svaka čast na tvom strpljenju blagorodnom
Zavist je proleće, o, ženo, u tvom skutu buja
cveće.*

*Palatu ugnjetavanja srušio je tvoj
buntovnički vapaj*

*u jednoj ruci ti Kur'an, u drugoj baklja
plamteća.*

Marzije Borumand

(1951)

Autorka popularnih lutkarskih serija za decu

Marzije Borumand je iranska glumica, lutkarka, scenaristkinja i rediteljka TV serija i filmova. Stvorila je nekoliko veoma popularnih televizijskih lutkarskih serija, među kojima su najpoznatije *Bakina kuća* i *Škola miševa*. Glumačku karijeru je započela ulogom u filmu *Krug* u režiji Darijuša Mehrđuija.

Rođena je 1951. godine u Teheranu. Prve umetničke uticaje primila je od roditelja, oca koji se zanimao za književnost i poeziju i majke koja je doprinela formiranju njene umetničke ličnosti.

Jedna je od malog broja žena režiserki koje su bile aktivne tokom iransko-iračkog rata, najpoznatija je po čuvenoj lutkarskoj seriji *Škola miševa* (1981), snimljenoj da podstakne decu da pohađaju školu. Režirala je još jedan lutkarski film sa istim likovima iz TV emisije, pod nazivom *Grad miševa* (1985). Film je odmah doživeo veliki uspeh. Trideset godina kasnije, snimila je i *Grad miševa 2* (2014).

Marzije Borumand je osoba omiljena mnogim Irancima koji su odrastali tokom 1980-ih. Njeni radosne televizijske lutkarske predstave za decu bile su preko potrebna protivteža uznemirenim glasovima radijskih voditelja koji su pričali o žrtvama, smrti i vojnim operacijama tokom užasnog osmogodišnjeg sukoba sa Irakom. U danima kada je glavni poziv iranskih školaraca bio podrška – a ponekad i pratnja – vojnicima koji su kretali na front, kada su zvuci crveno-belih sirena i ratnih

himni bili sveprisutni kao uspavanke, jedna žena je vratila preko potrebnu fantaziju i kreativnost u njihovo detinjstvo u obliku televizijskih emisija naseljenih lutkama. Imena njenih protagonista sa brkovima urezana su u sećanja mnoge iranske dece tog vremena, a veseli džingl programa podizao je njihovo raspoloženje.

Topao prijem koji je imao *Grad miševa* podstakao je Marzije Borumand da snimi nastavak, a zatim još jedan. Serijal se emitovao na iranskoj državnoj televiziji do 1984. godine. Sledeće godine Marzije Borumand je snimila istoimeni film, sa istom glumačkim postavom lutkarskih likova.

Marzije Borumand (desno)
u vreme snimanja „Škole miševa”

O uticaju ovih emisija na decu tog vremena, Marzije Borumand kaže: „Bilo mi je dovoljno to što je uvodna špica *Škole miševa* postala popularna melodija mnogim mladim ljudima, u vreme kada je stigla nova generacija mobilnih telefona i drugih uređaja.”

Primitivši nivo nostalgije koji je postojao za *Školom miševa*, Marzije Borumand

je odlučila da snimi nastavak, *Grad miševa* 2. U filmu, koji je stigao na velika platna 2019. godine, miševi su 30 godina stariji, baš kao i iranska deca 1980-ih, koja su zagazila u četvrtu deceniju.

Miševi nisu bili jedina popularna lutkarska predstava. Godine 1987. Marzije Borumand je napravila još jednu lutkarsku predstavu za decu, *Bakina kuća*. Nakon uspeha u snimanju dečjih i zabavnih programa, Marzije Borumand je počela da stvara televizijske programe čiji sadržaj pokriva širi spektar porodičnih pitanja. Neki od njenih narednih radova koji su poprimili iznijansirani, ironičniji ton, bili su među najpopularnijim TV programima u Iranu.

Na pitanje koji je razlog velike popularnosti njenih serija, Marzije Borumand ukazuje na svoje porodično poreklo. Ona ima dve sestre blizakinje, od kojih je jedna televizijska voditeljka i producentkinja audio-knjiga, a druga, takođe voditeljka, glumica i lutkarka. „Kada svi članovi porodice učestvuju u umetnosti”, kaže, „svi vas podržavaju i sve bolje funkcioniše.”

„Škola miševa”

Rahšan Banietemad

(1954)

Prva dama iranskog filma

Rahšan Banietemad je svetski priznata iranska filmska rediteljka i scenari-
stkinja. Titula „prve dame iranske kine-
matografije” nije samo referenca na njen
značaj kao filmske stvarateljke, već ozna-
čava i njenu društvenu ulogu u spajanju
politike i porodice u svom radu.

Rođena je 1954. godine u Teheranu u
porodici srednje klase. Diplomirala je
filmske studije na Univerzitetu dramskih
umetnosti u Teheranu. Uporedo je studi-
rала arhitekturu i asistenciju na sceni, ali
sledeće godine je polagala državni ispit
za Fakultet dramskih umetnosti, odsek
filmske režije. Pridružila se Iranskoj tele-
viziji 1973. godine, počevši karijeru kao
članica pomoćnog osoblja i asistentkinja
režije. Kasnije je snimila niz kratkih do-
kumentarnih filmova i režirala svoj prvi
filma *Prekoračenje* (1986), koji govori o
sudbini čoveka sukobljenog sa nesposob-
nom birokratijom. Prvi uspeh kod kritike,
a time i popularnost, stekla je filmom *Nar-
ges* iz 1992. godine, za koji je na Festivalu
Fadžr dobila nagradu za najbolju režiju,
kao prva rediteljka u njegovoj istoriji koja
je dobila ovu nagradu. *Narges* je bio prvi
deo njenog opusa *gradska trilogija* čiji je
treći deo, *Pod kožom grada* (2001), osvojio
specijalnu Zlatnu nagradu Svetog Đorđa
na 23. Moskovskom međunarodnom film-
skom festivalu.

Na početku karijere, dokumentarni fil-
movi su bili dominantni oblik njenog film-
skog stvaralaštva, koje je sa velikim uspe-

hom nastavila da snima i nakon sticanja
međunarodnog priznanja za svoje igrane
filmove. *Naša vremena* (2002) bio je prvi
dokumentarac koji je prikazan u iranskim
bioskopima. Emitovan je i na francusk -
-nemačkoj televizijskoj mreži ARTE i pri-
kazan na prestižnim festivalima kao što
su Međunarodni festival dokumentarnog
filma u Amsterdamu i *Sundance Film Fe-
stival*. Njeni dokumentarci su joj bili glav-
ni način povezivanja sa društvom i dru-
štvenim pitanjima. Oni se uglavnom

fokusiraju na siromaštvo, kriminal, razvođe, poligamiju, društvene norme, kulturne tabue, ugnjetavanje žena i kulturološke stereotipove. Realistični aspekti i autentično osećanje prisutno u njenim igranim filmovima potiču iz njenog dokumentarnog stila i shvatanja društva. Njen pristup u pravljenju dokumentarnih filmova i prikazivanju društvenih tema bio je toliko snažan i efikasan da su njeni radovi bili u stanju da izazovu promene u životima aktera njenih dokumentaraca.

Rahšan Banietemad se često pominje kao prva iranska režiserka. Ima retku čast da bude voljena od iranske javnosti i prihvaćena od međunarodne kritike. Njena interesovanja za društvene probleme nisu samo umetnička. Kada je 2014. njen film *Priče* osvojio nagradu za najbolji scenario na Međunarodnom filmskom festivalu u Veneciji, prodala je svoju nagradu na aukciji kako bi pomogla izgradnju skloništa za beskućnice. Pokrenula je humanitarne kampanje, uključujući prikupljanje sredstava za kupovinu kaputa za radnike da ih zaštiti od zimske hladnoće.

Rahšan Banietemad prima "Zlatnog lava"
na Filmskom festivalu u Veneciju

Ona često ispituje dualnost ljudske prirode u porodičnom i radnom prostoru. Da bi se prilagodili dokumentarnim konvencijama, njeni likovi se direktno obraćaju kameri

Većina protagonista u njenim filmovima su žene koje pokazuju otpornost pred društvenim, ekonomskim i pravnim teškoćama. Međutim, Rahšan Banietemad odbacuje etiketu feminističke filmske rediteljke i kaže da su u fokusu njene pažnje svi ljudi iz nižih slojeva iranskog društva. Njeni igrani filmovi odražavaju ista interesovanja koja ističe u svojim dokumentarcima. Često provodi vreme živeći sa porodicama čiji životi podsećaju na likove iz njenih filmova. Godine 2004, pripremajući se za snimanje filma o posledicama rata između Irana i Iraka 1980–1988, provela je godinu i po živeći u selu koje je još uvek patilo od ratnih razaranja.

Za njene filmove karakteristični su jaki ženski likovi koji se bave društvenim pitanjima, dok u novijim prikazuje siromašne žene koje se bore da zarade za život, teškoće samohranih žena i majki u Iranu i komplikovane porodične odnose. Ona ističe snagu i otpornost iranskih žena kao nadu za budućnost zemlje. Prema njenim rečima, uprkos pravnim i kulturnim preprekama i ekonomskim poteškoćama za žene sa nižim prihodima, njihova snažna priroda je kvalitet žena u Iranu koji je vredan divljenja. Ona često ispituje dualnost ljudske prirode u porodičnom i radnom prostoru. Da bi se prilagodili dokumentarnim konvencijama, njeni likovi se direktno obraćaju kameri.

Početkom 2000-ih, filmom *Gilane*, nakon perioda odsustva, Rahšan Banietemad se vratila filmskom stvaralaštvu. *Gilane* se smatra antiratnim filmom, nominovan je za tri „Kristalna simorga“ na filmskom

festivalu *Fadžr* i osvojio je nagradu „Simorg“ za najbolju šminku, specijalnu nagradu žirija i najbolju žensku ulogu.

Glavni put i *Priče* su druga dela s početka 2000-ih za koja je Rahšan Banietmad napisala scenario, režirala ih i producirala. *Priče* su nominovane za „Zlatnog lava“ na 71. Međunarodnom filmskom festivalu u Veneciji. Tokom 2010-ih, Rahšan Banietmad je ponovo počela da snima dokumentarne filmove, producirajući i sarađujući sa mladim filmskim stvaraocima. Iz ovog perioda izdvajaju se flm *Hej, ljudi* (2016) i serijal *Karastan* (2013–2017).

Prepoznatljiv stil Rahšan Banietmad je da se fokusira na lik koji predstavlja deo društva kako bi ga istražila, a da ostane objektivno neutralna.

U poslednjem filmu, *Priče* (2014), ona vešto i skoro neprimetno ukršta sedam priča u kojima se ističu najupečatljiviji ženski likovi karakteristični za njeno stvaralaštvo, podsećajući publiku na istorijski i kulturni značaj njenih prethodnih filmova i na to kako je oblikovala istoriju iranske kinematografije u pogledu promocije ženskog pitanja. To je priča sa sedam vinjeta o različitim ljudima koji se bave svakodnevnim problemima u današnjem Iranu, koji su labavo povezani jedni s drugima. Novčanu nagradu za film *Pri-*

Scena iz filma „Priče“

če donirala je za izgradnju skloništa za beskućnice, kao i sredstva od drugih nagrada za pomoć ženama lošeg materijalnog stanja.

Osvojila je osam nagrada za najbolji film (Prag, London, Kalkuta, Italija [festivali *Asiatica* i *Comedy*], Kara [Pakistan]), dve nagrade za najbolji scenario (Venecija i Pjongjang), šest specijalnih nagrada žirija (*Asia Pacific Screen Awards* [Australia], Dubai [WIFTS] [USA], Daka, Las Palmas de Gran Canaria Int'l FF [Španija], Moskva), tri nagrade za najbolji azijski igrani film (NETPAC); dve nagrade za najbolji scenario (MFF u Veneciji; Pjongjang) dobitnica je počasnog doktorata na Školi za orijentalne i afričke studije (SOAS) Univerziteta u Londonu. Od strane Internet Movie Database (IMDb) izabrana je među autorke čiji je rad doprineo istoriji kinematografije.

Marjam Kazemzade

(1957–2023)

Prva ratna foto-reporterka iransko-iračkog rata

Marjam Kazemzade je bila jedna od retkih iranskih foto-reportera koja je snimila scene bitaka protiv iračkog osvajača u ranim danima iransko-iračkog rata 1980–1988. godine. Najpoznatija je po kolekciji fotografija koje prikazuju iranski rat protiv separatista u regionu Kurdistan 1980. godine.

Rođena je 1957. godine u Širazu, u religioznoj porodici koja je aktivno učestvovala u nemirima 1963. godine, poznatim kao Bela revolucija. Zahvaljujući sklonosti roditelja, majke koja je poticala iz sveštenečke porodice i oca kaligrafa, zainteresovala se za duhovnost i umetnost. Početak interesovanja za fotografiju datira iz 1973. godine kada je od brata dobila prvi foto-aparat. Po završetku srednje škole 1974. godine, položila je učiteljski ispit, ali je na insistiranje porodice otišla u Englesku na studije fizike i matematike. Posetila je imama Homeinija za vreme njegovog boravka u Francuskoj, i u februaru 1979. zajedno sa njegovom porodicom vratila se u Iran.

Marjam Kazemzade je bila prva iranska fotografkinja koju je list *Islamska revolucija* kao foto-reporterku 1980. godine poslao u zapadni region Irana. Tamo je ostala do oktobra 1980. i bila je prisutna u većini sukoba u Kermanšahu i Kurdistanu. Početkom rata, u septembru 1980. godine, pratila je gerilsku grupu „Crvene maramice”,

kada je napravila nekoliko fotografija o događajima u Sarpol-e Zahabu. Rat za otadžbinu spojio je Marjam Kazemzade sa Asgarom Vesalijem, vođom grupe „Crvene maramice”, sa kojim je započela bračni život u ratnoj zoni u Mahabadu. Ovaj brak nije dugo potrajao jer je Vesali nešto kasnije poginuo u zapadnom Gilanu. Godine 1986. Marjam Kazemzade se preselila na jug pokrajine Huzestan gde je fotografisala ruševine u gradovima kao što su Ahvaz, Dezful, Susangerd i Šuštar.

Njene fotografije pokrivaju širok spektar tema vezanih za rat, kao što su javne

Marjam Kazemzade na promociji knjige „Ratni fotografi“

pripreme za otpor neprijateljskim snagama, prisilne migracije stanovnika ratom zahvaćenih krajeva, podela opljačkanog oružja među braniocima grada, evakuacija ratnih zarobljenika, borbeno oklopna vozila iranskih i neprijateljskih snaga, događaji iza linije fronta i kovčezi spremni za prenošenje leševa.

Deo kolekcije Marjam Kazemzade objavljen je u knjizi *Ratni fotografi*, koju je objavila kulturna fondacija *Revajate Fath*. Na samostalnoj izložbi 2015. godine Iranski forum umetnika je takođe prikazao nekoliko njenih fotografija.

Umrla je 2023. godine u Teheranu u 66. godini života.

Marjamina novinarska legitimacija

Tahmina Milani

(1960)

Ugledna rediteljka popularnih filmova o ženama

Tahmina Milani je ugledna iranska filmska rediteljka, producentkinja, scenaristkinja i arhitektkinja. Rođena 1960. u Tabrizu, glavnom gradu pokrajine Istočni Azarbadžan, Tahmina Milani je studirala elektrotehniku na Univerzitetu u Tabrizu, ali se nakon trijumfa Islamske revolucije 1979. preselila u Teheran i prešla na arhitekturu.

Plakat za film „Deca razvoda”, filmski prvenac Tahmine Milani iz 1989. godine, nagrađen kao najbolji film na Osmom iranskom filmskom festivalu Fadžr

Sa samo 22 godine uspešni iranski reditelj Masuda Kimijai angažovao ju je za asistentkinju reditelja filma *Crvena linija* (1982). Ozbiljno shvatajući ovu šansu, Milanijeva je brzo impresionirala sve oko sebe. Kao strastvena čitateljka studiozno je istraživala posao scenariste i ubrzo napisala svoj scenario. Zatim je 1989. godine režirala prvi film, *Deca razvoda*, koji je osvojio nagradu za najbolji film na Osmom iranskom filmskom festivalu Fadžr. Godine 1991. snimila je drugi film (*Legenda o uzdahu*), filozofski film zasnovan na mitologiji Azerbejdžana koji istražuje teškoće i

Plakat za film „Pete reakcija“ nagrađen Gran prijem Međunarodnog filmskog festivala u Ženevi 2003. godine

Plakat za film „Neželjna žena“ izabran za najbolji film Filmskog festivala u Los Angelesu 2005. godine

snage žena u Iranu, a godinu dana kasnije režirala je komediju *Šta je još novo?* u kojoj je ispričala priču o mladoj devojci koja ima moć da promeni svoju porodicu jednostavnim razgovorom sa sobom. Godine 1997. snimila je *Dve žene*, prvu filmsku trilogiju o ženama koja je osvojila nagradu za najbolji scenario na Filmskom festivalu *Fadžr*. *Skrivena polovina* iz 2001. godine priča je o mladoj studentkinji koja se pridružila marksističkoj grupi tokom Revolucije 1979. godine. Godine 2003. Milani je za film *Peta reakcija* dobila Gran pri Međunarodnog filmskog festivala u Ženevi. Zatim je 2005. njen film *Neželjna žena* izabran za najbolji film na Filmskom festivalu u Los Angelesu.

Njeni filmovi uglavnom obrađuju ekonomske, socijalne i psihološke probleme

sa kojima se suočavaju iranske žene, posebno one iz srednje klase. Bilo da je reč o studentkinji koja je u nezdravoj vezi, ili o majci koja se bori sa uticajnim tastom oko starateljstva nad decom, o ženi koja ima posla sa mužem udvaračem ili o ženama koje traže osvetu protiv nasilnih muškaraca, žene u njenim filmovima su propagatori dobra, čak i u najstrašnijim situacijama. Nekoliko njenih filmova doživelo je veliku gledanost u Iranu, poput *Primirja*, komedije o problemima u ličnim odnosima, za koju je scenario napisala sa Luisijom Kapačione, američkom psihološkinjom, i jedan je od najgledanijih filmova u istoriji iranske kinematografije.

Pored snimanja filmova, Tahmina Milani zajedno sa svojim suprugom vodi arhitektonsku firmu.

Marzije Afham

(1962)

Prva žena iranski ambasador od Revolucije 1979. godine

Marzija Afkam je iranska diplomatkinja, prva glasnogovornica u iranskom Ministarstvu inostranih poslova i šefica Centra za javnu i medijsku diplomatiju. Osmog novembra 2015. imenovana je za ambasadorku u Maleziji, postavši prva žena iranski ambasador od Revolucije 1979. godine, i druga u istoriji nakon Mehrangiz Doulatšahi koja je služila u Danskoj 1970-ih.

Rođena je 1962. godine u Teheranu. Magistrirala je regionalne studije na Islamskom univerzitetu *Azad* i diplomirala engleski jezik na Univerzitetu *Alame Tabatabai* u Teheranu. Sa samo 20 godina započela je karijeru u Ministarstvu spoljnih

poslova. Pre dužnosti glasnogovornice i šefice Centra za javnu diplomatiju i medije u Ministarstvu spoljnih poslova, bila je na pozicijama kao što su zamenica direktora za informisanje i publikacije Ministarstva spoljnih poslova, šefica Odeljenja za medije, generalna direktorka za informisanje i štampu, savetnica ministra spoljnih poslova i zamenica generalnog direktora za javnu diplomatiju.

Marzije Afham u Ministarstvu spoljnih poslova

Masume Abad

(1962)

Spisateljica i aktivistkinja tokom iransko-iračkog rata

Masume Abad je iranska spisateljica, univerzitetska profesorka i konzervativna političarka. Bila je odbornica četvrtog Islamskog gradskog veća Teherana i direktorka Odeljenja za zdravstvo. Masume Abad je, takođe, autorka knjige *Živa sam*. Od 2023. godine je ambasadorica IR Iran u Finskoj.

Rođena je 1962. godine u Abadanu, u religioznoj porodici koja je bila aktivna tokom i nakon Iranske revolucije. Diplomirala je akušerstvo na Univerzitetu medicinskih nauka 1989. godine. Studirala je embriologiju na Univerzitetu u Londonu, a na Univerzitetu *Šahid Behešti* doktorirala je reproduktivno zdravlje.

Tokom iransko-iračkog rata, Masume Abad je igrala značajnu ulogu u izgradnji bolnica i drugih medicinskih klinika za iranski Crveni polumesec i u upravljanju njima. Na početku rata, 15. oktobra 1980, kad joj je bilo 17 godina, nju i još nekoliko aktivistkinja zarobile su iračke snage dok je bila u misiji Crvenog polumeseca. Najpre je poslata u granični logor *Tanume*, a zatim u zatvore *Estehbarat* (Sadamova tajna policija) i *al-Rašid*. Nakon nekog vremena, prebačena je u kamp u Mosulu i al-Anbar. Tri godine i šest meseci kasnije, 21. aprila 1983, Abadova je oslobođena.

Živa sam jesu memoari koji detaljno opisuju njena iskustva tokom iransko-iračkog rata i četvorogodišnjeg zatočeništva. Ova knjiga, takođe, govori o doprinosu iranskih žena koje su učestvovalе u ratu. Dobila je Nagradu za knjigu godine na 16. konkursu za nagradu „Sveta odbrana“. Prevedena je na engleski, arapski, urdu, nemački i francuski jezik.

Sejida Zahra Hoseini

(1963)

Hroničarka o ulozi majke i žene tokom osmogodišnjeg rata

Sejida Zahra Hoseini rođena je 1963. godine u Basri, u Iraku, u kurdskoj porodici. Godine 1968, zbog očevih antibaasističkih aktivnosti, njena porodica je napustila Irak i nastanila se u Horamšahru, gradu na jugozapadu Irana.

Tokom rata sa Irakom, Zahra i njena porodica bili su aktivni borci u odbrani Horamšahra. Njen otac i stariji brat su poginuli, a njen mlađi brat je ranjen. Dvanaestog oktobra 1980. zadobila je opasnu ranu od gelera u blizini kičme i morala je da napusti ratište. Opasna rana primorala ju je da provede mesece daleko od bitke, oporavljajući se u bolnicama i domovima blizu fronta. Ubrzo nakon objavljivanja *Da* 2008. godine, postala je prilično poznata u Iranu. Održala je predavanja širom zemlje o iransko-iračkom ratu i o njegovim uticajima na njenu porodicu i narod jugozapadnog Irana.

Hoseinijeva je naratorka knjige pod nazivom *Da* (Majka), koja govori o njenim sećanjima kao devojke u iranskom pograničnom gradu Horamšahru gde je izgubila oca i starijeg brata, negovala ranjene i sahranjivala mučenike, kada je imala samo 17 godina. Dvadeset godina kasnije svoju životnu priču ispričala je Sejedi Azam Hoseini koja ju je zapisala. Smatra se jednim od najsveobuhvatnijih dela o

iransko-iračkom ratu. Knjiga je doživela svoje 100. izdanje.

U svojim memoarima Hoseinijeva je elaborirala ulogu žena tokom osam godina nametnutog rata između Irana i Iraka. „Iranske majke i žene odigrale su veliku ulogu u pobedi Irana; žene su bile veoma uticajne, kako u podizanju morala iranskih vojnika, tako i u negovanju ranjenika i pomoći ranjenicima na frontovima.”

Sejida Zahra Hoseini dobitnik je nekoliko književnih nagrada i prevedena je na nekoliko jezika, kao što su engleski, turski, bošnjački i urdu.

Farangis Hajdarpur

(1963)

Heroina iranskog otpora u osmogodišnjem ratu

Farangis Hajdarpur je rođena 1963. godine u selu Avzin Gorsfid u oblasti grada Gilangarba u Kermanšahu. Svojom hrabrošću tokom nametnutog rata stvorila je ep i postala poznata kao „iranska lavica“.

U noći 23. septembra 1980. iračka vojska, sastavljena od dve divizije, zauzela je grad Kasre Širin i stigla 10-ak kilometara nadomak Gilangarba, kod sela Gorsfid. Džip baasističkih snaga, koji je išao prema selu Avzin, naleteo je na snage iranske revolucionarne garde i u tom sukobu je ubijeno nekoliko iračkih vojnika. Hajdarpurova je u to vreme sa svojim ocem došla u Avzin po hranu. U povratku je shvatila da na rečnoj obali još uvek ima ostataka iračkih snaga. Naletela je na dva naoružana vojnika. Sekirom za skupljanje ogreva koju je donela iz očeve kuće napala je i ubila jednog, dok je drugi, videvši ovo, podigao ruke uvis u znak predaje. Njega je zarobila i sa svom ratnom opremom predala štabu iranske vojske.

U pokrajini Kermanšah u znak sećanja na njenu hrabrost i junaštvo postavljene su dve statue, jedna je u parku *Širin* u Kermanšahu, a druga na Trgu otpora u gradu Gilan Garb, na kojima je prikazana sa sekirom u ruci.

Dokumentarni film *Sekira* (2014), u režiji Araša Išagija, zasnovan je na priči o njenom herojstvu. Ovaj 20-minutni film

prikazan je na međunarodnim festivalima kratkog filma. U dokumentarcu *Farangis* o životu Farangis Hajdarpur, u režiji Ebrahima Šafieija, u kome Hajdarpurova sama pripoveda o svom životu, prikazana je kao nacionalna heroína i simbol otpora iranskih žena. Godine 2012. snimljen je i dokumentarni film *Ep o sekiri* reditelja Sejeda Modžtabe Sijadata, u kome je prikazan sukob Hajdarpurove sa dva iračka vojnika. Osim ovih dokumentaraca postoje i drugi video i dokumentarni izveštaji o sukobu

Statua Farangis Hajdarpur u Kermanšahu

Statua u čast ove odvažne Iranke sa sekirom u ruci, u Kermanšahu, u Iranu, svedoči i podseća na vreme kada je snaga pojedinca ključna, pa i presudna za odbranu i inspiraciju drugih u otporu.

Hajderpurove sa iračkim vojnicima (*Farangis i sekira*).

Roman *Farangis* autorke Mahnaz Fatahi jeste priča o hrabrosti žene koja je u ratnom vihoru dala doprinos u odbrani domovine. U knjizi su opisana njena sećanja i podvizi o kojima su više drugi govorili nego sama junakinja. Knjiga je njena životna priča – pripovest o jednoj od velikih i vrednih žena Irana, o ženama koje su svojom odvažnošću, solidarnošću i upornošću sačinile velike i zadivljujuće priče u koje je ponekad teško i poverovati.

„Kada sam stala na branik svoje zemlje, imala sam 18 godina, bila sam mlada žena u to vreme i nisam imala decu, ali ako bi se ti dani ponovili sada, iako imam 59 godina, opet bih bila ona Farangis od pre 40 godina, i kandžama i zubima bih branila domovinu“, kaže Hejdarpurova.

Tokom obilaska pokrajine Kermanšah, vrhovni vođa Revolucije odao je počast „muslimanskoj i hrabroj dami Gilangarba koja je tokom perioda svete odbrane ubila i zarobila veliki broj neprijateljskih vojnika“.

Kodsi Mohamadi Zijarani

(1964)

Jedna od najcitiranijih iranskih naučnica

Kodsi Mohamadi Zijarani je iranska hemičarka i profesorka organske hemije na Univerzitetu *Al-Zahra*. Spada među najcitiranije iranske naučnike, poznata je po naučnim radovima u oblasti organske hemije, nanohemije, višekomponentnih reakcija, sinteze prirodnih proizvoda i asimetrične sinteze.

Doktorirala je na Univerzitetu *Laval* u Kvebeku u Kanadi 2000. godine na temu enantioselektivne sinteze prirodnih jedinjenja u prisustvu enzima. Diplomirala je i magistrirala na Univerzitetu *Havarizmi* u Iranu.

Redovna je profesorka organske hemije na Univerzitetu *Al-Zahra*. Njena istraživačka interesovanja obuhvataju organsku sintezu, heterocikličku sintezu, asimetričnu sintezu, sintezu prirodnih proizvoda, sintetičku metodologiju i primenu nano-heterogenih katalizatora u višekomponentnim reakcijama. Godine 2014. Ministarstvo nauke, istraživanja i tehnologije izabralo ju je za istaknutog istraživača. Spada u jedan odsto najboljih međunarodnih naučnika u ESI (*Web of Science*) za 2020. godinu.

Članica je naučnog veća Univerziteta *Al-Zahra* i uredničkog odbora časopisa za farmaceutske nauke i hemiju, bila je glavna urednica tromesečnika *Primenjena organsko-metalna hemija*; poseduje 22 članka izložena na raznim naučnim skupovima i 9 koje je objavila u domaćim časopisima. Tokom 17 godina neposredno je sarađivala

sa raznim naučnicima i istraživačima, najviše sa Alirezom Badieijem s kojim je koautorski objavila 25 naučnih članaka. Predmeti njenih naučnih članaka jesu izatin (derivat indola), zelena sinteza, pretkoncentraciji i uzorci vode

Kodsi Mohamadi Zijarani ubraja se među najcitiranije iranske naučnike i spada u jedan odsto najboljih međunarodnih naučnika u ESI (*Web of Science*) za 2020. godinu.

Dr Fariba Alasvand

(1967)

Iranska islamska naučnica u oblasti ženskih prava

Rođena je 1967. godine u Omidiji, u okrugu Agadžari pokrajine Huzeistan. Dr Fariba Alasvand je preko dve decenije studirala islamsku jurisprudenciju, filozofiju i teologiju. Doktorirala je 2014. na Univerzitetu *Al-Zahra* sa temom „Obim mešanja vlade u porodični zakon s obzirom na šerijatske zahteve i slobode supružnika“. Magistarski rad „Prava i dužnosti žena“ odbranila je na istom univerzitetu 1993. godine.

Predavala je islamsko pravo i principe na teološkom seminaru *Masdžed Solejmani* od 1986. do 1990. godine. Nakon toga predaje u najvećoj iranskoj ženskoj bogosloviji, *Džamiat al-Zahra* u Komu. U svom radu se bavi pitanjima porodice i ženskih prava sa aspekta islamskog zakonodavstva, o čemu je napisala mnogobrojne naučne i specijalizovane članke na persijskom i arapskom jeziku. Autorka je nekoliko knjiga – *Žene i jednaka prava* i *Kritika Konvencije o eliminaciji diskriminacije žena*. Članica je Naučnog veća Centra za studije i istraživanja za žene u Komu i Društveno-kulturnog odbora žena Irana, koji funkcioniše u okviru Vrhovnog saveta kulturne revolucije.

Od samog početka je maštala o dostizanju *idžtihada* (intelektualni napor u cilju razumevanja i rešavanja određenog društvenog problema, a u užem smislu verskopравnih pitanja). Uzor da napreduje

do naučnih visina i dostigne status mudžtehida bila joj je gospođa Amin. Posvetila se proučavanju ključnih dela iz oblasti prava i principa, jurisprudencije, logike i filozofije. Na četvrtoj godini teoloških studija počela je da se bavi misionarsko-propagandnim delatnostima uporedo sa pisanjem različitih tekstova, od književnih eseja do akademskih istraživanja.

Od 2000. do 2014. godine kao predstavica Upravnog odbora Teološkog seminara za žene aktivno je prisustvovala sastancima ovog odbora, koji je jedno od tela pridruženih Vrhovnom savetu kulturne revolucije, najvišoj instituciji za kreiranje politike u kulturnim i naučnim pitanjima u Iranu. Tokom svog društveno-kulturnog angažovanja učestvovala je u mnogobrojnim televizijskim programima, okruglim stolovima

i onlajn debatama sa istaknutim javnim ličnostima, od kojih su neki podelili javnost.

Dr Fariba Alasvand angažovana je u promovisanju ženskog obrazovanja i podizanja svesti žena o islamskom zakonu. Bavi se pitanjima rodne ravnopravnosti kao interpretabilnim i nekonvencionalnim konceptom i konceptualnom evolucijom porodičnih pojmova

Bilo da je angažovana u zemlji ili u inostranstvu, dr Fariba Alasvand uvek stremlji da na osnovu islamskih principa i zahvaljujući svom neposrednom iskustvu kao žene koja je u periodu adolescencije bila očevidac i učesnica Islamske revolucije pruži temeljan uvid u razne oblasti, kao što su životi bezgrešnih članova Poslanikove porodice ili savremene studije o ženama i porodici. Ona kaže: „Ja definitivno nisam

superžena, ali bih volela da svi znaju da bez podrške svog muža ne može uspešno da se uči, radi i radi van kuće, da se odgajaju deca i brine o kućnim poslovima.”

U svom radu bila je uključena u prepoznavanje kulturnih i verskih potreba žena i u stvaranje osnova za njihove efikasnije prisustvo u društvu. Angažovana je u promovisanju obrazovanja žena i podizanju svesti žena o islamskom zakonu. U svojim radovima obrađuje teme kao što su: normativna studija o religioznom načinu života, tumačenje tri osnovna principa i intervencija islamske vlade u porodičnim zakonima. Jedna od tema njenog naučnog istraživanja jeste rodna ravnopravnost kao interpretabilan i nekonvencionalan koncept i konceptualna evolucija porodičnih pojmova. Takođe, bavi se teorijskim i praktičnim zahtevima vezanim za ženska prava, konceptualnom analizom kriterijuma jednakosti i nejednakosti u pravosuđu i teorijama rodnog prava i izvodljivosti rodnog prava u teorijama pravde prema videњу zapadnih filozofa u dvadesetom veku.

Žena u islamu

Islam i žene

Narges Abjar

(1970)

Ugledna rediteljka i spisateljica

Narges Abjar, iranska filmska rediteljka, scenaristkinja i spisateljica, rođena 1970. godine u Teheranu, najpoznatija je po režiji filmova *Noć punog meseca* (2019), *Disanje* (2016) i *Kolosek 143* (2014). Diplomirala je persijsku književnost i objavila je oko 30 knjiga za decu, mlade i odrasle. Godine 2020. izabrana je za članicu Akademije Oskara.

Narges Abjar je najnovije ime u grupi izuzetnih filmskih stvaralaca koji su transformisali iransku kinematografiju u inostranstvu u značajnu *art house* (umetnički film), ranije najpoznatija po knjigama za decu. Počela je da radi u filmskoj industriji 2008. godine, prvo kratkim dokumentarnim filmom, iz iskrene radoznalosti. Bila je fascinirana ogromnim uticajem i domom filma. Međutim, nije bila u tome iz zabave: želela je da utiče. Njen film *Disanje* (2016) bio je zvanična prijava Irana za najbolji strani film u 2018. na 75. dodeli Zlatnog globusa i 90. dodeli Oskara. Ovo je učinilo Abjarovu prvom filmskom rediteljkom koju je Iran odabrao da predstavlja zemlju na dodeli Oskara. Iako njen film nije ušao u konačnu listu pet nominovanih ni za jednu ceremoniju dodele nagrada, njeno ime u predstavljanju svoje zemlje pridružilo se onima poput Madžida Madžidija i Asgara Farhadija.

Za filmsku režiju se zainteresovala nakon gledanja filma *Kornjače mogu da lete* Bahmana Gobadija (2004) kada je shvatila kakav je uticaj filma na pojedinca. Kaže

da pre toga nije videla sličan film i da je poželeva da i sama postigne tako nešto. To je motivisalo da uspe da bi se povezala sa ljudima širom sveta.

Napisala je i režirala pet dramskih filmova, snimila je nekoliko kratkih i dugometražnih dokumentarnih filmova. Njeno prvo iskustvo bio je igrani film pod nazivom *Ljubazni ćorsokak*. Rediteljsku karijeru nastavila je snimanjem sedam igranih i dokumentarnih i četiri bioskopska filma. Njeno poslednje ostvarenje iz 2021. godine *Pinto* govori o ženi sa gradske periferije koja živi sa mužem i detetom čiji život će se iznenada promeniti.

Odrastala je tokom iransko-iračkog rata, u porodici u kojoj je otac bio vozač kamiona koji je vozio u ratna područja i nosio hranu vojnicima, a brat se sa 16 godina prijavio u armiju i otišao na front. U ne-

Scena iz filma „Disanje“

Njen film „Disanje“ bio je zvanična prijava Irana u kategoriji za najbolji strani film u 2018. na 75. dodeli Zlatnog globusa i 90. dodeli Oskara, što je Abjarovu učinilo prvom filmskom rediteljkom koju je Iran odabrao da predstavlja zemlju na dodeli Oskara. Njeno ime u predstavljanju svoje zemlje pridružilo se onima poput Madžida Madžidija i Asgara Farhadija

kim filmovima želela je da prikaže nasilan i destruktivan aspekt rata čije je posledica i sama osetila. Međutim, postoji i njegova druga strana: ljudi se bore sa smrću, život odjednom dobija širinu i ljudi sagledavaju smisao života iz novih perspektiva, što se retko dešava u miru. „Rat čini da se bolje razume vrednost života, da živimo u trenutku i uživamo u njemu“, kaže ona i dodaje, „Iz ugla filmskog stvaraoca koji pripada generaciji koja je svoj život provela u ratnom periodu, suočavanje žena i dece sa veoma komplikovanim pitanjem rata bila je moja opsesija i ovo pitanje sam htela da obradim i u svojim filmovima – da pokušam da budem snažan glas ovih žena i dece koji su uvek tražili suštinu života pod senkom rata i njihova krajnje nevina želja za životom, i za mene i za njih, čini neophodnost mira neizbežnom.“

Smatra da filmskoj umetnosti nedostaje ženska perspektiva i gledište. Muški reditelji u svetu su snimili mnoge filmove o ženama, ali iz svog, muškog ugla. Kada se problemi posmatraju iz ženske perspe-

ktive, priče su mirnije i spokojnije i pružaju više detalja.

Film *Disanje* zasnovan je na njenom istoimenom romanu i govori o čistim maštarijama detinjstva, o poštovanju nevino- sti iz detinjstva i činjenici koliko rat može biti fatalan. Devojčicu koja se kroz svoje snove može prilagoditi svetu koji je okružuje, koja može da trpi siromaštvo i baki- ne batine, može da uništi samo rat. Njena mašta i knjige učinile su svet za nju lepim i podnošljivim mestom.

Bez pretvaranja ratnog filma u punu žensku dramu, *Kolosek 143* (2014) ekrani- zacija je njenog romana *Treće oko* i govori o Olfat, majci koja živi u ruralnom Iranu i odlučno čeka da ponovo vidi sina, vojnika nestalog tokom iransko-iračkog rata.

Godine 2020. dobila je pakistansku na- gradu *Hum Women Leaders Award* za dopri- nos svojih filmova podizanju svesti o po- ložaju žena i dece. Napisala je romane: *Planina na ramenu drveta*, *Treće oko*, *Legenda o mršavom proleću*, *Nije bio ni dan, ni noć*, *Pesme ribe obložene nebom*, *Priča o dve petice*, *Uznemireno postojanje prosperitetnog idola*.

Afsane Hesamifard

(1976)

Prva iranska alpinistkinja koja je osvojila vrh K2 i četvrta koja je osvojila Mont Everest

Rođena 1976. godine u Sabzevaru, Afsane Hesamifard je iranska alpinistkinja, doktorka sportskih timova, instruktorica alpinističke medicine i trener alpinizma.

Afsane Hesamifard je prva Irananka koja je osvojila vrh planine K2. Zajedno sa još dve planinarke iz Pakistana i jednom iz Libana, ona se popela na vrh visine 8611 metara. Planina K2 poznata je i kao „divlja planina” zbog opasnih alpinističkih uspona i ima drugu najvišu stopu smrtnosti među penjačima na planinama višim od 8000 metara.

Počela je da se penje sa 23, a sa 46 godina osvojila je vrh Everest (8848 m). Tokom studija osvajala je različite planine u Iranu. Privremenu pauzu je napravila nakon rođenja dvoje dece, posle čega se vratila ovom sportu. Završila je kurseve stručnog usavršavanja i stekla sertifikat trenera u planinarenju i postala instruktorka

alpinističke medicine. Pored medicinskog rada i planinarenja, bila je angažovana u komitetu za potragu i spasavanje, a zatim i u lekarskom komitetu Severnog Horasana. Kasnije je postala potpredsednica planinarskog odbora, a trenutno je predsednica Planinarskog odbora pokrajine Severni Horasan i članica lekarske komisije Planinarskog saveza.

Osvojila je većinu iranskih vrhova, Alam Kuh, vrh Zagros, tri tehničke rute severnih glečera Sabalana i Dobi-Sel na Damavandu. Radi sa tehničkim i glečerskim rutama koje zahtevaju penjanje po ledu.

Prvi veći uspon zabeležila je 2017. godine kada je osvojila Island Peak, vrh na

Damavand je za mene oduvek bio simbol ljubavi i imala sam izuzetno dobro osećanje, osećanje mira i ponosa što je ovaj prelepi vrh dostupan nama Irancima. Lepota Damavanda je u tome što je kupastog oblika, možete mu pristupiti sa svih strana, što mu daje osećaj veličine i posebnosti.

Uspon na Himalaje

Himalajima visine 6148 metara. Drugo iskustvo je bilo penjanje na vrh Razdelina (granica Tadžikistana i Kirgistan), zatim na vrh Avicena (nekadašnji Lenjinov vrh) visine 7134 metra u oblasti Gorno-Badakhšan u Tadžikistanu/Kirgistanu. Nakon toga je došlo vreme za vrhove od 8000 metara.

Nakon uspona na Manaslu sa visinom od 8156 metara, Hesamifardovoj je Ministarstvo sporta Irana dodelilo zlatnu medalju koja se dodeljuje ženama koje se popnu na visinu od 8100 metara. Mont Everest je osvojila u maju 2022. godine. Uspon je trajao oko dva meseca. Everest je krov sveta i krajnji cilj svakog penjača, kaže. Osećanje ponosa i oslobođenja na najvišem vrhu sveta, za jednog planinara nije ništa drugo do samopoštovanje i slavlje života. Planinarka je koja je, kao zaposlena žena i majka dvoje dece, srušila mnoge barijere kako bi stigla do uverenja da ne treba težiti samo osvajanju visokih vr-

hova sveta, već i vrhova uspeha u svakodnevnom životu, što zahteva dvostruki napor. „Za mene, penjanje je stil života za koji sam vezala i svoj život i medicinsku karijeru“, kaže.

Hesamifardova vodi kliniku za lečenje zavisnosti i nekoliko njenih pacijenata koji su počeli da se bave planinarenjem oslobodilo se zavisnosti, u čemu im je pomogao ovaj sport. Veruje da penjanje daje čoveku osećanje samopoštovanja, veličine i sposobnosti.

Dosad su dve žene iz iranske alpinističke reprezentaciji uspele da osvoje Everest, a gospođa Parvane Kazemi, koja je samostalno pokušala da se popne, postala je treća Irananka koja je osvojila ovaj vrh.

„Iako izgleda surovo i rizično, penjanje je veoma lep i energičan sport; to je zapravo životni stil koji sam uspela da povežem sa svojom profesijom i svakodnevnom životom.“

Fateme Hakir al-Sadat

(1976)

Prva doktorka nanobiotehnologije u Iranu

Fateme Hakir al-Sadat rođena je 1976. godine u iranskoj pokrajini Jazd. Godine 2018. stekla je specijalistički doktorat iz nanomedicine na Univerzitetu u Amsterdamu. U svojoj naučnoj karijeri zabeležila je 12 patenata i učešće u više od 70 domaćih i međunarodnih projekata. Prepoznatljiva je po tome što na svim naučnim konferencijama i skupovima, u zemlji i inostranstvu, nosi islamski veo. Jedna je od prvih Iranki koja je doktorirala nanobiotehnologiju.

Kada je Teheranski univerzitet 2010/11. godine uveo doktorske studije nanobiotehnologije, Hakir al-Sadat, zahvaljujući visokom proseku i pozitivnoj oceni naučno-istraživačkih radova, primljena je u prvom krugu. Zahvaljujući stručnim profesorima nastava je bila osmišljena i realizovana tako da je omogućavala da se dođe do finalnog proizvoda. „Na osnovu istraživanja koje sam radila tokom magistarskog rada o biljnim lekovima efikasnim protiv raka, odlučeno je da moja doktorska teza bude iz iste oblasti. U to vreme Holandija je radila na projektu vezanom za proizvodnju lekova za rak kostiju. Prvo je odlučeno da sa njima sarađujem u okviru studentskog programa i završim doktorat, ali je potom prihvaćeno da pored odbrane diplomskog rada dobijem i doktorat iz nanomedicine na Univerzitetu u Amsterdamu, što je bila retkost“, objašnjava Hakir al-Sadat.

Supruga ratnog veterana i zarobljenika, ima mnoga naučna zvanja i dostignuća,

među kojima i uzoran student zemlje, uzoran profesor itd. Napisala je mnogobrojne naučne radove koji su objavljeni u zemlji i inostranstvu. Nosilac je titule vrhunskog tehnologa 2018, uzornog doktora 2013–2014, uzorne dame i autorke najboljeg naučnog dostignuća Teheranskog univerziteta u 2018. godini

Svoju prvu kompaniju zasnovanu na znanju osnovala je 2012. godine. Tri godine kasnije otvorila je i drugu kompaniju, u Jazdu, koja se već oko pet godina bavi ekstrakcijom i mikrokapsuliranjem eteričnih ulja. Prva dva proizvoda bili su antibakterijski sprej i konzervans za izvozno voće i biljke. Kompanija je nedavno dobila licencu za proizvodnju svih vrsta efikasnih mikrokapsula. Pored aktivnosti u kompaniji, docentkinja je na Univerzitetu medicinskih nauka Jazd gde kao mentor radi sa studentima. Saradnica je velikog istraživačkog projekta iz oblasti osteosarkoma, malignog tumora kostiju koji se

najčešće javlja kod dece. Svoj naučni put posvetila je Bogu i razvoju svoje zemlje. Smatra da joj je ta posvećenost davala energiju koja ju je pokretala i motivisala za dalji trud i napor.

Više njenih патенata je registrovano, dok su dva komercijalizovana u zemlji i inostranstvu. Nosilac je titule vrhunskog tehnologa 2018, uzornog doktoranda 2013–2014, uzorne dame i autorke najboljeg naučnog dostignuća Teheranskog univerziteta u 2018. godini.

Kaže da studije i naučni rad nisu uticali na funkcionisanje porodice niti doveli do zanemarivanja dece jer je organizovala vreme tako da jedan njegov deo odvoji na ukućane, dok su sve naučne obaveze ostajale na univerzitetu ili u istraživačkim centrima.

Nošenje islamskog vela ni na koji način nije joj donosio ograničenja. „Ponosna sam i na svoj hidžab i čador jer njegovo nošenje ne samo da nije donosilo sramotu ili podsmeh, već samo mir i poštovanje“, kaže Fateme Hakim al-Sadat.

Njeni planovi vezani su za istraživanja u oblasti nanobiotehnologije. Takođe, namerava da u okviru Fondacije Jazd elite formira i radnu grupu za nanotehnologiju kako bi doprinela obrazovanju i zapošljavanju mladih.

Fateme Hakim al-Sadat od visokih zvaničnika prima priznanje za svoj naučni rad

---

Marjam Mirzahani

(1977–2017)

Matematičarka svetskog ranga

Marjam Mirzahani bila je iranska matematičarka i profesorka matematike na Univerzitetu *Stenford*. Diplomirala je 1999. godine na Tehnološkom univerzitetu *Šarif* u Teheranu i dobila stipendiju na Univerzitetu *Harvard*, gde je doktorirala 2004. godine. Od 2004. do 2008. godine radila je kao istraživačica na Institutu za matematiku gline i docentkinja na Univerzitetu *Prinston*. Godine 2008, u 31. godini života, postala je profesorka matematike na Univerzitetu *Stenford*. Oblasti koje je istraživala jesu, između ostalog, Tajhmilerova teorija, hiperbolična geometrija, ergodična teorija i simplektička geometrija.

Marjam Mirzahani je rođena 1977. godine u Teheranu. Njen otac Ahmad bio je inženjer elektrotehnike. Pohađala je srednju školu *Farzanegan* u Teheranu, koju vodi Iranska nacionalna organizacija za razvoj izuzetnih talenata. Godine 1994. i 1995. nagrađena je zlatnim medaljama na iranskoj matematičkoj olimpijadi, što je dovelo do njenog uspeha i na međuna-

rodnoj olimpijadi. Godine 2014. Marjam Mirzahani postala je prva žena i prva Iran-ka koja je nagrađena Fildsovom medaljom, prestižnom nagradom koja se često naziva „Nobelova nagrada za matematičare“, za „svoj izvanredan doprinos“ razumevanju dinamike i geometrije zakrivljenih površina.

„Kao dete, sanjala sam da postanem pisac“, rekla je za list *Gardijan*. „Moj najveći hobi bilo je čitanje romana; u stvari, pročitala bih sve što do čega bih došla. Nikada nisam mislila da ću se baviti matematikom, sve do poslednje godine srednje škole. Odrasla sam u porodici sa troje braće i sestara. Moji roditelji su uvek bili velika podrška, njima je bilo važno da imamo smislena i zadovoljavajuća zanimanja,

Fildsova
medalja za
matematiku

ali im nije bilo stalo do uspeha i postignuća.”

Osvrćući se na trenutak kada je „otkrila” matematiku, kaže: „Za nauku generalno zainteresovao me je moj stariji brat koji mi je uvek prepričavao šta je naučio u školi, a moje prvo sećanje na matematiku verovatno je vreme kada mi je pričao o problemu sabiranja brojeva od 1 do 100. Mislim da je u nekom popularnom časopisu pročitao kako je Gaus rešio ovaj problem. Rešenje je za mene bilo prilično fascinantno, sećam se da sam tada prvi put bila ushićena nečim takvim kao što je njegovo rešenje, iako nisam mogla sama da ga pronađem.”

Godine 2006, časopis *Popular Science* izabrao je Marjam Mirzahani na godišnju listu „10 briljantnih”. Opisujući jedno od svojih ranih dostignuća, navodi da je na *Harvardu* pristupila rešavanju problema koji je intrigirao mnoge matematičare, a to je izračunavanje zapremine modula prostora krivih geometrijskih objekata čije tačke predstavljaju različite hiperboličke površine. Neke hiperboličke površine neobičnog su oblika, poput krofni ili ameba. Matematičari su pokušavali da izračunaju obim svih mogućih varijanti ovih oblika. Marjam Mirzahani je pronašla novi način, koristeći strategiju koja je uključivala crtanje niza petlji na površini oblika i izračunavanje njihove dužine.

Marjam Mirzahani je dala nekoliko doprinosa teoriji prostora modula Rimannovih površina. U svom ranom radu, otkrila je formulu koja izražava zapreminu prostora modula sa površinama tipa (g,n) koje imaju date dužine granica u obliku polinoma tih dužina. Ovo ju je dovelo do dobijanja novog dokaza za formulu koju su otkrili Edvard Viten i Maksim Koncevič vezanu za presečne brojeve tautoloških klasa u prostoru modula, kao i za asimptotsku formulu za rast broja prostih zatvorenih geodezija na kompaktnoj hiperboličnoj površini, time uopštavajući teoremu tri geodezija za sferične površine. Njen dalji rad se fokusirao na Tajhmilero-vu dinamiku prostora modula. Uspela je da dokaže dugogodišnju pretpostavku da je Vilijam Turstonov tok zemljotresa na Tajhmilero-vom prostoru ergodičan. Od 2014. godine, sa Alekom Eskinom i sa doprinosom Amira Mohamadija, Marjam Mirzahani je dokazivala da su kompleksne geodetike i njihova zatvaranja u prostorima modula iznenađujuće redovne, a ne neregularne ili fraktalne. Zatvaranja složenih geodetika jesu algebarski objekti definisani u smislu polinoma i stoga imaju određene rigidne osobine, što je analogno proslavljenom rezultatu do kojeg je Marina Ratner stigla tokom devedesetih godina 20. veka. Međunarodna matematička unija saopštila je da je „zapanjujuće

„Dostignuća Marjam Mirzahani kombinuju izvanrednu sposobnost rešavanja problema, ambicioznu matematičku viziju i tečnost u mnogim disciplinama, što je neuobičajeno u modernoj eri kada je često potrebna značajna specijalizacija da bi se dostigla granica.”

Kertis Mekmulen,
Univerzitet Harvard

„Ne mislim da svako treba da postane matematičar, ali verujem da mnogi studenti ne daju matematičari pravu šansu. Nekoliko godina u srednjoj školi bila sam loša u matematici, jednostavno nisam bila zainteresovana da razmišljam o njoj. Sada shvatam da bez uzbuđenja ona može da deluje besmisleno i hladno. Lepota matematike pokazuje se samo strpljivijima.”

pronaći da rigidnost u homogenim prostorima ima eho u nehomogenom svetu prostora modula”.

Marjam Mirzahani bila je udata za Jana Vondraka, češkog teoretskog kompjuterskog naučnika i primenjenog matematičara. Sebe je opisivala kao „sporu matematičarku”, govoreći da „morate utrošiti energiju i trud da biste videli lepotu matematike”. Rešavajući matematičke probleme, crtala je na listovima papira i pisala matematičke formule oko crteža. Njena ćerka je opisivala rad svoje majke kao „slikanje”. Jednom prilikom naučnica je izjavila: „Nemam poseban recept [za razvoj novih dokaza] [...] To je kao da ste izgubljeni u džungli i pokušavate da iskoristite sva znanja koja možete sakupiti kako biste došli do novih trikova i, uz malo sreće, možete pronaći izlaz.

Nagrade i priznanja

- Međunarodna matematička olimpijada – zlatna medalja (Hongkong, 1994)
- Međunarodna matematička olimpijada – zlatna medalja (Toronto, 1995)
- Stipendistkinja IPM-a (Institut za teorijsku fiziku i matematiku u Teheranu) 1995–1999.
- Počasni stipendista Univerziteta Harvard, 2003.
- Juniorski stipendista Univerziteta Harvard, 2003.
- Istraživač u Matematičkom institutu Klej (Clay Mathematics Institute), 2004.
- Blumental, nagrada Američkog društva matematičara, 2009.
- Nagrada Sater, 2013.
- Nagrada Simons Investigator, 2013.
- Časopis *Natur* ju je imenovao jednom od deset „ljudi koji su obeležili” 2014. godinu.

- Nagrada Klej za istraživanja, 2014.
- Fildsova medalja, 2014.
- Izabrana je kao inostrani saradnik u Francuskoj akademiji nauka 2015. godine.
- Izabrana je za članicu Američkog filozofskog društva 2015. godine.
- Članica Nacionalne akademije nauka, 2016.
- Izabrana je za članicu Američke akademije nauka i umetnosti, 2017.

Godine 2009. dobila je Blumentalovu nagradu Američkog matematičkog društva, Saterovu (2013) i nagrada za istraživanje gline (2014). U saopštenju stoji da se nagrada *Ruth Little Satter* za matematiku za 2013. dodeljuje Marjam Mirzahani za njen značajan doprinos teoriji modula prostora Rimanovih površina. Ova nagrada dodeljuje se svake dve godine u znak priznanja za izuzetan doprinos jedne žene istraživanju matematike u proteklih šest godina. U saopštenju koju je izdao Institut za matematiku gline stoji: „Nagrada se dodeljuje za njene mnogobrojne i značajne doprinose geometriji i ergodičkoj teoriji, posebno dokazu analoga Ratnerove teoreme o unipotentnim tokovima za module ravnih površina.”

Marjam Mirzahani je preminula 2017. godine u 40. godini od raka dojke. Iranski predsednik Hasan Rohani i drugi zvaničnici objavili su poruke saučešća i pohvalili njena dostignuća. Rohani je u svojoj poruci rekao da je „neprevaziđena briljantnost ove kreativne naučnice i skromnog ljudskog bića, koja je učinila da ime Irana odzvanja na svetskim naučnim forumima, bila prekretnica u pokazivanju velike volje iranskih žena i mladih ljudi na putu da se dostigne vrhunac slave, i to na raznim međunarodnim poljima”. Univerzitet tehnologije *Šarif*, na kojem je studirala, objavio je da će ime matematičkog fakulteta biti promenjeno u „Mirzahani”.

Asija Hatami

(1980)

Osnivačica i izvršna direktorka kompanije „Iran talent“

Asija Hatami je osnivačica i izvršna direktorka kompanije „Iran talent“, najveće iranske online platforme za zapošljavanje. Diplomirala je polimerno inženjerstvo na Univerzitetu *Amir Kabir*, i u inostranstvu završila nekoliko kurseva za menadžment i internet poslovanje.

„Iran talent“ zvanično je počeo sa radom 11. januara 2003. godine, u vreme kada iranski startup eko-sistem uopšte nije postojao i startupovi nisu bili formirani. Prevažodni cilj pokretanja kompanije bio je da se zadovolje potrebe za zapošljavanjem u stranim kompanijama koje posluju u Iranu, ali je postepeno postao glavna platforma za traženje posla i zapošljavanje u zemlji.

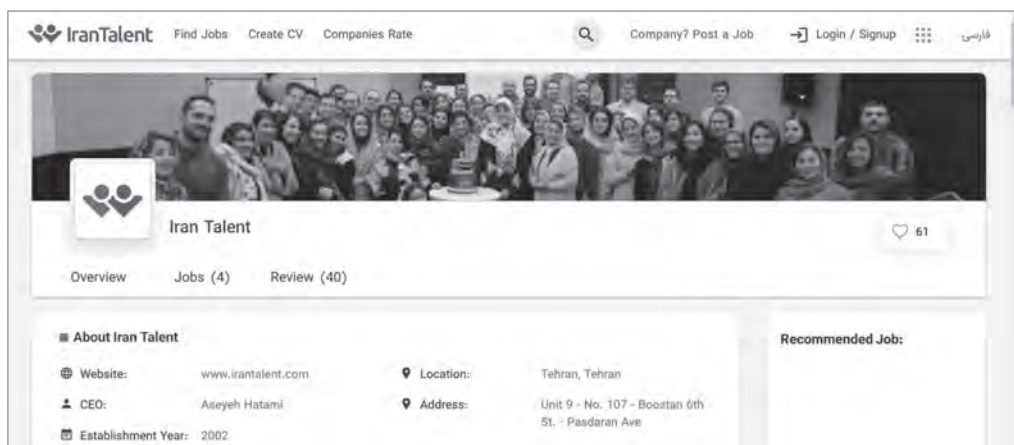
„Iran talent“ je godinama vodila grupa od tri do pet ljudi. Nakon dve godine aktivnosti, postao je profesionalna platforma za zapošljavanje. Tokom narednih godina sajt je razvijen i dodate su mnoge funkcije, sve dok nije došao do današnje verzije. Trenutno je preko sajta angažovano 25.000 stručnjaka i menadžera. Najvažnija novina bila je mogućnost online slanja biografija, što dotada nije bila praksa u Iranu. Uz pomoć „Iran talenta“ prvi put su iranski profesionalci mogli da postave profesionalnu biografiju na mrežu i predstavljaju se kompanijama za zapošljavanje.

„Iran talent“ je trenutno najveća referenca za online zapošljavanje, karijerno

vođenje i procenu plata u Iranu. Pregledom oglasa postavljenih na „Iran talent“, zainteresovani tražilac posla može da pošalje svoju radnu biografiju i proveriti mogućnosti zapošljavanja za bilo koju poziciju.

Predlog naših karijernih savetnika onima koji traže posao jeste da pre samog savetovanja koriste testove ličnosti i veština sa naše platforme. Uključivanjem rezultata ovih testova u sesije koučinga, pomoći ćete savetnicima u pružanju boljih usluga karijernog vođenja

„Iran talent“ je pokrenuo uslugu karijernog savetovanja namenjenu grupi tražitelja posla koji iz različitih razloga ne znaju kako da dođu do posla. U njoj su često diplomirani studenti koji nisu sastavili biografiju ili oni drugi koji ne shvataju da je moraju poslati u 50 kompanija kako bi bili pozvani na možda pet razgovora za posao. Putem ove usluge mogu se dobiti saveti za pisanje biografije, otkrivanje veština, talenata i pravog karijernog puta kako bi se stiglo do željenog radnog

mesta. Ovom uslugom upravljaju stručnjaci i iskusni konsultanti kompanije i nakon obavljenih detaljnih intervju sa onima koji traže posao, nude najbolje karijerne puteve.

Kao veliki poklonik inovacija u poslovanju, Hatamijeva je nedavno otišla korak dalje kada je poslovanje „Iran talenta“ unapređeno sistemom ATS, softverom koji služi za kreiranje baze kandidata kako bi se ubrzao, olakšao i unapredio proces selekcije. Sistem ATS ima opciju za pregled i čuvanje biografija, njihovo rangiranje i pretragu po zadatim ključnim rečima. „Iran talent“ je, takođe, osmislio različite upitnike čije rezultate u obliku diplome kandidati mogu staviti u svoju onlajn CV, ličnu biografiju, pa čak svoju stranicu na LinkedInu, kao što je MBTI (*Myers–Briggs Type Indicator*). To je anketa pomoću koje se kandidati klasifikuju u određene grupe na osnovu njihove psihologije.

Farisa Nekumaneš Rad

(1981)

Instruktorica letenja i ronjenja

Farisa Nekumaneš Rad je međunarodna instruktorka ronjenja i pilot u čijoj biografiji stoje sledeći rekordi: pilot i instruktorka civilnog vazduhoplovstva, Ginisova rekorderka u vodenim i vazdušnim sportovima u Iranu; rekorderka u letenju na vazdušnoj granici između Irana i Pakistana pokrivena hidžabom kada je podigla nacionalnu zastavu u znak odbrane iranskog vazdušnog prostora i prijateljstva sa susednim zemljama; rekorderka u ronjenju u pomorskim granicama Irana u Omanskom moru i Indijskom okeanu na dubini od 40 do 80 metara, pokrivena hidžabom, gde je postavila iransku zastavu u znak odbrane iranske pomorske granice i mira i prijateljstva sa susednim zemljama i svetom; rekorderka u plivanju na 1000 metara u vodama jezera Azadi na temperaturi od 0 stepeni bez upotrebe ruku u znak podrške invalidima i veteranima osmogodišnje svete odbrane; rekorderka u ronjenju sa bocom; rekorderka u spasavanja davljenika težine 65 kilograma u dužini od 1400 metara za jedan sat (prvi put u Iranu); rekorderka u ronjenje bez ruku u dužini od 1900 metara na temperaturi od 0 stepeni (posvećeno generalu Sulejmaniju). Ova hrabra dama, takođe, drži rekord od 10 sati podvodnog ronjenja u teheranskom bazenu „Šahid Kešvad“ u znak sećanja na roniocce poginule kao mučenici i letenja do tri hiljade metara iznad Teherana; plivanje u trajanju od 3 sata i 40 minuta u vodama Persijskog

zaliva i postavljanje iranske zastave na dubini od 40 metara.

Nekumaneš Rad je postdiplomac na Univerzitetu *Harazmi* gde je magistrirala fizičko vaspitanje. Poznata je po svojim kategoričnim izjavama da je osvojila nebo i mora za ljubav iranskog naroda. Postala je instruktorka koja se sa velikom ljubavlju, ali i teškoćama, prihvatila podučavanja svojih sunarodnika veštinama letenja i ronjenja. Dosad je podučila više hiljada polaznika, i mnoge spasla od davljenja. Veruje da bi postala ronilac i pilot u bilo kom drugom delu sveta, jer ju je na to

Ja sam rođena Iranca i zato volim
svoju zemlju, ljude, njeno nebo,
dubine Kaspijskog mora i
Persijskog zaliva

podsticala ljubav i strast prema nebu, morskim dubinama i Bogu. Kao Iranki, urođena joj je ljubav prema domovini, njenim ljudima, nebu, dubinama Kaspijskog mora i Persijskog zaliva.

Moj savet Irankama i devojkama u svetu: drage devojke, kad ima volje, ima i načina; uz pomoć božiju. Svi mi smo ljudska bića i ne treba da dozvolimo da rodne razlike stoje na putu našeg uspeha. Ne smemo dozvoliti da nas trule misli spreče u postizanju naših uzvišenih ciljeva

Njen poziv nosi mnoge izazove i teškoće koje je Farisa kao talentovana devojka, brzo savladala i postigla neophodna znanja i veštine postavši međunarodna instruktorka. Ispite je polagala u prisustvu instruktora iz Italije i Francuske i postala prva u klasi. U to vreme bila je prilično mlada i u javnosti smatrana detetom. Mnogi su smatrali da žena ne treba da leti i roni. Farisa je ozbiljno shvatila svoj poziv tako da je brzo napredovala i postala profesionalka, što joj je pomoglo da prevaziđe ove stereotipe. Njeni rekordi koji su upisani u Ginisovu knjigu svetskih rekorda došli su kao snažan odgovor na takva razmišljanja. Svoj dosije poslala je u kancelariju duhovnog vođe Irana za šta je dobila priznanje. Poštujući pravila oblačenja koja važe u Iranu postala je jedina žena u zemlji čiji su filmovi i fotografije dozvoljeni za emitovanje na iranskoj državnoj televiziji. Postepeno, javnost je imala priliku da upozna Farisu i sazna kako je ova ćerka iranskih mora i neba, svojom snažnom voljom, donela čast Iranu i Irancima u svetu.

*Rekorderka sa 10 sati ronjenja
u teheranskom bazenu „Šahid Kešvad“*

Islamski kodeks oblačenja nije je omeo, već pomogao da napreduje. Razlog za to bio je što više niko nije obraćao pažnju na njen pol, svi su videli njenu profesiju, pilotiranje, ronjenje, rekorde, broj života koje je spasla, jednom rečju njeno junaštvo. Hidžab ju je pretvorio u legendu strpljenja i izdržljivosti kada je na nebu ispisala imena žena svoje zemlje, a od nje stvorio ideal izdržljivosti i more samopožrtvovanja.

Najveći uzor i inspiracija za ljubav i strast prema nebu i moru jeste njena majka. Sve što je postigla i što jeste postignuto je zahvaljujući njoj. Farisa kaže: „Ona je ta koja mi je dala način kako da spoznam sebe i Boga; sa takvom majkom najteži zadaci postali su mi laki.“

Nešat Đahandari

(1989)

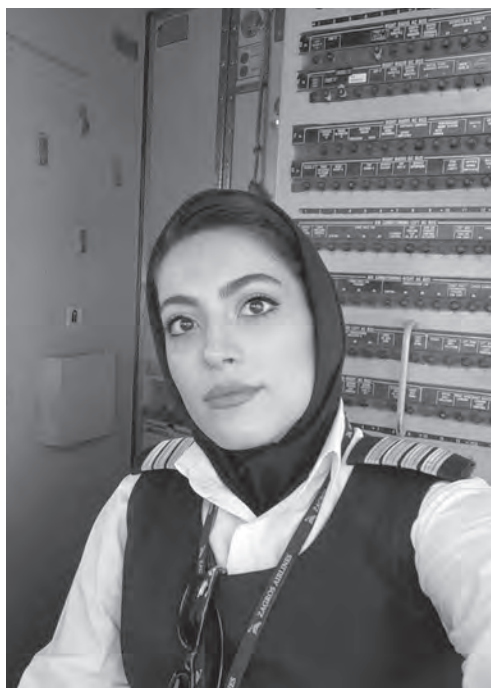
Prva komercijalna kapetanka leta u Iranu

Nešat Đahandari je prva žena pilot u Iranu na putničkom avionu i najmlađa i jedina iranska pilotkinja koja je sa 28 godina uspela da dostigne čin kapetana aviona „McDonnell Douglas MD 80“. Drži rekord i u tome što je prvi put u iranskoj vazduhoplovnoj industriji bila kapetanka leta sa dve žene kopilota.

Nešat Đahandari je na mrežama objavila nekoliko video-snimaka o obuci i letovima, ali je jedan postao viralan i posebno značajan: onaj iz 2019. kada na teheranskom aerodromu *Mehrabad* od svog učitelja, sa avionom u pozadini, dobija kapetansku značku sa četiri trake. Zahvalna je svom suprugu i porodici na podršci i empatiji na teškom putu ka ostvarenju svog sna.

Rođena 1989. godine, počela je da uči letenje sa 17 godina, u isto vreme kada je studirala tehnologiju letenja u vazduhoplovstvu. Počela je da radi u *Zagros erlajnsu* u oblasti bezbednosti letova i praćenja podataka o letu. Otprilike tri i po godine kasnije kompaniji je bio potreban pilot, ona je položila test i primljena.

Po dobijanju licence, dobila je sva dokumenta neophodna za letove avio-kompanija: licencu komercijalnog pilota i rejting instrumenta (IR). Njen san se ostvario kada je postala sertifikovani pilot, a njen prvi komercijalni let u svojstvu kapetana bio je 14. oktobra 2019 – let 4041, iz Teherana za Mašhad, sa 160 putnika i ženom kopilotom (Foruz Firuzi).

„Kada sam ušla u pilotsku školu, mnogi su bili iznenađeni rekavši da je ovo muško zanimanje i da nije za mene“, kaže Nešat Đahandari. „Međutim, ja sam verovala i radila svoj posao. Isto kao što danas postoje profesionalni kuvari muškarci, tako postoje i uspešne mašinske inženjerke, jer uspeh nema nikakve veze sa polom. Shvatam da je iznenađenje kada vidite ženu pilota sasvim prirodna stvar.“

Nešat Đahandari je udata za Farida Šah-Pasandija, takođe kapetana *Zagros erlajnsa*.

Marjam Tadžabadi Ebrahimi

Ličnost godine u prehrambenoj industriji za 2022. godinu

Dr Marjam Tadžabadi Ebrahimi, osnivačica i predsednica Upravnog odbora kompanije za probiotike i korisnu hranu i generalna direktorka Grupe *Takgene*, izabrana je za ličnost godine u prehrambenoj industriji za 2022. godinu, u anketi koju je sproveo mesečni časopis *Preduzetništvo i prehrambena industrija*.

Pokretanjem kompanije *Takgene* i proizvodnjom svih vrsta probiotika i startera kultura, Ebrahimijeva je zaustavila odliv deviza iz zemlje u iznosu od oko pedeset miliona dolara.

Takgene je osnovan 2004. godine kao kompanija zasnovana na znanju radi proizvodnje različitih vrsta probiotičkih proizvoda. Jedina je kompanija u zemlji koja proizvodi različite vrste funkcionalnih mikroorganizama za prehrambenu industriju. Svi njeni produkti proizvedeni su prema međunarodnim standardima (ISO 9001 i GMP). Sa proizvodnim kapacitetom od 6000 tona godišnje, *Takgene* je konkurentna najboljim evropskim proizvođačima.

Kompanija je aktivna u pet oblasti: *Takgene Pharma* čiji proizvodi za decu, dijabetičare, crevne probleme, žene, probavni i imunološki sistem pomažu održavanju i poboljšanju zdravlja za različite starosne grupe; *Takgene Feed* je linija probiotičkih suplemenata koji se koriste u uzgoju stoke, živine, vodenih životinja, konja, pčela

i kućnih ljubimaca korišćenjem autohtonih mikroorganizama; *Takgene Food* proizvodi mikroorganizme otporne na toplotu kao jedan od retkih proizvođača mikroorganizma *Bacillus coagulans* u svetu, za upotrebu u svim granama prehrambene industrije (žitarice, pića, čokolada); *Takgene Dairy* proizvodi mlečne kulture i probiotike, a *Takgene Cosmetics* kozmetičke proizvode.

Pored toga što je preduzetnica, ona je i univerzitetska profesorka koja je kao akademik i industrijalac uspjela da sprovede nekoliko uspešnih projekata u cilju uspostavljanja odnosa između univerziteta i sektora industrije.

Gospođa Ebrahimi je članica akademskog osoblja Islamskog univerziteta *Azad*, bila je članica uređivačkog odbora tromesečnika naučnoistraživačkog časopisa primenjene mikrobiologije u prehrambenoj industriji. Autorka je 29 članaka iznetih na različitim naučnim skupovima i 27 članaka objavljenih u domaćim časopisima. Sarađivala je sa različitim istraživačima, a sa Parvane Džafari je objavila i četiri naučna članka.

Jedan od projekata ove kompanije jeste *Lactovgene*, prvi akcelerator u oblasti mikrobnog, prehrambenog i probiotičkog biotehnologije, koji je počeo sa radom u aprilu 2019. godine. Osnovan je da podrži naučno društvo, biološke aktiviste i investitore u cilju dizajniranja i komercijalizacije novih izuma i proizvoda. Misija akcele-

„Naša prepoznatljiva tačka jeste stručna radna snaga, vrhunska tehnologija i naučna infrastruktura. Glavna misija *Tekgena* je da poboljša kvalitet života ljudi u društvu, a to je moguće samo kroz kolektivnu saradnju. *Tekgenova* sveobuhvatna banka mikroba omogućava nam da odgovorimo na novonastale potrebe korišćenjem autohtonih mikroorganizama koji su sakupljeni iz fermentisanih proizvoda iz svih delova zemlje i poštovanjem HACCP, GMP i ISO9001 standarda za kontrolu rizika hrane”, kaže dr Ebrahimi.

Dr Marjam Tadžabadi Ebrahimi, izvršni direktor Tekgen Bio Group, osvojila je nagradu Rania 2024. na Svetskom islamskom kongresu u Maleziji.

ratora je da stvori infrastrukturu za efikasnu i dinamičnu komunikaciju između akademske zajednice i industrije. U skladu sa ovim ciljem, *Lactovision Accelerator* je okupio široku i efikasnu mrežu između univerzitetskih profesora (naučnih mentora), industrijskih aktivista (tehničkih mentora), stručnjaka za marketing (tržišnih mentora) u cilju pružanja sveobu-

hvatnih konsultantskih i mentorskih usluga. S druge strane, stvaranjem laboratorijske i poluindustrijske infrastruktu-

re stekli su se uslovi za ispitivanja i testiranja proizvoda, metoda proizvodnje i njenog povećanja.

KULTURNI CENTAR IRANA

Beograd, Neznanog junaka 8

Tel: 011/367-2564, 2660-386

Faks: 011/2666-980

www.iran.rs

e-mail: nur@iran.rs